

1352

Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi Yayınları/2
YILLIK 93'den
AYRI BASIM

3984 SAYILI RADYO VE TELEVİZYON YASASI

Prof. Dr. Aysel AZİZ

384.534
AZİ
ÜÇB

ILF001352

ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ BASIMEVİ — ANKARA/1994

AB

ESN.387889

384-334

Az
ü.b

3984 SAYILI RADYO VE TELEVİZYON YASASI

Prof. Dr. Aysel AZİZ
A.Ü. İletişim Fakültesi Dekanı

Son on yıldan beri iletişim teknolojisindeki çok hızlı gelişmeler, pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de teknik, hukuk ve toplumsal sorunlar yaratmıştır. Kimi ülkeler bu sorunları hazırlıklı karşılamışlar ya da sorunlar çıktıktan hemen sonra çözümlenmeye çalışmışlar; Türkiye'nin de içinde bulunduğu kimi ülkeler ise sorunlarla dolu bu gelişmeleri, sancılı geçirmişler ya da geçirmektedirler. Bu sorunların temel nedeni ise, iletişim teknolojisinin getirdiği teknik olguların toplum yaşamında hemen kabul görmesi, buna karşılık bu teknik olanakların sunduğu hizmetlerle ilgili yasal düzenlemelerin bu gelişime ayak uyduramaması olarak özetlenebilir.

İletişim teknolojisinin kendini en çok gösterdiği alan ise 20. yüzyılın ilk çeyreğinden beri topluma hizmet veren radyo yayınları ile 2. Dünya Savaşından sonra da televizyon yayınlarıdır. Özellikle görsel kitle iletişim aracı olarak son 25-30 yıldır altın çağını yaşayan televizyon yayınlarının hem aktarımında hem program üretiminde meydana gelen hızlı gelişmeler, bu araçların toplumlarda giderek etkisini arttırmıştır. Teknolojideki gelişmeler bu araçların toplum yaşamındaki yerini yeniden belirlerken, bu araçların toplum yararına çalışmasını, işleyişini düzenleyen hukuk kuralları çok geriden gelmiştir. Genel olarak hukuğun tutuculuğu, zaman ve zemine hemen ayak uyduramaması gibi özellikleri, elektronik teknolojisindeki bu hızlı gelişme ile tam tersi bir gelişme göstermiştir.

Türkiye'nin, dışarıdan teknoloji transfer eden bir ülke olarak bu tür teknik gelişmelere sahip olması, bu teknolojileri üreten ve dünyaya yayan ülkelerden geç olmakla birlikte, günümüzde iletişim teknolojisinin neden olduğu hızlı iletişim ağı ile bu farklılık çok azalmıştır. Ancak, Ülkemizin içinde bulunduğu liberal ekonomi politikası, siyasal yaşamın giderek "oy kaygısıyla" yozlaşması, "Anayasanın bir defa delinmesi ile birşey çıkmaz!" felsefesinin egemen olması, iletişim teknolojisinin Türkiye'ye gelmesine

A. Ü. İLEF
KÜTÜPHANESİ

1352

ve bunların yoğun kullanılmasının gerektirdiği önlemlerin alınamaması, toplumsal ve yasal hazırlıkların yapılmaması ya da yapılamaması sonucunu doğurmuştur. Türkiye, radyo ve televizyon yayın teknolojisinin getirdiği "oldu-bitti"lerle son 3-4 yılda elektronik yayıncılık tarihinde örnekleri görülmemiş kapsamda bir kaos yaşamıştır. Anayasa'da tekel durumunda olan TRT yayınlarına karşın gerek yurt dışından gerekse yurt içinden herhangi bir yasal dayanağı olmayan yüzlerce radyo ve televizyon yayını başlamış, bu durumun doğal sonucu olarak da teknik, hukuk ve toplumsal sorunlar yaşanmıştır.

Anayasa Değişikliği

Tüm bu oluşumlar karşısında çok yavaş ilerleyen hukuki çalışmalara ilk olarak 1991 Ekim Milletvekili Genel Seçimleri sonucu hükümeti kurmakla görevlendirilen Süleyman Demirel Hükümeti zamanında başlanılmıştır. Teknolojik gelişmeler sonucu yayın tekelinin delinmesi, Anayasa'nın 133. maddesinin değiştirilmesini gündeme getirmiştir. Çünkü, değiştirilmesi gereken 2954 sayılı TRT Yasası, dayanağını Anayasa'nın bu 133. maddesinden alıyordu. Anayasa'da yapılacak herhangi bir değişiklik de ise salt çoğunluk değil, Meclis mevcudunun 3/5'ini yani 270 Milletvekili oyunu gerektirmekte idi. Bu bakımdan DYP-SHP koalisyonunun Hükümet kurmak için gerekli olan Meclis salt (226) çoğunluğu yeterli değildi. Bundan ötürü muhalefetteki partilerin desteğine gereksinimleri vardı. Bu da partiler arası bir uzlaşmayı gerektirmekte idi. Bu uzlaşma için muhalefet partilerinin ileri sürdükleri husus, radyo ve televizyon yasası ile ilgili yasa çalışmalarının da aynı zamanda başlatılarak yasada yer alacak temel ilkelerin saptanması idi. Bu bakımdan Anayasa'nın 133. maddesindeki "tekelin kaldırılması" çalışmaları yanında, değişiklikten sonra gündeme gelecek olan yasa çalışmaları da aynı zamanlarda başlamıştır.¹ Anayasa değişikliği ve yeni yasa ile ilgili çalışmalar 15 Mart 1993 tarihinde Telsiz Genel Müdürlüğü'nün başvurusu ile İçişleri Bakanlığının Genelgesi

¹ Konu ile ilgili olarak Anayasa'da ve yasada yer alacak temel ilkeleri saptamak üzere Meclisde grubu bulunan partilerden DYP, SHP, ANAP, CHP, ve RP temsilcilerinden oluşan partiler arası bir komisyon kuruldu. 5 siyasi parti temsilcisinden oluşan Komisyon, çalışmalarını Anayasa'nın değiştirilmesi gereken diğer maddelerini de içeren paket değişikliği şeklinde bir süre sürdürdü. Ancak, paket üzerinde partilerarası bir anlaşma sağlanamadığından Anayasa'ya aykırı olarak giderek sayıları artan radyo ve televizyon kanallarının yasadışı olmalarından kaynaklanan sorunlarına acele çözüm getirmek üzere 133. madde değişikliği paketten ayrılarak Anayasa Komisyonunda görüşülmeye başlandı.

çerçevesinde Türkiye’de yayın yapan yasal olmayan radyoların kapatılması olayı ile hızlanmıştır.²

Partilerarası komisyonun hazırladığı, Anayasa Komisyonundan geçen Anayasa’nın 133. maddesi ile ilgili değişikliği öngören kanun teklifi 8 Temmuz 1993 tarihinde Meclis’de yapılan oylamada kabul edildi.³

Yapılan Anayasa değişikliğine değinmeden eski 133. maddenin bir kez daha anımsanmasında yarar vardır.

“Madde 133. Radyo ve Televizyon istasyonları, ancak Devlet eli ile kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenir. Kanun, Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu genel ahlakı ve Anayasa’nın 2’nci maddesinde belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini koruyacak tarzda yayın yapmasını düzenler ve kurumun yönetim ve denetiminde, yönetim organlarının oluşturulmasında ve her türlü radyo ve televizyon yayınlarında tarafsızlık ilkesini gözetir...”

8 Temmuz 1993’de kabul edilen 3913 sayılı Yasa ile değiştirilen Anayasa’nın 133. maddesi ise şöyledir :

² Anayasa’nın 133. maddesi ile ilgili değişikliği öngören yasa önerisi, Meclis gündeminin 120. sırasında yer almakta idi. Ancak, Telsiz Genel Müdürlüğü’nün özellikle radyo frekanslarının telsiz iletişiminin güvenliğini bozduğu gerekçesine dayanarak yayımlattığı ünlü 15 Mart 1993 Genelgesi ile 1 Nisan 1993 tarihine kadar yasa dışı olarak vericisi Türkiye’de bulunan radyo ve televizyon kanallarının kapatılması kararı, bu kanal sahiplerinin yoğun tepkisi ile karşılaştı ve bu tepki halktan ve oldukça ilginç olarak iktidar ve muhalefetteki siyasi partilerden de destek gördü. Hatta, TBMM Başkanı Hüsametdin Cindoruk “yasaksız mikrofon istiyorum”, Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı, daha sonra Başbakan olan Tansu Çiller, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz “Radyomu istiyorum” sloganlı ve “siyahı kurdeleli” kampanyaya destek vererek oldukça ilginç ve anlaşılması güç bir tepki gösterdiler. Tüm bu gelişmeler sonucu, Meclis Başkanı Cindoruk Meclis Gündeminin 120. sırasında bekleyen Anayasa’nın 133. maddesi ile ilgili yasa değişikliği önerisini görüşmek üzere, Meclisi 9 Nisan 1993 tarihinde toplantıya çağırdı ve değişiklik önerisi görüşülmeye başlandı. Ancak, Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın ölümü, Süleyman Demirel’in Başbakanlık görevinden ayrılması, Cumhurbaşkanı olarak seçilmesi, yeni başbakan arayışları, Tansu Çiller’in DYP Genel Başkanı ve Başbakan olması gerek Anayasa’nın 133. maddesini, gerekse ona bağlı olarak yeniden düzenlenecek olan radyo ve televizyon yasasının çıkarılmasını geciktirdi.

³ 5 Temmuz 1993 tarihinde başlayan görüşmelerde önce Anayasa’nın 133. maddesinin değiştirilmesi ile ilgili yasa değişikliği önerisi 338 milletvekilinin 280 oyu ile kabul edildi. 8 Temmuz 1993 tarihinde ise Anayasa Komisyonundan gelen 133. maddeyi yeniden düzenleyen yasa önerisi fıkra fıkra oylanarak 368 milletvekilinden 307’sinin “Kabul” oyu ile değiştirildi.

“...Radyo ve televizyon istasyonlarını kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir... Devletçe kamu tüzel kişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumunun... özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.”

Anayasa'nın değiştirilen 133. maddesi, alışlagelmiş bir anayasa değişikliği değildir. Çünkü madde değişikliği için, grubu bulunan partiler arasında oylaşmanın sağlanması için çıkarılacak radyo ve televizyon yasasının da ilkeleri saptanmıştır. Bir başka deyişle, Anayasa değişikliği ile birlikte, çıkarılacak yeni yasa çalışmaları da birlikte yapılmıştır.

Anayasa'nın yeni 133. maddesine göre, kuruluşundan (1964'den) beri tekel olarak yayın yapan Devlet radyo ve televizyon yayınlarında tekelci yapı kaldırılıyor, radyo ve televizyon istasyonlarının kurulması Kanun ile düzenlenecek koşullar çerçevesinde serbest bırakılıyordu.⁴ Böylece, 1991 yılından beri Anayasa'ya aykırı olarak yayın yapan radyo ve televizyon yayınlarının Anayasa'ya aykırılık durumları kalkmış oluyordu.

Yasa değişikliğinin çıkış amacı olan özel radyo ve televizyon yayınlarında özel kesime izin verilmesi hususu, maddenin 1. fıkrasında yer almaktadır. Bu yayınların nasıl kurulacağı ve işletileceği hususları çıkarılacak yeni bir yasada yer alacaktır.

Anayasa'nın değiştirilen 133. maddesi, Devletin elinde **özerk yapıda bir yayın kurumunun** olmasını öngörmektedir. Böylece, 1971 yılından beri özerk olmayan TRT'nin yapısı, ya da bir diğer söyleyişle Devlet Radyo ve Televizyon Kurumu yeniden özerk yapıya kavuşturulmuş oluyordu. Bunun açık anlamı, TRT'nin kuruluşunu öngören, düzenleyen ve şu anda yürürlükte olan ancak bir kısım maddelerindeki görev ve yetkileri yeni yasaya devredilen **2954 sayılı Radyo ve Televizyon Yasası'nın** da değiştirilerek **özerk yapıyı** gerçekleştirmek üzere yeniden düzenlenmesidir. Anayasa değişikliği ile getirilen bir diğer husus, Devletin elinde kamu yayıncılığı hizmeti yapmak üzere yalnızca tek bir kurum öngörmüş olmasıdır. Diğer bir deyişle, Devletin elinde bir yayın kurumunun tekel ola-

⁴ Türk yayıncılık tarihinde, radyo yayınlarının ilk başlangıcındaki 10 yıl (1927-1936) Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi (TTTAŞ) adlı özel girişim tarafından yapılmış, 1938 yılından 1961 Anayasası'na kadar geçen zaman içerisinde Radyo yayınları Hükümetin elinde yayın yapmış, 1961 Anayasası ile ilk kez radyo ve televizyon yayınları tekel olarak Anayasa güvencesine alınarak özerk bir radyo ve televizyon kurumu olarak TRT kurulmuştur. Anayasa'nın 121. maddesinde 1971 yılında yapılan değişiklikle “özerklik” kaldırılmış, 1982 Anayasası ile de durum sürdürülmüştür. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Aysel AZİZ, “Yeni TRT Yasası”, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi., Cilt XXVII, N. 4, 1973. Aysel AZİZ, “2954 Sayılı TRT Yasası,” T.O.D.A.İ.E. Dergisi, Cilt: XXVIII, Sayı 144, Ankara, 1984.

rak varlığını sürdürmesi uygun görülmüştür. Ulusal düzeyde yayın yapma yetkisi TRT'ye verilmektedir.⁵

Radyo-Televizyon Yasası ile İlgili Çalışmalar

Anayasa'nın 133. maddesinin değiştirilmesi ile Türkiye'de yeni bir radyo ve televizyon düzeni için yeşil ışık yakılmış oldu. Böylece, 1991 yılından beri Anayasa'ya aykırı olarak yayın yapan yurt içi ya da yurt dışı özel ya da kamu ve yerel yönetimlerin ellerindeki radyo ve televizyon istasyonlarının Anayasa'ya aykırılıkları ortadan kalkmış oluyordu. Ancak, yasal olabilmeleri için yeni 133. maddenin öngördüğü radyo ve televizyon yasasının çıkması gerekiyordu.

Anayasa'nın öngördüğü yasanın çıkarılması için yapılan çalışmalar, siyasi partiler arasında varılan anlaşma ile Anayasa değişikliği sırasında başlatıldı,⁶ Anayasa komisyonu tarafından hazırlanan yasa tasarısı 14 Temmuz 1993 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderildi. Meclisin hemen gündemine alınan yasa tasarısı ile görüşmelerde "Amaç" ve "kapsam" ile ilgili ilk iki madde kabul edildi. Ancak, yasa tasarısının diğer maddelerinin görüşülmesi, TBMM'nin tatile girmesi ile Meclis'in yeni dönem çalış-

⁵ Ancak, bugünkü uygulamada 2954 sayılı Radyo ve Televizyon Yasası'na göre TRT'nin dışında Polis ve Meteoroloji Radyoları 'kamu hizmeti' gören kanallar olarak yayınlarını sürdürmektedirler.

⁶ Radyo ve televizyon yasa değişikliği ile ilgili çalışmaların geçmişi 1992 yılı Ocak ayına kadar gitmektedir. Süleyman Demirel Hükümeti'nin ilk aylarında bu konuya ciddi olarak eğilinilmiş ve bu konularla ilgili Devlet Bakanı Gökberk Ergenekon'un başlattığı geniş kapsamlı yasa taslağı hazırlanması için radyo ve televizyonla ilgili başta tüm bakanlıklar olmak üzere 180 dolayında ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ile Vakıflar, Dernekler, özel kuruluşlar ve hatta kişilerden bile nasıl bir radyo ve televizyon düzenlemesi istedikleri ile ilgili yazılı görüşler istenmiştir. Bunlardan önemli bir kısmından raporlar, görüşler gelmiş, daha sonra bunlar "Özel Radyo-Televizyon Kanunu Konusundaki Görüş ve Düşünceler, Desen Ofset A.Ş., Ankara" adı altında çoğaltılarak sınırlı sayıda kurum ve kuruluşa dağıtılmıştır. Ancak, çalışma burada kalmış, bu görüşlerle ilgili herhangi bir ortak çalışma yapılmamıştır. Yasa çalışmaları olarak değerlendirilmesi gereken bir başka çalışma, Meclis Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un yine 1992 kış aylarında hazırladığı bir taslak metindir. TRT tarafından hazırlandığı sanılan ve çoğunluğu ile 2954 sayılı Radyo Televizyon Yasası'nın etkisi ile hazırlanan bu yasa taslağı, çeşitli yönleri ile tepki çekmiştir. Önceleri, yasa taslağı önerilerinin Hükümetten ve milletvekillerinden gelmesi geleneğine ters olması ile tepki çekerken, daha sonraları, taslağın bazı maddelerinin boş olduğu, bunun kamuoyuna sunulacak düzeyde olgunlaşmadan kamuoyuna sunulduğu anlaşılmıştır. Sonraları Cindoruk Yasası diye kamuoyunda adlandırılan bu yasa taslağı giderek, olgunlaşan 'versiyonları' ilgili çevrelerde dolaşmaya başladı. Ancak, daha sonraki yasa çalışmalarında bu taslağın çok fazla dikkate alınmadığı görülmüştür.

malarına kaldı.⁷ Yasa tasarısına çeşitli çevrelerden gelen tepkiler, karşı öneriler yaz aylarında yoğun kulis faaliyetlerine de neden oldu; Hükümet yetkilileri ile görüşen özel radyo ve televizyon temsilcileri isteklerini kapsayan ayrı bir tasarı hazırladılar.⁸ Meclis'in yeni dönem çalışmalarında görüşülmeye başlanan yasa tasarısı, ancak 13 Nisan 1994 tarihinde Meclisde 3984 sayılı ile yasalaştı. Cumhurbaşkanı'nın onayından sonra 20 Nisan 1994 tarihinde 21911 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.⁹

Yasanın Değerlendirilmesi

3984 sayılı **Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun (RTKYH)** 8 bölüm halinde düzenlenen 42 madde, 9 geçici mad-

⁷ Yasa tasarısı olarak iki öneri Meclis Başkanlığına verilmiştir. Bunlar, partilerarası anlaşma ile ortaya çıkan ve DYP Grup Başkan Vekili Turhan Tayan (Bursa), SHP Grup Başkanvekili Aydın Güven Gürkan (İçel), ANAP Grup Başkanvekilleri Mustafa Kalemlı (Kütahya) ve Ülkü Güney (Bayburt) tarafından verilen ve 29 madde ve 7 geçici maddeden oluşan "Kamu ve Özel Radyo - Televizyon Yayınlarının Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun Teklifi" ile CHP Milletvekilleri İstemihan Talay (İçel) ile Uluç Gürkan (Ankara) ve arkadaşlarıncı verilen ve 22 maddeden oluşan "Özel Radyo ve Televizyon Yayınlarının Düzenlenmesine İlişkin Kanun Teklifi"dir. Meclis Başkanlığı, bu iki tasarımı Anayasa değişikliğinden hemen sonra 9 Temmuz 1993 tarihinde Anayasa Komisyonu'na gönderdi. Anayasa Komisyonu, bu iki tasarıdan partilerarası anlaşma ile ortaya çıkan birinci tasarımı esas alarak yasa çalışmalarını yapmış ve 14 Temmuz 1993 tarihinde "Esas no: 2/745, 2/754, Karar no: 23" kaydı ile Meclis Başkanlığına göndermiştir.

⁸ Konu ile ilk görüşme Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Yıldırım Aktuna'nın özel radyo ve televizyon kanallarının yetkilileri ile 9 Ağustos 1993 tarihinde bir toplantı yaparak, Meclisde görüşülmeye başlanan yasa tasarısı ile ilgili olarak Hükümet olarak kendilerinin de memnun olmadıklarını, tasarıda düzeltilmesi gereken maddeleri olduğunu ve bu konuda özellerin isteklerini de gözönünde bulunduracaklarını dile getirmiştir. Aynı nitelikte ikinci toplantı, ilgili kamu kuruluşların (TRT, TGM, PTT gibi) katılımı ile 18 Ağustos'da yapıldı. Bu görüşmeler sonucu hazırlanan yeni bir tasarı hükümete yerildi.

⁹ Meclis yeni dönemde tasarı ile ilgili çalışmalarına 4 Kasım 1993'de yeniden başladı. Oldukça hızlı başlayan Meclis görüşmelerinde 24 maddesi kabul edilen yeni yasa tasarısının çıkarılması beklenirken, Bütçe görüşmelerinden ötürü yeni yıla bırakıldı. Ancak, 27 Mart 1994 yerel seçimleri ile ilgili olarak partilerin yoğun propaganda çalışmalarına başlamaları ile yasa tasarısının geri kalan maddelerinin görüşülmesi bu kez de seçim sonrasında —herhangi bir resmi açıklama yapılmadan— bırakıldı. Buradaki asıl nedenin, özellikle iktidar partileri başta olmak üzere siyasi partilerin seçim öncesi herhangi bir yasal izin olmadan yayın yapan ve oldukça etkili olan özel televizyon kanalları ile, giderek ses getirmeye başlayan özel radyoların çıkacak olan yasadın ötürü tepkilerini çekmemek olduğu söylenebilir.

de olmak üzere toplam 51 maddeden oluşmaktadır. Yasa'nın Birinci Bölümünde "Amaç" (madde 1), "Kapsam" (madde 2), "Tanımlar" (madde 3); İkinci Bölümünde "Yayın İlkeleri" (madde 4), Üçüncü Bölümde "Radyo Televizyon Üst Kurulu" (madde 5-15), Dördüncü Bölümde "Kanal, Frekans Bandı Tahsisi, Yayınların Düzenlenmesi ve Reklamlar" (madde 14-28), Beşinci Bölümde "Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşları" (madde 29-32), Altıncı Bölümde "Müeyyideler"¹⁰ (madde 33-34) ve "TRT'nin Yükümlülüğü" (madde 35), Yedinci Bölümde "Çeşitli Hükümler" başlığı altında "Türkiye Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu" (madde 34), "Telif Hakları"; (madde 37), Sekizinci Bölümde "Geçici Hükümler" başlığı altında 9 geçici madde ile "Yürürlük" (madde 41). ile "Yürütme" (madde 42) ile ilgili maddeler yer almıştır.

Maddeler Halinde Yasa :

3984 sayılı **Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Yasa**, şimdiye kadar çıkarılan radyo ve televizyon yasal düzenlemelerinden oldukça farklıdır. Çünkü, yeni Yasa, Türkiye'de ilk kez özel radyo ve televizyonların yayınlarını düzenleyen maddeleri kapsamaktadır. Yasa, genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'deki tüm radyo ve televizyon yayınları ile ilgili düzenlemeleri getirmekle birlikte, kamu yayıncılığı ile ilgili ayrıntılı düzenlemeleri dışta tutmuştur. Bir başka söyleyişle, Yasa —bir kısım maddeleri hariç— şu anda yürürlükte olan 2954 sayılı **Türkiye Radyo Televizyon Yasası**'nın yerine yapılan bir yasa niteliğinde değildir. Yasanın 2954 sayılı yasa ile benzerlikleri olmakla birlikte, ondan ayrılan en önemli özelliği, Anayasa'nın değiştirilen 133. maddesi uyarınca izin verilen özel radyo ve televizyonların kuruluşu, işleyişi, yayın ilkeleri ve yükümlülükleri ile ilgili ayrıntılı düzenlemeler getirmesidir. Yasanın bir diğer önemli düzenlemesi ise, 2954 sayılı Yasa kapsamında olan **Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu**'na benzer nitelikte kurulan **Radyo ve Televizyon Üst Kurulu** ile ilgili ayrıntılı hükümler getirmesidir.

Yasanın maddeler halinde incelenmesi ile getirilen düzenlemelerin içeriği daha iyi anlaşılacaktır.¹⁰

¹⁰ Yasanın içeriksel incelemesinde maddeler halinde ele alınacak ve bu maddelerin yorumlanması yapılacak, başta 2954 sayılı, şu anda yürürlükte olan Yasa olmak üzere, diğer düzenlemelerle ve Yasanın Anayasa Komisyonundaki içeriği, Meclis görüşmelerinde üzerinde durulan hususlar, verilen değişiklik önermeleri de dikkate alınarak, bir anlamda gerekçeler bulunarak açıklanmaya çalışılacaktır. Ancak, bu arada Yasanın, Meclis'e verilmiş; madde gerekçelerinin de bulunmadığını belirtmek gerekir. Yapılan incelemeye esas olmak üzere ek kısmında yeni Yasa tümüyle verilmektedir.

Yasanın Amaç ve Kapsamı (madde 1,2) :

Yasanın Amacı (m. 1)

Yasanın 1. maddesinde amaç, “*Radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesine ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun kuruluş, görev yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir*” şeklinde yer almaktadır. Bu maddenin açık anlamı, hem Devlet elinde olan TRT ile ilgili hükümleri, hem de özel kesimin elinde bulunan ya da bulunacak olan özel radyo ve televizyon yayınları ile ilgili tüm yasal düzenlemeleri de kapsadığı hususudur. Ancak, durumun açık olmasına karşılık, TRT’nin kuruluş ve işleyişini düzenleyen 2984 sayılı, şu anda yürürlükte olan yasanın geçerli olduğu “*zımmen*” (üstü kapalı olarak) kabul edilmektedir. Oysa, Anayasa’nın değişik 133. maddesi kamu yayını yapacak olan TRT’nin yapısını “*özerk olarak öngörmektedir*. Bunun anlamı özerk yapının kurulması için, kurumun yetki sorumluluklarında, organlarının oluşturulmasında, siyasi iktidar ile olan ilişkilerinde yeni düzenlemelerin gerekli olduğudur.

Yasanın Kapsamı (m. 2)

Yasanın, 2. maddesinde düzenlenen kapsam maddesinde “*Her türlü teknik, usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun elektromanyetik dalga ve diğer yollarla yurt içine ve dışına radyo ve televizyon yayınları ile ilgili hususları kapsar...*” denilmektedir. Bu maddede iki önemli husus vardır. İlki, elektromanyetik dalga dışında kalan diğer tüm yollarla yapılacak radyo ve televizyon yayınlarını da kapsamına almasıdır. Burada diğer yollar olarak akla hemen gelen radyo ve televizyon yayın tekniği, “*kablolu yayın*”, “*kapalı devre yayın*” ile “*uydu yayınları*” ve geleceğin teknolojisinin ürünü olarak kullanılacak tekniklerini de kapsamaktadır. Bir anlamda Yasa ileriye dönük olarak, teknolojinin getireceği yayımlama tekniklerini şimdiden öngörmekte, açık kapı bırakmaktadır.

İkinci önemli husus, Yasa, yalnızca yurt içerisinde yapılan yayınları değil, yurt dışına yapılacak yayınları da kapsamaktadır. Bu husus 2954 sayılı TRT Yasasında yer almakta idi. Devlet elinde ve tekelinde olan TRT ile ilgili bir yasada bu tür bir düzenlemenin doğal olmasına karşılık, Üst Kurul ve özel radyo ve televizyonları düzenleme amacı ile çıkarılan yasada TRT’ye, genel bir takım düzenlemeleri dışta bırakarak, yurt dışına yapılacak konularda düzenleme getirmesi, bu yayınların önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, tüm ülkelerde dışarıya yönelik olarak radyo ve televizyon ya-

yınlarının yapılması bir devlet politikası olarak görülür ve uygulama da bu yöndedir. Örneğin A.B.D.'de VOA, İngiltere'de BBC, Almanya'da Deutsche Welle gibi radyo kanalları Devlet tarafından, hatta daha dar bakıldığında hükümetler tarafından yönetilirler ve çoğunlukla propaganda amacı ile yayın yaparlar. Ancak, son yıllardaki teknolojik gelişmelerle uydu kanallarından radyo ve özellikle televizyon yayınları için yararlanma olgusu, bu tür yayınlarla ilgili yasal düzenlemelerde de yeni kuralların getirilmesini zorunlu kılmıştır.¹¹

Tanımlar (madde 3) :

Yasanın 3. maddesinde yer alan "tanımlar", genel olarak kendine özgü dili (jargonu) bulunan konularla ilgili yasalarda. —özellikle 1982 Anayasa'sı sonra çıkarılan yasalarda yaygınlaşan— yer alan tanımlar, bu yasada da yer almıştır. Bu tanımlar benzer nitelikte halen yürürlükte olan 2954 sayılı yasada da yer almaktadır.

Yasada geçen 20 kavramın tanımının yapıldığı bu maddede tanımlar (a) dan (u) ya kadar uzanmaktadır. Bu kavramlardan pekçoğu 2954 sayılı TRT Yasasında da yer alan (12) kavram) "radyo yayınları", "televizyon yayınları", "elektromanyetik dalga", "kanal" gibi çok bilinen kavramlar iken, teknolojinin getirileri olan, çok bilinmeyen, farkı anlaşılabilir "yeniten iletişim", "program hizmeti", "uydu yayın", "ek yayın hizmetleri", "telif hakkı sahibi", "yorumcu sanatçı" ve "müzik yapımcısı" gibi kavramların tanımları da yapılmıştır.¹²

Yasada yer alan tüm tanımların ilk bakışta uzun olması, birçoğunun çok bilinen kavramlardan oluşması, bu tanımların önemini azaltmamaktadır. Tam tersi, yeni bir yapılanma içerisine girecek radyo ve televizyon yayınları ile ilgili tüm kavramların güncel olarak yeniden tanımlanmasının son derece işlevsel olacağı açıktır. Ancak burada değinilmesi gereken husus, çok bilinen kavramların tanımlanması yapılırken, Yasa metninde geçen "zaman paylaşımı", "uçlink", "frekans ve kanal bandı", "yayın izni", "lisans ücreti", "telekomünikasyon şebekesi, tesisleri" gibi yeni yasanın düzenlemelerinde sıkça geçen kavram tanımlarının yapılmamasıdır.

¹¹ Bu konuda en çarpıcı örnek olarak, Anayasa'ya aykırı olarak yayın yapan televizyon yayınları (Star, Show, ve özellikle Samanyolu adlı televizyon kanalları) uydu kanalları ile yayın yaptıklarından Avrupa ve Orta Asya ülkelerine yönelik olarak da yayın yapmaktadırlar.

¹² Yasa tasarısı, Anayasa Komisyonundan gelen şekli 17 kavramın tanımını düzenlemiş iken TBMM İçtüzüğü'nün 88 . maddesi uyarınca verilen önergelerle "telif hakkı sahibi", "yorumcu sanatçı" ve "müzik yapımcısı" adları ile üç yeni kavram tanımının da Yasada yer alması kabul edilmiştir.

Yayın ilkeleri (madde 4) :

Yasanın 4. maddesinde düzenlenen yayın ilkeleri 20 adet (a) dan (u) ya kadar uzanan bir sıralama içerisinde yer almıştır. Yayın ilkelerinin Yasada yer alması yeni bir durum değildir. TRT'nin kuruluşundan bu yana yayın ilkeleri, genelde aynı nitelikte devam etmiştir. Bu bakımdan yayın ilkelerinin bir kısmının 2954 sayılı TRT Yasasının "Yayın Esasları" başlığı altında yer alan 13 ilkenin hemen hemen —redaksiyon farklılığı dışında— aynı olduğu görülmüştür. Bu ilkelerin önemli bir kısmı Anayasa'nın temel hak ve özgürlüklerinde yer alan ilkelere aykırı olamayacağı biçiminde düzenlenmiş iken (7 ilke), diğerleri (13 ilke) yayınların içeriğinde uyulması gereken konulara ilişkin yayın ilkeleri olarak düzenlenmiştir. Bu ilkelerin bu kadar çok olmasının nedeni olarak, Anayasa'ya ve yasalara aykırı ya da yasadışı olarak yayınlarını sürdüren özel radyo ve özellikle televizyon kanallarının yayınlarına bir tepki olarak konulduğu söylenebilir. Yayın ilkeleri (h) ilkesinden başlayarak ele alınacak olursa "...Türk milli eğitiminin genel amaçlarına..." (h), "...yayınlarda adanlet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olma..." (i), "...kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan yayın esaslarına..." (j), "...haksız rekabete yol açan yayın yapılmaması..." (k), "...haber ve olayların çabuk ve doğru sunulması..." (l), "...çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini engelleyecek yayınların yapılmaması..." (m), "...kimşenin suçlu olarak ilan edilemeyeceği..." (n) "...cevap ve tekzip haklarına saygılı olunması..." (c), "...yayın zamanlarının en az yarısının yerli yapımlara ayrılmasını sağlama..." (p), "...bilgi iletişim telefonları yolu ile yarışma ve benzeri yöntemlere başvurulmamak ve bunların sonucunda dinleyici veya seyircilere ikramiye vermemek veya ikramiye verilmesine aracılık yapmamak, lotaryaya fırsat vermemek..." (r), "...demokratik gruplar ve siyasi partiler arasında fırsat eşitliğinin sağlanması..." (s), "...yayınların Türkçe yapılması... kültür ve bilim eserlerinin oluşmasına katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya Türkçeyi aşırılığa kaçmadan, özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması..." (t), ve "...Türk müzik sektörünün gelişimine katkıda bulunmak ilkesinden hareketle, müzik yapımcıları ve telif hakkı sahiplerinin haklarını tanımak ve ihlâl etmemek..." ilke ve esaslarına uygun olarak yayın yapılması ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir.¹³

¹³ Yayın ilkeleri ile ilgili 4. maddenin Meclis'de görüşülmesi sırasında oldukça uzun tartışmalar olmuştur. Verilen önerelerde genel olarak bu ilkelerin azaltılması istenirken, bir kısım önerelerde de değişiklikler; eklemeler ve çıkarmalar öne-

Görüleceği üzere, “*Yayın İlkeleri*” ile ilgili düzenleme oldukça ayrıntılıdır ve bir kısmı, özellikle (m) ilkesinden sonra yer alan ilke ve esasların, doğrudan özellerin yayın uygulamalarından kaynaklandığı, bu yayınlara bir tepki olarak konulduğu söylenebilir. Özellikle, *bilgi iletişim telefonları, lotaryacılık, haksız rekabet, kişilerin suçlu gösterilmesi, çocuk ve gençlere yönelik porno yayınlar, yerli yapım oranları, grup ve siyasi partiler arasında eşitliğin sağlanması, müzik yapımcıları ve telif hakları* gibi ilke ve esaslar bu tür uygulamaların kamuoyunda tepki ile karşılanmasının yasa maddelerinde yansması olarak gösterilebilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde yayın ilkelerinin “ilke” olmanın ötesinde bir kısmının yayınların nasıl yapılacağı ile ilgili ayrıntıya varan düzenlemeler getirdiği söylenebilir. Örneğin, yayınların ne kadarının yerli yapım olacağı, müzik yayınlarında telif haklarının nasıl korunacağı, kişi

rilmiştir. Bu önergelerden önemli olarak gördüklerimizden bazıları şunlardır: CHP Ankara Milletvekili Uluç Gürkan, (b) ve (f) şıklarına eklenmesi için verdiği iki önergede yayınlarda “laiklik” ilkesinin konulmasını istemiş, ancak reddedilmiştir. Gerekçe olarak da bu hususun Anayasa’nın Genel Esaslar kısmında yer alan ilkeler arasında olması gösterilmiştir. Ancak, bu gerekçenin çok da geçerli olduğu söylenemez. Çünkü, Genel Esaslar kısmında var olan pek çok ilkeye Yasada yer verilmiştir. Yine reddedilen bir diğer önerge, SHP Tunceli Milletvekili (aynı zamanda o oturumda Meclis Başkanı görevini de yürüten) Kamer Genç’in (g) şikkına “...mezhep...” ayrımcılığı içeren yayınların yapılması ile ilgili önergesi, (p) şikkında düzenlenen yayınlarda yerli yapım oranının % 50 yerine % 70 olarak artırılması ile ilgili önergesi ile yayınların türkçe yapılmasını öngören (t) şikkındaki istisna olarak görülen “...yabancı diller...” deyiminin “yerel ve yabancı diller...” olarak değiştirilmesi ile ilgili önergeleri reddedilmiştir. Önergeler içerisinde (t) şikkına eklenmek istenen “yerel dillerle yayın yapılması” ilkesi, son yılların radyo ve televizyon yayınlarında üzerinde yoğun tartışmaların yapıldığı bir konudur. Eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından başlatılan bu tartışmalarda “yerel diller”den kastedilen “kürtçe” yayın yapmaya izin verilmesidir. Bu durum ise, Anayasa’nın 3. maddesinde öngörülen “...Dili Türkçedir” hükmüne aykırı olarak yorumlandığından reddedilmiştir. Güneydoğu Anadolu’da kürt kökenlilerin yoğun olarak bulunduğu bölgelerde, türkçe bilmemeden ötürü yayınların izlenememesi, izlense bile anlaşılabilmesi, kullanılamaması gibi nedenlerden ötürü, yayınların işlevsel olması için yerel dillerde de (şimdilik kürtçe) yayın yapılması hem kamuoyunda tartışılmış hem de Meclis’de önerge olarak verilmiştir. Değişiklik önergelerinden bir diğeri, DSP Genel Başkanı ve Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit’in (s) şikkının son paragrafına eklenmek üzere yaptığı “...partilere ve adaylara paralı yayın olanağı tanınmaması esasına...” şeklindeki önergesidir. Bu önerge de reddedilmiştir. Özellikle bütçe olanakları çok daha sınırlı olan küçük partilerin, seçim kampanyaları sırasında partilerin paralı yayınlarının (reklamların) yapılması sırasında partiler arasındaki tanıtım eşitliğinin bozulacağı açıktır. 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde bunun uygulaması da görülmüştür.

ve kuruluşların cevap ve tekzip hakları, bilgi işlem ve lotaryacılık, dil gibi hususlarda genel nitelikte ilkeler saptanarak düzenleme yapılması daha uygun iken, ayrıntılı düzenlemelere gidilerek yönetmeliklerde düzenlenebilecek hususlar da genel ilkeler çerçevesine alınmıştır.

Yayın ilkeleri ile ilgili düzenlemede değinilmesi gereken bir diğer nokta, yayın ilkelerinin uygulanması açısından Devletin elinde olan TRT Kurumu ile özellerin elinde bulunan radyo ve televizyon kanallarının uyacakları yayın ilke ve esasları aynı kapsamda ele alınmış olmasıdır. Bu konuda, daha sonra da değinilecek olan düzenlemelerde de açıkça görüleceği üzere, şimdiye değin Devlet elinde "tekel" olarak yayın yapan TRT Kurumunun uyması gereken oldukça sert olan ilke ve esaslar, herhangi bir ayırım yapılmadan, tıpkı Devlet elinde imiş gibi özel radyo ve televizyonlar için de öngörülmüştür.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) :

Radyo ve televizyon kanallarının yönetimi konusunda oluşturulan kurullar hemen hemen her ülkede, yapısal farklılıklar olmasına karşın, vardır. Örneğin radyo ve televizyonların özel kesimin elinde olduğu ABD'de Devlet Başkanının seçtiği 5 üyeden oluşan, FCC (Federal Communication Commision - Federal İletişim Komisyonu), karma sistemin uygulandığı Fransa'da 3 ünü Cumhurbaşkanı'nın, 3 ünü Meclis Başkanının, 3 ünü Senato Başkanının atadığı 9 üyeli CSA (Conseil Superieur de l'Audiovisuel - Görsel-İşitsel Yüksek Konsey), Japonya'da Governörler Konseyi, İngiltere'de ITC (Independent Television Authority - Bağımsız Televizyon Oteritesi) ile Radio Authority - Radyo Otoritesi) gibi kuruluşlar o ülkedeki kimi kez hem özel, hem kamu radyo ve televizyon kanallarını, kimi kez ise yalnızca özel radyo ya da televizyon kanallarını düzenlemektedirler. Bu kuruluşların yetki, görev ve sorumlulukları ise ülkeden ülkeye değişmektedir.¹⁴ Türkiye'de ise, 1982 Anayasa'sının 133. maddesine dayanılarak çıkarılan 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasası'nın 6. maddesi Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu (RTYK) adı ile bir üst kurul kurulmasını öngörmüştür. Ancak bu kurulun görev, yetki ve sorumlulukları yayın tekelini kullanan TRT için öngörülmüştü. Ayrıca sınırlı da olsa, Türkiye'deki tüm radyo ve televizyon ile ilgili konularda da yetkileri vardı.

Yeni Yasa'nın Meclis'de ve kamuoyunda en çok tartışılan maddelerinden biri Türkiye'deki tüm radyo ve televizyon yayınlarını düzenleyecek bir organın oluşumu, yetki ve görevleridir. Gerçekten de Yasa ge-

¹⁴ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bknz. Hıfzı TOPUZ, M.T. Öngören, A. Aziz, M. Önen, Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni, TÜSES ve İLAD ortak Yayını, Mozaik Basımevi, İstanbul, (t.y), s. 3-42.

nel olarak incelendiğinde bu tür bir kuruluşun önemi çok daha iyi anlaşılacaktır. Yasanın 5. - 15. maddeleri arasında düzenlenen Üst Kurul'un kuruluş maddesi olan 5. maddede şöyle denilmektedir :

"Madde 5. Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacı ile özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur..."

5. maddede düzenlenen Üst Kurul bir yönü ile **RTYK**'na benzerlik göstermektedir. O günkü koşullarda üyeleri toplumun tarafsız, hatta özerk kurum ve kuruluşlarından gelen 12 üyeden oluşan ve görev ve yetkileri bakımından benzerlikler görülen **RTYK**'nın yerine getirilen **Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)** tüm bu benzerliklere karşın yapısal olarak önemli farklılıklarla düzenlenmiştir. Öncelikle en büyük fark, bu kurul "**özerk**"dir. Daha önceki kurulün tarafsız olmasına karşılık bu kurulün özerk olarak öngörülmesi, kendine verilen yetki ve görevlerin yerine getirilmesinde son derece önemli bir rol oynayacaktır. Gerçekte "tarafsızlık" ilkesi her iki kurul için de var olmasına karşılık, bu tarafsızlığı sağlayacak "özerk" bir yapının olmaması durumunda, tarafsızlığın boşlukta kalacağı, hiç bir anlamı olmayacağı açıktır. Özerkliğin getirdiği en büyük güvence, bu kurulun üyelerinin bağlı olacakları, etkisinde kalacakları —kendilerini seçenler dahil— bir kurum ya da kuruluşun bulunmamasıdır. Bunun yanında, özerkliği sağlayan ikinci önemli husus ise, bu kurulün görev ve yetkilerini yerine getirirken parasal kaynaklarını baskı unsuru olarak kullanacak —siyasal iktidarlar gibi— bir mekanizmaya bağlanmamış olmasıdır. (Kurulun gelirleri konusuna daha sonra değinilecektir)

Üst Kurul üyelerinin seçimi Yasa'nın 6. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Kurul üye sayısı 9 kişidir. Kurul üyeleri, 5'i iktidar partisi ya da partilerinin, 4'ü ise ana ve diğer muhalefet partilerinin gösterecekleri iki katı aday arasından TBMM'nce seçilecektir.¹⁵ Bu

¹⁵ Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna üye seçimi ile ilgili tartışmalar komisyon öncesi çalışmalarda, Anayasa Komisyonu çalışmalarında ve Meclisdeki madde görüşmelerinde yoğun olarak yapılmıştır. Konu kamuoyunda da, özellikle üyelerin seçimine kadar yoğun olarak eleştiri konusu olmuştur. Bu konuda özellikle karşı çıkan husus, bu üyelerin Meclis tarafından seçilmesinin getireceği sıkıntılardır. Elektronik yayıncılığa bu kadar duyarlı olan iktidar ve muhalefet partilerinin, bu Kurula kendi yandaşlarını seçecekleri, dolayısıyla partili kişileri Kurul'a dolduracakları, bunun da Kurul'un özerk yapısını işletmeyeceği görüşü ve gerekçesi vardı. Bu konuda ilk tartışma ve anlaşmazlık, Anayasa Komisyonu raporunda belgelendi. Komisyon üyelerinden DYP İstanbul Milletvekili Coşkun Kırca, üyesi bulunduğu Komisyonca hazırlanan Yasa tasarisına "Muhalefet ve Çekinsizlik Şerhi" koydu. Kırca, Üst Kurul üyelerinin seçim biçimine karşı çıkmasını iki nedene dayandırıyordu: Üst Kurul üyelerinin Meclis

adayların nitelikleri ise "...basın, yayın iletişim ve teknolojisi, kültür, din, eğitim, hukuk alanlarında birikimi olanlardan ve yüksek öğretim görmüş, Devlet memuru olma niteliğine sahip..." olarak düzenlenmiştir. Üst Kurul üyeliği süresi 6 yıldır. Üst Kurul üyelerinin görevden alınmaları ile ilgili düzenlemede ise, "seçildikleri görev süresince, Kurul'daki görevlerinden ve seçilerek geldikleri görevlerinden alınmazlar..." denilmektedir. (madde 10, paragraf 4).

Üst Kurul üyelerinin seçimi ve görevden alınmaları ile ilgili düzenlemeler değerlendirilecek olursa, üyelerin Meclis tarafından seçilmeleri hususu, bu kuruluşun siyasilerle yakın ilişki içerisinde olabileceği izlenimini vermekte ise de, Kurumun "özerk" yapıda olması, tüm toplumu temsil eden milletvekillerinin bulunduğu, yasama hakkını kullanan, demokrasinin temel direği olan Meclis'in oldukça üst yetkilerle donatılmış bir kuruma üye seçimini üstlenmesi, gerçekte tarafsız davranması için bir karine teşkil edebilir.¹⁶ Ayrıca, yukarıda da değinildiği gi-

tarafından seçilmesinin Anayasa'nın değiştirilen 133. maddesinde "özerk" yapıda olacağı öngörülen Kurul'a aykırı olacağı hususu ile Meclis'in, Anayasa'nın 87. maddesine göre üye seçimi konusunda yetkisinin bulunmadığı hususu idi. Kırca, muhalefet şerhinde bu konuda şu savı ileri sürmekte idi: "Anayasa bu maddesinde TBMM'nin görev ve yetkilerini tahdidi olarak saymaktadır... Açık-tır ki Anayasa Meclis'e Üst Kurul'un görev ve yetkilerine sahip bir heyetin üyelerini seçmek yetki ve görevini hiçbir surette vermiş değildir." (ayrıntılı bilgi için bkz. T.B.M.M. Dönem 19, Yasama Yılı: 2... Anayasa Komisyonu Raporu (2/754, 2/745) Sıra sayısı, 356, s. 8-9) Konu ile ilgili tartışmalar Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra da (20 Nisan 1994) devam edildi. Siyasi Partilerden CHP verdiği demeçlerde, konunun Anayasa'ya aykırı olduğunu gerekçe göstererek Anayasa Mahkemesi'ne başvuracaklarını açıkladı. Ancak, Yasanın yürürlüğe girmesinden bu yana geçen iki ayı aşkın bir süre geçmesine karşın Anayasa Mahkemesi'ne henüz bu tür bir başvuru olmamıştır.

¹⁶ Meclis, Üst Kurul üyelerini, Yasanın 6. maddesinde düzenlediği gibi seçti. Kurul üyeleri, iktidar partilerinden koalisyon ortağı olarak DYP ve SHP'nin birlikte (4 + 1) 5 üyesi olması gerekirken (aday olarak 8 DYP, 2 aday da SHP göstermişti), oylama sonucu SHP'nin adayı seçilemedi. Aynı durum, muhalefet partilerinin gösterecekleri toplam 8 adayın 6'sı ana muhalefet partisi olan ANAP ile geri kalan partileri temsilen de 2 aday gösterilmesi kararlaştırılmış iken, oylama sonucu DYP ve ANAP birleşmesi ile yapılan ANAYOL türü bir dayanışma ile iktidar partilerini temsilen yalnızca iktidarın DYP kanadını temsilen 5 üye (Ali Baransel, Prof. Dr. Orhan Oğuz, Prof. Dr. Agah Çubukçu, Prof. Dr. Esin Konanç ile Nedim Tekin) seçilirken, muhalefeti temsilen de ANAP'ın adayları arasında 4 aday (Cumhur Ersümer, Emiñ Başer, Biltekin Özdemir ile Er-can San) üye olarak seçildiler. Burada önemli nokta, üyelerin tüm Meclisi temsil etmeleri için öngörülen çoğulculuğun gerçekleşmemesidir. Pratik olarak söylemek gerekirse, iktidar ortağı SHP'nin adayı da, Refah Partisinin adayı da seçilememiştir. Daha önce partiler arasında varılan centilmenlik anlaşması çerçevesinde iki partili koalisyon hükümetinde 5 Üst Kurul üyeliği için 4'ü Doğ-

bi, parasal desteğin, bütçe olanaklarının elde edilmesinde Devletten ya da Hükümetten yararlanmanın da sınırlı olması ve herşeyden önce, yukarıda da maddesi verilen, görevden alınmanın hemen hemen olanaksız olduğu bir yapının getirilmiş olması, "özerk" yapının işlevsel çalışabilmesi için önkoşullar olarak nitelenebilir. Bu düzenlemenin açık anlamı, Kurul üyeleri kendilerini seçenlere hesap vermek zorunda değildir.

Üst Kurul üyeliği için öngörülen alanlar olarak hukuk, iletişim, iletişim tekniği, eğitim, kültür gibi alanların bulunması, 2954 sayılı Yasa'da gerek TRT'nin Yönetim Kurulu üyeleri (6 üye), gerekse RTYK'nun üyeleri (12 üye) için de aranan özelliklerdir. Hatta bu konuda ilk TRT Yasası olan 359 sayılı Yasa'daki TRT Yönetim Kurulu için bile aranan niteliklerdir. Ancak, eskilerde bulunmayan, hatta Anayasa Komisyonu raporunda (yasa tasarisında) bulunmayan bir özellik, "din" konusunda birikimi olan bir üyenin de bu Kurul'da bulunması hususu, her yönü ile yeni bir olgudur.¹⁷

Yasa'nın 9, 10, 11. maddelerinde Üst Kurul üyeliği ile ilgili ayrıntılı düzenlemeler getirilmektedir. Öncelikle Yasa'nın 9. maddesi, Kurul üyeliğini tam zamanlı bir görev durumuna getirmektedir. Üst Kurul üyesi olan 9 kişinin hiçbir resmi ya da özel kuruluşla ilgili olarak herhangi bir ilişkisi kalmamaktadır. Oysa bilindiği üzere gerek ilk TRT'nin kuruluş yasası olan 359 sayılı yasada, gerekse daha sonraki 1568 ve 2954 sayılı yasalardaki yönetim kurulu üyeliklerine herhangi bir kısıtlama getirmemektedir. Ancak, bu durumun olumsuzlukları görülmüş, üyelerin bu görevleri "ek iş" olarak görüp, belirli zamanlarda bu göre-

ruyol, 1'i SHP kanadının adayı olmak üzere gösterilen adaylar içerisinde DYP + ANAP anlaşması ile 5 üyenin 5'ini de ana iktidar partisi olan DYP'nin adayları arasından seçilirken, aynı işbirliği çerçevesinde 4 muhalefet partili Üst Kurul üyesinin 4'ünü Ana muhalefet partisi ANAP'ın adayları kazanmıştır. Meclis Genel Kurulundaki görüşmeler sırasında, Üst Kurul üyelerinin Meclis tarafından seçilmesi durumunda seçim sonuçlarının böyle olacağı küçük partiler tarafından dile getirilmiştir. Konu üzerinde özellikle duran iki parti CHP (Uluç Gürkan) ile RP (Şevket Kazan, Melih Gökçek) olmuştur. (Konu ile ilgili görüşler için bkz. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem 19, Cilt 42, Yasama Yılı : 3, 24'üncü Birleşim, 4.11.1993, sh. 586-591.

¹⁷ Konu ile ilgili önermeler "din" ve "dil"i kapsayacak şekilde özellikle Refah Partili (RP) milletvekilleri tarafından Genel Kurula getirilmiştir. Ancak, İlyas Aktaş'ın yalnızca "din" ile ilgili eklemeye yapılmasına ilişkin önerenin kabul edilmesi ile Yasa'ya girmiştir. Gerekçe olarak, Yasa'nın kabul edilen "ilkeler" başlığı altında düzenlenen 4. maddenin (b,d,f,g,n) şıklarının dinle doğrudan ilişkili olması gösterilmiştir.

vi sürdürmeleri, bu kurulların kendilerine verilen görevleri gerektiği etkinlikle yapmama ları sonucunu doğurmuştur. Üst Kurul üyeliğinin tam zamanlı olması yanında, "...3. dereceye kadar (dahil) kan ve sıhri hısımları, özel radyo ve televizyon şirketlerinde, bu şirketlerle doğrudan veya dolaylı ortaklık bağı bulunan şirketlerde ortak ya da yönetici olamazlar..." şeklinde oldukça katı kurallar getirmektedir. Üst Kurul üyeleri için getirilen düzenlemeler dışında, üyenin akrabası ile ilgili olarak da sınırlamalar getirmektedir. Bunun açık anlamı, üyenin eşi ya da çocukları, kardeşleri ve diğer yakın akrabaları, özel ya da kamu radyo ve televizyonlarında çalışmalarını sınırlandırılmaktadır. Tüm getirilen bu sınırlamanın altında yatan gerçek neden, özellikle yayın izni verilmesinde, daha sonra bu kanalların denetlenmesinde üyelerin baskı altında kalmasını önlemektir. Ancak, bunun nasıl uygulanacağı önemli bir sorun olarak durmaktadır.¹⁸

Üst Kurul üyeleri ile ilgili en önemli düzenleme 12. maddede yer almaktadır. Üst Kurul'un özerkliğinin temeli olan mali hükümlerin yer aldığı bu maddede, Üst Kurul'un mali kaynaklarını nerelerden sağlayacağı hususu şöyle düzenlenmiştir: "...Üst Kurul'un gelirleri, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ve tüm özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca elde edilen brüt reklam gelirlerinden kesilecek % 5 pay ile bu kanun gereğince alınan yayın izni ve lisans ücretleri ile gerektiğinde TBMM Bütçesinin transfer tertibinde yer alan ödenekten oluşur..."

Üst Kurulun mali özerkliğini düzenleyen bu maddenin önemli yanı, Üst Kurulun Yasa'da belirtilen görevleri yapabilmesi, yetkileri kullanabilmesi için gereksinimi olan bütçeyi üç kaynaktan oluşturmasının öngörülmüş olmasıdır.

- (i) Reklamlardan ayrılan % 5 pay
- (ii) Yayın izni ve lisans ücretleri,
- (iii) Genel bütçeden ayrılan ödenek.

İlk bakışta gelir kaynaklarının tümü, mali özerkliği sağlayıcı nitelikte görülmektedir. Burada en önemli gelir kaynağı reklam gelirleri-

¹⁸ Örneğin, Üniversite'den gelen bir üyenin, eğitim ve öğretim faaliyetlerine sınırlı da olsa katılmasının engellenmemesi gerekir. Bu tür ilişkilerin resmi kurumlar arasında geleneğe de uygun olması yanında, Kurul üyelerinin kendi uzmanlık konularındaki birikimlerini de aktarma olanağı bulacakları için bir "subab" olarak da düşünölmellidir.

nin brüt üzerinden % 5'idir. Tüm radyo ve televizyon kanallarının ödemesi zorunlu olan bu kaynağın bile tek başına Üst Kurul'un görevlerini yerine getirmesine yeterli olabileceği söylenebilir.¹⁹ Kuşkusuz burada önemli husus, özellikle özel radyo ve televizyon kanallarından bu reklam gelirlerinin nasıl alınacağı hususudur.

Üst Kurulun gelirleri ile ilgili diğer önemli düzenleme geçici maddeler arasında yer almaktadır. Yasanın geçici 7. maddesi, genel olarak % 5 olarak öngörülen reklam gelirlerini ilk üç yıl için % 4 olarak düzenlemektedir. Burada küçük bir açıklama yapalım : Meclis görüşmelerinde özellerin baskısı ile üç yıl gibi sınırlı bir süre için % 1'lik bir indirimle gidilmiştir. Bu indirimin bile oldukça önemli bir rakkama ulaşacağı söylenebilir.²⁰

Üst Kurul'un Görev ve Yetkileri

Üst Kurul'un görev ve yetkileri oldukça ayrıntılı olarak Yasa'nın 8. maddesinde 16 şık altında düzenlenmiştir. Bu görev ve yetkiler genel olarak şöyle gruplandırılabilir :

— Planlama yapma (*a,f*) : Ulusal, bölgesel frekans planlamalarındaki gerekli ön koşul ve koşulları Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesinin ilkeleri çerçevesinde saptamak.

— Kanal ve frekans bantları tahsisi (*b,d,f*) : Radyo ve televizyon kuruluşlarına ulusal, bölgesel ve gerekli olduğu yerlerde yerel yayın izni ve lisans vermek.

— Radyo ve televizyon verici tesislerinin kurulması ve denetlenmesi, yaptırım uygulanması (*c,d*) : Ulusal, bölgesel ve yerel yayınlar

¹⁹ Maddede, özellerin brüt reklam gelirlerinin % 5 gibi bir pay almaları, özellerin baskısına rağmen düzenlenmiştir. Ancak, yasa maddelerinin Genel Kurul'da görüşülmesi sırasında öneriler vermişlerdir. Konu ile ilgili olarak Anayasa Komisyonu üyesi Öltan Sungurlu, % 5'lik bir brüt reklam geliri gerçekte Üst Kurul'un ihtiyaçlarının üzerinde olabileceğini, fazla miktarın Hazineye gelir kaydedileceğini; toplanan gelirin yetmemesi durumunda ise TBMM Bütçesinden desteklenebileceğini açıklamıştır. Gelirlerle ilgili Yasa maddesinde öngörülen bu husus, siyasi partilerin, özellikle de siyasal iktidarların hem Bütçe ve Plan Komisyonunda, hem de TBMM'deki Genel Bütçe görüşmelerinde RTÜK'nun herhangi bir baskı altında kalmaması için konulmuştur. bkz. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 19, Cilt 43, Yasama Yılı : 3, 27. Birleşim, sh. 255.

²⁰ Tahminlere göre, ilk yılki reklam geliri 50 milyar TL olarak hesaplanmıştır.

için tahsis edilen frekans band planlamalarına uygun yayın alanlarını kapsayacak verici tesislerinin kurulmasını ve işletimini Telsiz Yasası hükümlerine göre denetlemek.

— Zaman paylaşımli program kanallarının teşvik edilmesi (e) : Özellikle bölgesel dengelere göre yayın yapılmasını sağlamak üzere tahsis, alan radyo ve televizyon kanallarının bu yörelerde “*zaman paylaşımli*” olarak yayın yapmaya yöneltmek.

— Yönetmelikler çıkarma (g,p) : Yasanın bu maddesinde ve diğer maddelerinde verilen görevleri yerine getirmek, yetkileri kullanabilmek için (kanal ve band tahsis koşulları, yayına geçme süresi, izni ve lisans ücretleri, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesine uyulması gibi) ilgili yönetmelikleri çıkarmak.

— Şifreli ve kablolu yayınlarla ilgili düzenlemeler yapma (l) : Yasa çerçevesinde PTT'nin başlattığı kablolu ve şifreli yayınlarla ilgili düzenlemeleri yapmak.

— Kamuoyu araştırmaları yapma ve da yaptırma (m,o) : Toplumun yayınlarla ilgili istek, beğeni, tutum ve davranışları ile ilgili kamuoyu araştırmalarının yapılmasını sağlamak, ilgili kurum ve kuruluşlarla bu konuda işbirliği yapmak.

— Uluslararası yayın kuruluşlarında temsil etme (n) : Yayınlarla ilgili uluslararası kurum ve kuruluşlarda Telsiz Genel Müdürlüğü, Dışişleri ve TRT'nin doğrudan ilişkili olduğu, üyesi bulunduğu kurum ve kuruluşlar dışındaki uluslararası platformda Türkiye'yi temsil etmek.

Görüleceği üzere, Üst Kurul'a verilen yetkiler oldukça fazladır. Bu fazlalık hem sayısaldır, hem de içerikseldir. Görevler çoktur, bu görevlerin yapılabilmesi için de geniş yetkilerle donatılmıştır. Bu görevler arasında planlama, uygulama, denetleme gibi hemen hemen radyo ve televizyon yayınları ile ilgili hem kamu, hem de özel yayınların tüm düzenlenmesi Üst Kurulun yetkisine verilmiştir. Bu görev ve yetkileri, 2954 sayılı Yasa'nın 6. maddesine göre kurulan (RTYK'nun görev ve yetkileri ile karşılaştıracak olursak, bu Kurulun tüm yetkilerinin Üst Kurul'a devredilmesi yanında, 2954'e göre TRT'nin yetkisinde olan ya da yeniden oluşturulacak “özerk” yapısının gerekleri dışındaki tüm yetkiler de yine Üst Kurul'a devredilmiştir. Örneğin, *Yurt dışında temsil, kamuoyu araştırmaları, kurum ve kuruluşlarla işbirliği, yayınlarla ilgili tüm yönetmelikleri çıkarma* gibi görev ve yetkiler Üst Kurul'a verilmiştir. Bunların dışında, Üst Kurul'a asıl verilen görev, yeni bir olgu ola-

rak, daha sonra ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz, özel radyo ve televizyonlarla ilgili her türlü düzenlemedir.²¹

Hükümet İle İlişkiler :

Üst Kurul'un Yasama ile, siyasal erk ve yargı ile ilişkileri içerisinde en önemlisi kuşku yokki, "yürütme" ya da "hükümet" ile olan ilişkileridir. Bir anlamda "özerklik" ile de yakından ilgili olan bu husus Yasa'nın 14. maddesinde "Hükümet ile İlişkiler" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu konudaki Yasa maddesi oldukça kısadır : "...*Hükümetin Üst Kurul ile olan ilişkileri Başbakan tarafından yürütülür...*"²² Burada oldukça ilginç olan husus, Üst Kurul'un Hükümet ile olan ilişkileri değil, hükümetin Üst Kurul ile ilişkileri söz konusu edilmektedir. Bunun açık anlamı, özerk olarak kurulması öngörülen Üst Kurul'un hükümet ile olan ilişkileri doğrudan Hükümetin denetimi, ataması, üyelerini görevden alması gibi herhangi bir müdahalesi olmayacağı görüşünden kaynaklanmaktadır. Sözü edilen konularda Üst Kurul Meclise, Meclis Başkanına karşı ilişkilendirilmiştir.

Kurul'un Hükümetle olan ilişkisi, **RTYK**'dan Üst Kurul'a devredilen görevler ile **Telsiz Genel Müdürlüğü**'nün yükümlülüğünü düzenleyen 24. maddede öngörülmektedir. Bunlardan Hükümet ile doğrudan ilişkili olanı, TRT Genel Müdürü ile Yönetim Kurulu için aday gösterme görevi ve bundan doğan ilişkidir. Bilindiği üzere, 2954 sayılı **Türkiye Radyo Televizyon Yasası**'nın 7 (d). ve 13. maddesi **RTYK**'na **TRT Genel Müdürü** için üç aday, 6 üyeli **TRT Yönetim Kurulu** için ise 12 aday saptayarak atanması için Bakanlar Kuruluna gönderme görev ve yetkisini vermekte idi. Yeni Yasa'nın 36. maddesi ile bu görev ve yetkiler Üst Kurul'a devredilmektedir.

Üst Kurul'un Hükümet ile dolaylı ilişkisini düzenleyen 24. maddesinde **Telsiz Genel Müdürlüğü**'nün, radyo ve televizyon yayınlarına esas olan

²¹ Maddenin görüşülmesi sırasında yapılan görüşmelerde, tasarıda Üst Kurul'a verilen görev ve yetkilerin fazla olması eleştirilmiş, ayrıca daha çok yerel yayınlarla ilgili 3 önerge verilmiştir. Bu önergelerden Melih Gökçek'in (RP) verdiği önergede "...TRT dışında bir kanalın mahalli kanallara ve geri kalanlarının da % 50'sinin zaman paylaşımı ve bölgesel dengelere uygun..." kullanılması istenmişti.

²² Yasa maddesinin Meclis'de görüşülmesi sırasında Saffet Topaktaş (Kahramanmaraş) ve arkadaşları tarafından verilen önergede Hükümetin Üst Kurul ile ilişkisini Başbakan yerine Başbakanlık tarafından yürütülmesi önerilmiş, ancak öneri reddedilmiştir. Gerekçe olarak, Üst Kurul ile Hükümet ilişkilerinin Başbakanlık tarafından yürütülmesinin idarenin genel işleyişine hız kazandıracığı, Başbakan'ın yürütmesi durumunda ise en küçük bir yazışmanın bile Başbakan'ın imzasını beklemesinin yürütmeyi yavaşlatacağı belirtilmişti.

bütün kanal ve frekans bandları ile ilgili çalışmalarını **Ulaştırma Bakanlığı** kanalıyla Üst Kurul'a bildireceği öngörülmektedir. Madde, dolaylı olarak Hükümetin bir bakanlığına bağlı bir genel müdürlüğüne (**Telsiz Genel Müdürlüğü**) verilen görevin Üst Kurul'a nasıl aktarılacağını düzenlerken, burada, Bakanlığa herhangi bir "yapmama" gibi bir yetkiyi vermemektedir.

Yeni Yasa'da yer alan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu yapısı, görev, yetki ve sorumlulukları genel olarak değerlendirildiğinde, Türk yayıncılık tarihinde şimdiye kadar görülmeyen bir yapıda oluşturulduğu görülmektedir. Öncelikle "özerk" bir yapıdadır. Şimdiye kadar TRT (1964-1971) dışında yayın kuruluşu olarak bu yapıda ilk kez Üst Kurul özerk olarak kurulmuştur. Görüldüğü üzere, üyelerinin seçiminde de, Meclis tarafından seçilmesinin dışında "özerkliğe" gölge düşürecek herhangi bir husus görülmemektedir. Özellikle, Üst Kurul üyelerinin seçimden sonra, kendilerini seçenler ile herhangi bir ilişkilerinin kalmaması, siyasal erklerin ve genel olarak siyasal partilerin baskısında kalmayacakları hususunda bir güvence olarak görülmektedir. Kurul'un mali kaynaklarının da sınırlı bir Meclis Bütçesi dışında, doğrudan Yasa ile belirlenen kurallar çerçevesinde kamu ve özel radyo ve televizyon kanallarının lisans ücreti ile brüt reklam gelirlerinden alınacak yüzde 5'lik bir paydan oluşturulması da yine özerk yapının bir güvencesidir. Üst Kurul üyeleri yalnızca hükümetlerin ya da siyasal partilerin etkisine karşı güven altına alınmakla kalmamış, kanal ve frekans bandı tahsis yapacağı gelecekteki özel radyo ve televizyon girişimcilerine karşı da güvence altına alınmıştır. Kendileri dışında 3. derece akrabaları dahi bu tür özel radyo ve televizyonların kuracakları şirketlerde pay sahibi olmaları ya da bu kuruluşlarda herhangi yönetsel bir görev almaları yasaklanmıştır.

Kanal ve Frekans Bandı Tahsisi :

Yasanın üzerinde önemle ve ayrıntılı olarak durduğu hususlardan biri kamu ve özelle verilecek radyo ve televizyon kanal ve frekans bandı tahsisidir. Yasanın uygulanmasında en güç düzenlemelerden biri olarak nitelenebilir. Güçlük iki yönlüdür: İlki, Türkiye'nin frekans planlaması yapılmamıştır ve bunun tüm olarak yapılmasının oldukça uzun bir süre alacağı hususu, ikincisi ise, bu kanal ve frekans bandlarının kimlere, ne zaman ve nasıl verileceği ile varolan radyo ve televizyon kanallarının bu kanal ve frekans bandı tahsislerine nasıl uyum gösterecekleridir.²³

²³ 1970'li yıllarda Türkiye için hazırlanan ve günümüzde de kullanılan VHF/UHF/TV frekans planı Türkiye'nin yalnızca üç program kanalını öngörmekte idi. Modası geçmiş planlama yöntemleri ile yapılmış olan bu planlamanın yerine zaman geçirmeden yeni teknolojilerle program kanalı frekanslarını planlamasının

Yetki :

Yasanın Dördüncü Bölümünde yer alan 16. - 18. maddelerde kanal ve frekans bandı tahsis ve koşulları düzenlenmiştir. Madde 16'da yer alan düzenlemede bu yetkinin, 2813 sayılı Telsiz Yasası'nın diğer hükümleri saklı kalmak koşulu ile "...kamu ve tüm özel radyo ve televizyon kuruluşlarına kanal ve frekans bandı tahsisi ile yayın izni ve lisans vermek ve bu tahsis ve izni iptal etmek yetkisi, münhasıran Üst Kurul'a aittir" denilmektedir. Böylece, ilk olarak teknik yönü ile de kanal ve frekans bantları ile ilgili tüm düzenlemeler; tahsis, denetleme ve iptal gibi görev ve yetkiler Telsiz Genel Müdürlüğü'nden alınarak, "özerk" bir yapıda oluşturulan Üst Kurul'a verilmektedir. Burada önemli olan husus, uygulamada oldukça önemli sorunlar çıkarabilecek bu yetki ve görevlerin, Ulaştırma Bakanlığına bağlı bir genel müdürlük olan Telsiz Genel Müdürlüğü yetkisinden, dolayısıyla, her zaman için siyasal erkin egemen olması mümkün bir kuruluştan alınarak, Üst Kurul'a verilmesidir. Bu amaçla da Üst Kurul üyeleri arasında iletişim teknolojisi alanında uzman bir üyenin de bulunması öngörülmüştür.

Planlama :

Yasanın geçici 5. maddesinde, kanal ve frekans bantlarının tahsisi için yapılması gereken çalışma düzenlenmektedir. Konu ile ilgili düzenleme şöyledir : "...Üst Kurul, oluşumu takip eden en geç dört ay içerisinde öncelikle ihtiyaç duyduğu kanal ve frekans bantları planlamasını yaptırır..." Ancak, konunun salt teknik çalışmaları içeren frekans planı haritasının çıkarılması görevi de Yasa'nın 24. maddesine göre Telsiz Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. "Telsiz Genel Müdürlüğü'nün Yükümlülüğü" başlığı altında düzenlenen 24. madde şöyledir : "...Telsiz Genel Müdürlüğü, radyo ve televizyon yayınlarına esas olan bütün kanal, frekans bantları ve gerekli teknik bilgileri Ulaştırma Bakanlığı

yapılması gerekmektedir. Konu ile ilgili uzmanlar ise, uluslararası anlaşmalarla karasal televizyon yayımlarına tahsis edilmiş bulunan standart VHF ve UHF-TV frekans bantları kullanarak Türkiye genelinde bütün yerleşme merkezlerini en çok 7 ya da 8 frekans kanalı tahsisi yapılabileceğini söylemektedirler. 1991'den bu yana, plansız ve izinsiz kullanılan radyo ve televizyon frekansları son yıllarda ciddi sorunlar yaratmış, özellikle büyük şehirlerde televizyon verici ve aktarıcılarının karşılıklı karıştırma (enterferans) sorunları büyük boyutlara ulaşmıştır. Örneğin, İstanbul'da her televizyon kanalı için 4-5 frekans kanalı kullanılarak, sınırlı kapasitesi olan VHF ve UHF televizyon frekans kanalları kullanılabilir iken, yasasızlık, plansızlık nedenleri ile TV 1 kanalı için 13, STAR kanalı için ise 17 frekans kullanılmaktadır. Alev Erlevent, Radyo - Televizyon Yasa Paneli, (21.10.1993), A.Ü. İletişim Fakültesinde düzenlenen konferans notlarından.

kanalıyla Üst Kurul'a bildirir, yapılan tahsisleri uygular ve teknik bakımından izler." Ancak, kanal ve frekans bandı planlamasının kolay olmadığı, Özellikle Telsiz Genel Müdürlüğü'nün bugünkü olanakları ile bu planlamanın iki yıldan az bir sürede olamayacağı uzmanlar tarafından ileri sürülmektedir. Geçici maddede öngörülen 4 aylık sürenin, olsa olsa bölgesel nitelikli planlamalar için yeterli olacağı açıktır.

Tahsis :

Yasanın 17. maddesinde ulusal kanal ve frekans bandı planlamasındaki kanal ve frekans bandlarının kamu ve özel radyo ve televizyon arasındaki paylaşımını düzenlemektedir. Paylaşımın ulusal düzeyde kamu yayıncılığını yürütecek olan TRT ve TBMM ile özel radyo ve televizyonların girişimcileri arasında yapılması öngörülmektedir. Konunun önemi dikkate alınarak, Yasa'nın "Kanal ve Frekans Tahsisi" başlığı altında öngörülen 17. maddesini açık olarak görmekte yarar vardır.

"Madde 17. Ulusal kanal ve frekans bandı planlamasındaki kanal ve frekans bandlarının dörtte biri Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumuna tahsis edilir. Kanal sayısı üçten, frekans sayısı ise dörtten az olmaz. Bu kanalların birinden Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetleri yansıtılır. Hangi faaliyetlerin ne ölçüde yayınlanacağına Türkiye Büyük Millet Meclisi karar verir.

Geriye kalan ulusal, bölgesel ve yerel kanal ve frekans bandlarının yarısı tam gün üzerinden, diğer yarısı ise, istek halinde zaman paylaşımı ve gerekirse dönüşümlü olarak tahsis edilir.

Tahsis süresi 5 yılı aşamaz..."

Yeni düzenlemede TRT'nin elinde bulunan, şu anda yayın yaptığı radyo ve televizyon kanallarına bir sınırlama getirilmektedir. Yeni planlamada 1/4'ünden az olmamak üzere TRT'ye kanal ve frekans bandı tahsis edilmesi öngörülmektedir. Ayrıca en az 3 kanal, 4 frekans bandı olarak da sayısal pekiştirme yapılmaktadır. Kuşkusuz bunun anlamının, ileride, özelleştirme modası içerisinde ya da özel radyo ve televizyon girişimcilerinin baskıları ile kamu yayıncılığı görevi yapmakta olan TRT Kurumunun görev ve işlevlerini yerine getirebilecek yeterli sayıda radyo ve televizyon kanal ve frekans bandlarına sahip olmasını garanti altına almak olduğu açıktır.²⁴

²⁴ Bu görüşümüzü kanıtlayan bir husus, 1993 yılı Ağustos aylarında Devlet Bakanı Yıldırım Aktuna başkanlığında toplanan özel radyo ve televizyon yetkililerinin toplantı sonrası hazırlayarak Hükümete verdikleri alternatif yasa tasarisinde görülmektedir. İlgili 17. madde önerisinde TRT için 2 televizyon kanalı, 3 radyo kanalı öngörmektedirler.

Kamu yayıncılığında TRT yanında bir diğer kamu kanalı olarak TBMM' ne de bir televizyon kanalının ayrılması öngörülmüştür.²⁵ TBMM'e bir kanal ayrılmasının gerekçesi halkın parlamanter sürece katılımını arttırma, parlamanter yaşam hakkında daha fazla bilgi sahibi olması, işlevlerinin daha iyi değerlendirilmesini sağlayarak demokrasinin gelişmesine katkıda bulunma ve Parlamentonun saygınlığını arttırma şeklinde açıklanmıştır. Meclis'in bir televizyon kanalı ile ilgili çalışmaları geçen yıllar içerisinde sık sık gündeme gelmiş, hatta bu konuda teknik hazırlıklar yapılmaya başlanmıştır. Bu tür uygulamanın, başka ülkelerde uygulamasının yapıldığı çok sık görülmektedir. Şu andaki TRT'nin radyo ve televizyon kanallarında Meclis Genel Kurulu ile ilgili çalışmaları haber içi, haber sonrası, "Meclis Saati" olarak, ayrıca hükümet programının okunması, güvenoyu alınması, bütçe görüşmeleri vb. gibi özel günlerde çeşitli kanal, saat ve içerikte yayımlanmaktadır. Ancak, bunun sürekli olması, Meclis çalışmalarının daha kapsamlı verilmesi, yukarıda açıklanan gerekçeler yanında, Parlamentonun çalışmalarında daha titiz davranacağı, özellikle devamsız milletvekillerinin tutum ve davranışlarını yeniden gözden geçirmelerine neden olacağı düşünülebilir. Ancak, bu yayınların zaman paylaşımli olarak yapılması daha akılcı bir davranıştır. Örneğin, üniversitelerin ya da orta öğretimle ilgili eğitim yayınları ile dönüşümlü olarak bir kanal kullanılabilir.

Maddede özel girişime tahsis edilecek radyo ve televizyon kanalları ile ilgili olarak yarısının "tam zamanlı", diğer yarısının ise "zaman paylaşımli" ve "dönüşümlü" olarak tahsis edilmesi öngörülmektedir. Burada geçen kavramlardan tam zamanlı kavramının bugünkü uygulama biçimi olduğu, yani kanal ve frekans bantları hangi kuruluşa verilmiş ise tümü ile o kuruluşun yayını yapması olarak anlaşılmaktadır. Ancak, "zaman paylaşımli" ve "dönüşümlü" yayın kavramından ne anlaşıldığı, "kavram" olarak açıklanmadığı, tanımı yapılmadığı için, bu konuda Üst Kurul'un çıkaracağı özel yönetmeliklere ya da yeni bir tanımlar listesine gereksinim olacağı açıktır.²⁶

²⁵ Yasa tasarısında bulunmayan bu düzenleme daha sonra yapılan önerge ile kabul edilmiştir. Önerge, Meclisde grubu bulunan tüm partilerin grup başkanvekilleri Turhan Tayan (DYP), Hasan Korkmazcan (ANAP) ve Abdüllatif Şener (RP) tarafından ortak olarak verilmiştir. Kabul edilen bu önerge yanında İstanbul Milletvekili Gürhan Çelebicin ve arkadaşları tarafından verilen, yerel ya da bölgesel nitelikli en az bir televizyon kanalının yüksek öğrenim kanalı olarak ayrılması ile ilgili önerge reddedilmiştir.

²⁶ Bu kavramlarla ilgili olarak bildiğimiz kadarı ile, "Zaman paylaşımli" (time sharing) yayın kavramı, bir kanal ya da frekans bandını belli zaman aralıkları ile birden fazla kuruluşun kullanmasıdır. Söz gelimi 24 saatlik bir televizyon kanalının, belli saatlerinin istekli olan girişimcilere lisans vererek tahsis edil-

Yasanın bu tür bir uygulamayı öngörmesi, iki temel nedene bağlanabilir. Bunlardan ilki, özel kanalların birkaç büyük kuruluşun elinde kalmaması, diğer bir deyişle “özelin tekelleşmesi”ni önleyerek çok sesliliğin, gerçekte çok sesliliğe dönüşmesini sağlamaktır. İkinci temel neden ise, madde 18’de öngörülen yayın izni alan kuruluşların en geç ikinci yılın sonuna kadar “...Türkiye alanının % 70’ine yayınlarını ulaştırmak ve haftada asgari seksen saat yayın yapma...” zorunda olmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü, gerek kapsama alanı, gerekse zaman olarak belli bir düzeye ulaşma, oldukça büyük kapitali gerektirir. Yasada öngörülen “zaman paylaşım” ya da “dönüşümlü” kanal ve frekans bandlarının tahsisi ile küçük kapitallerin yayıncılık alanına girmelerine olanak tanınacak, aynı zamanda kanal ve frekans bandlarının tam kapasite ile kullanılmasını sağlanmış olacaktır.

Yasa’nın 17. maddesinin 2. paragrafında öngörülen, “zaman paylaşım” ve “dönüşümlü” yayın için kanal ve frekans tahsisi düzenlemesi ile, 18. maddedeki Ülkenin % 70’ine haftada 80 saat yayın yapma kuralı arasında bir çelişki var gibi görülmektedir. Bir yandan farklı kuruluşlara aynı kanalı ve frekans bandını paylaşma öngörülürken, öte yandan 18. madde ile % 70 kapsama alanı ve 80 saat koşulu birbirini götüren iki ayrı düzenleme izlenimini vermektedir. Ancak ayrıntılı olarak üzerinde durulduğunda birbirini götüren iki düzenleme değil, yayın alanına istekli olanların ciddi, gerçekten yayıncı niteliğine sahip, teknik donanımlı girişimci olmalarını, geçici bir heves olarak yayıncılığa atılmalarını önlemeyi amaçladığı görülür. Kuşkusuz, burada, **Üst Kurul**’un koyacağı yönetmelik maddelerinin, uygulamada belirleyici ve yol gösterici olacağı açıktır.

17. maddenin son paragrafından **Üst Kurul** tarafından tahsis edilecek tüm kanal ve frekans bandlarının süresi yer almaktadır. Bu süre “...beş yılı aşamaz...” şeklinde üst sınır belirlenerek düzenlenmiştir. **Üst Kurul**’un gerek kamu yayıncılığı olsun, gerekse özel girişimin elinde bulunan radyo ve televizyon yayıncılığı olsun en fazla beş yıl süre ile kanal ve frekans bandı tahsis etmesi söz konusudur. Bunun anlamı, tahsislerin bu sürenin altında, örneğin dört yıl, üç yıl ya da iki yıl gibi bir sürede de olabileceği

mesidir. “Dönüşümlü” (rotating) kavramı ise bir kanalın ya da frekans bandının belli zaman dilimleri halinde dönüşümlü olarak farklı kuruluşlara tahsis edilmesidir. TRT 2 kanalında bu tür dönüşüm söz konusudur. TRT’nin 2. TV kanalı sabahları TV-2 olarak yayın yaparken, belli bir zaman sonra GAP yayınına dönüşmesi örnek olarak verilebilir. Kuşkusuz burada, asıl olan bir kurumun ya da kuruluşun kendi içerisindeki kanalı dönüşümlü olarak kullanılması değil, farklı kuruluşlar arasındaki dönüşümden söz edilebilir. Bu uygulamalar, özellikle Hollanda, İngiltere, Almanya gibi Avrupa ülkeleri ile ABD’de hem özel yayıncılıkta, hem kamu hizmeti amacı ile yapılan radyo ve televizyon yayınlarında uygulaması yapılmaktadır.

hususudur. Ancak, burada 17. maddenin birinci paragrafında TRT Kurumu ile TBMM'e radyo ve televizyon kanal ve frekans bandlarının tahsis edilmesini düzenlediğine göre, buradaki "tahsis" süresinin olsa olsa belirli koşullarda "yenilenmesi" ya da gerektiğinde bu kanal ve frekans bandlarının sayılarının arttırılması söz konusu olabilir. Buradaki sürenin daha çok özel girişimciler için işlevsel bir önemi vardır. Sınırsız bir "tahsis" olamayacağına göre en çok beş yıllık bir sürenin öngörülmesi, hem bu konuda ciddi yatırımlara girişen özel girişimcileri korumak, hem de çoğulculuğu savunan görüşleri desteklemek amacı ile yeni istekleri karşılamaya yönelik olduğu söylenebilir.²⁷

Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşları ile İlgili Düzenlemeler :

Yasada özel radyo ve televizyon kuruluşları ile ilgili 'özel' düzenlemeler Beşinci Bölümde "*Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşları*" başlığı altında yer alan 29 - 32 maddelerde öngörülmüştür.

"Madde 29. Siyasi partiler, dernekler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, vakıflar, mahalli idarelerce kurulur veya bu idarelerin ortak oldukları iş ortaklıkları birlikler ile üretim, yatırım, ihracat, ithalat, pazarlama ve finansal kurum ve kuruluşları, özel radyo ve televizyon kuruluşu kuramaz ve bunlara ortak olamaz..."

Özel radyo ve televizyon yayınları ile ilgili olarak yapılan bu düzenlemede öncelikle yasaklarla işe başlanmaktadır. Kimlerin yayın yapacağı değil, kimlerin yayın yapamayacağı tek tek belirtilmektedir. Bu yasaklılar listesine bakıldığında, toplumun örgütleri, çok sesliliğe açık kurum ve kuruluşunun, çağdaş toplumun iletişim aracı niteliğindeki elektronik kitle iletişiminden, doğrudan kurarak ya da katılarak temsil edilmesi engellenmiş olmaktadır. Bu yasaklılar listesinde, toplumun dinamik örgütlerinden pekçoğu "nasibini" almaktadır. Burada getirilen yasakları iki kümede toplamak olanaklıdır. Bunlardan önemli bir kısmı toplum yaşamında önemli rol oynayan dernek, vakıf, birlik, mahalli idareler; doğrudan siyasal eğilimli olan siyasal partiler ile kısmen politikaya bulaşan sendikaları bu gruba örnek verebiliriz. İkinci grupta ise, doğrudan kâr amacına yönelik yayın yapmak isteyen, ancak daha önce başka amaçla şirketleşmiş, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar da özel radyo ve televizyon kuramayacak yasaklılar kapsamına alınmaktadır.

²⁷ Özel girişimcilere kanal ve frekans bandları tahsisinde süre değişik ülkelerde farklı olmakla birlikte pekçok Avrupa ülkesinde bu süre 5 yıl olarak öngörülmüştür. Tahsis süreleri İngiltere'de ITV için 10 yıl iken, Yunanistan'da 7 yıl, ABD'de ise 5 yıl olarak saptanmıştır.

Maddenin bu kısmı değerlendirildiğinde, bu tür bir sınırlamanın gerekçesinin iyi bilinmesi gerekir. Öncelikle, bu düzenlemenin, günün değişen toplum yapısına cevap veren bir düzenleme olmadığını hemen belirtmek gerekir. Çünkü, 1936'dan beri tekel durumunda önce hükümetlerin, sonraları ise Devletin tekelinde olan radyo ve televizyon yayınlarının, teknolojinin de etkisi ile, özellikle toplumdaki çeşitli örgütlü yapıların seslerini topluma aktarmalarına olanak tanımak amacı ile kaldırıldığı sık sık belirtilmiştir. Oysa, getirilen bu sınırlama ile kâr amacına yönelik bir yayıncılık anlayışının egemen olduğu görülmektedir. Yasa maddesinin karşı yorumlama ile kimlerin yayın yapacakları hususu, daha önceden bilinenlerin dışında, kamu kurum ve kuruluşlarının, eğitim kurumlarının —kendi alanları ile ilgili hizmetleri daha iyi yansıtabilmek için yayın yapabilecekleri yorumu yapılabilir.— Kuşkusuz, burada bu denli “kimlerin yayın yapamayacakları” ile ilgili düzenleme getirilirken, Yurt dışındaki uygulamalardan esinlenilmekle birlikte, asıl etkileyen olgunun, 2-3 yıldan beri yasadışı yayın yapan kamu ve özel yayın kuruluşlarının sahiplerinin durumunun da etkili olduğu görülmüştür.

Madde ile ilgili yasaklılar listesinde yer alan “Mahalli idareler ile idarelerce kurulan veya bu idarelerin ortak oldukları şirketler”, doğrudan geçen bu yasadışı dönem içerisinde diğer pek çok hukuk karmaşası yanında, temel yasalara aykırı olan yerel yönetimlerin elindeki radyo ve televizyon yayınlarına tepki olarak konulmuş olduğunu burada bir kez daha saptamak gerekir.

Yasanın bu maddesinin Meclis’de görüşülmesi oldukça uzun tartışmalara neden olmuştur. Anayasa Komisyonunun tasarısı olarak hazırladığı yasa metninde, yayın yapamayacaklar oldukça sınırlı iken, Meclis’de verilen önergelerle ‘yasaklılar’ listesine sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler de eklenerek oldukça geniş bir yayın yapamayacaklar listesi ortaya çıkmıştır.²⁸

²⁸ Yasa tasarısının 1993 sonbaharında kamuoyundaki tartışmalarında ‘yerel yönetim’ radyo ve televizyon yayınları yapımları savunulmakta idi. Ancak, Yasa maddesinin Nisan ayında yapılan Meclis görüşmelerinde, verilen önergelere karşın, mahalli idareler (yerel yönetimlere) radyo ve televizyon yayını yapma hakkı verilmemiştir. Hatta burada, ilk gelen yasa tasarısında mahalli idarelerle ilgili olarak yalnızca ‘televizyon’ yasaklanırken, maddenin görüşülmesi sırasında —radyoyu da kapsayacak biçimde— yeni düzenlenmesi yapılmış ve en çok tartışma konusu olunacağı varsayılan böyle bir düzenleme, 27 Mart 1994 Yerel Seçimlerindeki, özellikle büyük kentlerdeki seçim sonuçları ile, yasaklar listesine alınmıştır. Maddenin görüşülmesi sırasında SHP Milletvekili Ercan Karakaş (İstanbul) ve 9 arkadaşının verdikleri iki ayrı önerge ile Kamer Genç (Tunceli) ve dört arkadaşı tarafından verilen önergede “mahalli idareler”in

Yasanın 29. maddesinin ikinci fıkkından başlayarak özel radyo ve televizyonların nasıl dağıtılacağı ile ilgili ayrıntılı düzenleme getirilmiştir. Bunlar genel başlıklar altında şöyle toplanabilir :

- Özel radyo ve televizyon yayınları anonim şirket halinde olacaklardır.
- Şirketin hisse senedlerini SPK ada yazılı olarak isteyebilir. Her bir şirket bir radyo ve televizyon işletmesi kurabilir.
- Şirketteki hisse miktarı, ödenmiş sermayenin % 20'den fazlası olamaz.
- Bir kişinin birkaç şirketteki toplam hisseleri % 20'yi aşamaz. Bu durum 3. dereceye kadar akraba için de geçerlidir.
- Bir kişi ancak bir radyo ve televizyon kuruluşuna girebilir.
- Yabancı sermayenin şirket içerisindeki payı % 20'den fazla olamaz.
- Yerli ve yabancı hissedarlar 'imtiyazlı hisse' sahibi olamazlar.
- Yazılı basın (gazete, dergi) sahibi olanlar her ikisinin (basın-radyo ve televizyon) toplamı % 20'den fazla hisse sahibi olamazlar.
- Yurt dışından yayın yapan radyo ve televizyonlara Üst Kurul tarafından hiçbir şekilde frekans, kanal ve kablo kapasitesi tahsisi yapılamaz.
- Yurt dışından uydu ya da başka yolla Türkiye'ye yönelik yayın yapan radyo ve televizyon kanallarına verdikleri reklamları vergi matrahından düşüremezler.

Yasanın 29. maddesinde öngörülen ve yukarıda sıralamaya çalışılan düzenlemeler oldukça önemli hükümler taşımaktadır. Özel radyo ve televizyonların uymaları gereken bu maddeler incelendiğinde, genel

kapsam dışı bırakılması istenmiştir. Açıklama olarak gösterilen neden ise, 1580 sayılı Belediyeler Yasasındaki, halka bazı konularda duyurularda bulunma görevi verildiği gerekçesine dayandırılmakta idi. Konu ile ilgili tüm öneriler reddedilmiştir. Maddenin görüşülmesi sırasında birinci paragrafta eklenmek üzere verilen bir önerge de ilginçtir. İhsan Saraçlar'ın (DYP) "din ve ahlaki konularda yayın yapmak üzere Türkiye Diyanet Vekfı Genel Müdürlüğüne..." radyo ve televizyon yayını yapma ile ilgili önergesidir. Bu önerge de reddedilmiştir. Konu ile ilgili olarak yapılan ve kabul edilen önerge ise, Oltan Sungurlu (ANAP)'nun vermiş olduğu, "...iş ortaklıkları, birlikleri, üretim, yatırım, ihracat, ithalat, pazarlama ve finansal kurum ve kuruluşların..." radyo ve televizyon şirketi kuramayacakları ya da ortak olamayacakları ile ilgili önergesidir.

olarak egemen olan hava, radyo ve televizyon yayınlarında tekelleşmeyi önlemek, devlet tekelini kaldırırken yeni "özellerin tekelini yaratmamak" şeklinde özetlenebilir.

Öncelikle, özel radyo ve televizyon sahiplerinin anonim şirket statüsünde olmaları öngörülerek, her üyenin hisselerinin % 20'den fazla olamayacağı sınırlaması getirilmektedir. Getirilen bir diğer önemli hüküm, gazete sahiplerinin özel radyo ve televizyon kanalına sahip olması ile ilgilidir. Gazete sahibi olanlar, özel radyo ve televizyon kanallarında toplam % 20 hisse sahibi olabileceklerdir. Ancak, bu durumun, izinsiz yayın yapan bu kanalların, giderek artan dozda bağlı buldukları gazetelerle birleşerek, hem siyasal partilere, hem birbirlerine karşı saldırıya varan nitelikte radyo ve televizyon yayınlarını kullanmaları, bu düzenlemelerin getirilmesine neden olmuştur denilebilir. Bu tür düzenlemelerin pek çok gelişmiş Batı ülkesinde hatta özel girişimin neredeyse gelenekselleştiği ABD'nde de rastlanılmaktadır. Komşu ülke olarak Yunanistan'da ve Fransa'da (radyo için) benzeri bir düzenleme söz konusudur. Gerçek ve tüzel kişilerin şirketlere ortaklık payları % 25'dir.²⁹ ABD'de FCC, aynı bölgede ya da yakın bölgelerde gerçek ya da tüzel kişilerin aynı tür birden fazla yayın kanalı sahibi olmasına izin vermemektedir. Aynı kentte hem radyo, hem televizyon kanalı sahibi olması da sınırlandırılmıştır. Bu konuda daha katı olan ülkeler de vardır. Örneğin Fransa'da radyo ve televizyon için ayrı düzenlemeler getirilmiştir.

Aynı şekilde, yabancıların özel kanal sahibi olmaları da yine % 20 hisse ile sınırlandırılmaktadır. Yayıncılığın, özellikle televizyon yayıncılığının, gerek teknolojisi ile, gerek program üretimi ile, gerekse bu kanalların gelir kaynağı olan reklamları ile dışla bağlantılı olmalarının zorunlu durumda olduğu günümüzde, yabancıların ulusal ve yerel yayınlarda ortak olmaları kaçınılmazdır. Ancak, özellerin yasadışı olarak bu alana girmeleri, yabancı şirketlerle anlaşarak, dışarıdan yayın yapmaya kalkışmaları gibi nedenlerle bu oran % 20 olarak saptanmıştır.³⁰

²⁹ Avrupa ülkelerinde bunun tersi durumları görülmektedir. Örneğin, Almanya'da 1989 yılında televizyon hisselerinin % 40-49'unu, Alman ve İtalyan Basın organlarını da ellerinde bulunduran film şirketleri almışlardır. Bu şirket birden fazla televizyon kuruluşundan toplam % 59'a varan hisse alabilmesine izin verilmiştir.

³⁰ Yabancılarla ilgili oran Yasa tasarisında % 10 olarak saptanmış iken, Yasa'nın TBMM'de görüşülmesi sırasında DYP Grup Başkanvekili Turhan Tayan (Bursa) ve arkadaşları tarafından verilen önerge ile % 20'ye çıkarılmıştır. Ancak, bu önergenin yanında verilen başka önergelerle bu oranın % 40, hatta % 60 olması önerilmiştir. Burada bir fikir vermesi açısından, yasadışı özel radyo ve özellikle televizyon kanalları sahiplerinin düzenledikleri ve Başbakanlığa verilen raporda bu oran % 40 olarak önerilmişti.

Yasada öngörülen bu düzenlemelerin bugün içinde bulunduğumuz başıboş duruma bir sınır getirmeyi amaçladığı açıktır.

29. maddede üzerinde durulması gereken bir diğer önemli düzenleme, maddenin son paragrafında yer alan, yurt dışından Türkiye'ye yönelik olarak yayın yapan televizyon kanallarına "...Türkiye'de vergi mükellefi olanlar tarafından verilen reklam ve ilan bedelleri vergi matrahından düşürülemez..." sınırının getirilmesidir. Son derece önemli olan bu düzenlemede, uydu yolu ile Yurt dışından kanal kiralayarak yayın yapan özel radyo ve televizyonlara 3-4 yıldan beri reklam veren tüm resmi ve resmi olmayan kurum ve kuruluşlara, önemli bir engel getirilmektedir. Şimdiye kadar Anayasa'nın ihlali ile başlayan ve Devlet kurumlarının da desteklediği özel televizyon kanalları, hiçbir sınırlamaya tabi olmayan reklam pastası ile büyümüşlerdir. Yeni düzenleme, Yurt dışından yayın yapacaklara bu yönden bir engel oluşturmaktadır. Ancak, Yasa koyucunun, kamu kurum ve kuruluşları için bu konuda ayrıca bir sınırlama getirmesi, hem Türkiye'deki yayın yapan TRT'nin reklam gelirinin korunmasına, hem de Türkiye'de lisans alarak yayın yapan dolayısıyla, lisans kirasını veren, reklam gelirinden vergi ve Üst Kurul için % 5'lik (ilk üç yıl % 4) katkı payı veren ulusal, bölgesel ve yerel radyo ve televizyon kanallarının mali yönden desteklenmesidir.³¹

Yasa'nın "*Kuruluş ve Hisse Oranları*" ile ilgili olarak değinilmesi gereken bir diğer düzenleme de günümüzde izinsiz olarak yayın yapan radyo ve televizyon kanallarının hiçbir şekilde *müktesep* (kazanılmış) hakkı bulunmadığına ilişkin düzenlemedir. Radyo ve televizyonlar ile ilgili kanal ve frekans bandlarının tahsisi, ihale yolu ile yapılacaktır.

Yayımların İçeriğine İlişkin Düzenlemeler :

Yasa'nın yayımların nasıl yapılacağına ilişkin düzenlemeleri 19.-23. maddelerde oldukça ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Maddelerde ağırlıklı olarak reklamlarla (madde 19-22) ilgili düzenlemeler yapılmakla birlikte, programlarla (madde 23) ilgili olarak maddede düzenlemeye yer verilmiştir. Yasada yer alan yayımlarla ilgili düzenlemelerin hem kamu, hem özel yayımlar için söz konusu olduğunu belirtmek gerekir. 2954 sayılı Yasada, özel yayıncılık ile ilgili düzenlemeler yer almadığı-

³¹ Yasanın TBMM'de görüşülmesi sırasında, Ahmet Remzi Hatip (Konya), verdiği bir önerge ile bu son paragrafın tüm olarak çıkarılmasını istemiş, ancak reddedilmiştir. Aynı istek, özel radyo ve televizyon yetkililerince hazırlanan raporda da yer almıştır.

na göre, herhangi bir ayrımı söz konusu değilken, burada, ağırlıklı olarak özel kanallarla ilgili düzenlemelerin varlığından söz edilebilir.³²

Reklamlar ile ilgili düzenlemelerin yer aldığı 19. - 23. maddelerde, reklamların neleri içermemesi, ne zaman hangi sıklıkla yayımlanacağı ile ilgili düzenlemeler oldukça ayrıntılı olarak şöyle yer almıştır :

- (i) Reklamlar tüketiciyi aldatmamalı (madde 20).
- (ii) Reklamlar çocuklara zarar verecek nitelikte olmayacak, çocukların özel duyguları gözönünde bulundurulacak (madde 20).
- (iii) Reklamlar günlük yayın süresinin % 15'ini aşmayacak. Ancak, ürünlerin alımı, satımı, kiralınması gibi durumlarda bu reklamlar % 20'ye çıkabilecek. Spot reklamlar bir saatlik yayının % 20'sini aşmayacak (madde 19).
- (iv) Reklamlar arasında en az 20 dakikalık aralar olacak (madde 21), Ancak, 45 dakikadan fazla süreli olan sinema filmleri ile televizyon filmlerinin yayımlanmasında her 45 dakika ara ile reklama yer verilebilecek (madde 21).
- (v) Bilinçaltı ile algılanacak reklamlara yer verilmeyecek (madde 20),
- (vi) Haber ve güncel programlarda sunucu (spiker) olarak görev alanlar reklamlarda görüntü ve ses olarak görev alamayacaklar (madde 21).
- (vii) Reklamlar programlar arasına yerleştirilecektir (madde 21).
- (viii) Dini törenlere reklam alınamayacak.

³² Reklamlarla ilgili ayrıntılı düzenlemelerin ana kaynağı, 5 Mayıs 1989 tarihinde Strasbourg'da Avrupa Konseyi'nce kabul edilen ve Konsey üye devletleri ile Avrupa Kültür Sözleşmesi'ne üye devletler ve Avrupa Topluluğu üyesi devletlerin imzasına açılan, ancak, gerekli sayıda devlet imzası ve devletlerin meclisleri tarafından onaylanması koşullarının yerine getirilmesi ile 1 Mayıs 1993 de yürürlüğe giren, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin reklamlarla ilgili maddeleri (madde 11-16) dir. Türkiye Avrupa Konseyi üyesi olarak bu sözleşmeyi 7 Eylül 1992 tarihinde imzalamış, ancak TBMM'de 4 Kasım 1993'de onaylanmıştır. Yasa hazırlık çalışmaları sırasında Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin ilgili maddeleri Türkiye için de bağlayıcı olduğundan Sözleşmedeki tanım, yayın, ilke ve esasları, reklamlar ve programlar ile ilgili düzenlemeler, büyük ölçüde yeni Yasa'ya da yansıtılmıştır. Çünkü burada yer alan düzenlemelerin önemli bir kısmı TRT'nin "Reklam İlke ve Esasları" ile ilgili yönetmeliğinde yer almaktadır. Bu bakımdan bu yeni düzenlemelerin daha çok özel radyo ve televizyonlar için öngörüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Sözleşmenin resmi türkçe metni için bkz. Resmi Gazete, "Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi Hakkında Kanun", 11 Aralık 1993, sayı:

- (ix) Her türlü yayında gizli reklama yer verilmeyecek (madde 21).³³
- (x) Alkol, tütün ve reçeteli ilaçların reklamı yapılmayacak (madde 22); Bunların üreticilerinin program sponsorluğu yapımlarına izin verilmeyecek.³⁴
- (xi) Programlarda, başta ve sonda belirtilmesi koşulu ile, parasal destek (sponsor) kabul edilebilecek. Parasal destek sağlayanlara program içerisinde herhangi bir menfaat sağlanamayacak. Haber ve güncel programlara mali destek kabul edilmeyecek (madde 23).³⁵

Özetleyerek vermeye çalıştığımız reklamlarla ilgili düzenlemelerin bir kısmı 2954 sayılı TRT Yasası'nın reklamları düzenleyen 26. maddesinde ve bu maddeye dayanılarak çıkarılan TRT Reklam İlke Yönetmeliğinde yer alan düzenlemelerden, bir kısmı Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin öngördüğü, Türkiye'nin imzalayıp onayladığı Sözleşme maddelerinden; bir kısmı ise aradan geçen 3-4 yıllık yasal olmayan radyo ve televizyon yayınlarının getirdiği deneyimlerden kaynaklanmaktadır.

³³ Bu düzenleme, DYP Başkanvekili Turhan Tayan ve arkadaşları tarafından verilen bir önerge ile Yasa'da yer almıştır.

³⁴ Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin 15. maddesinde düzenlenen "Belirli Ürünlerin Reklamları" başlığı altında alkol, tütün ve ilaçla ilgili reklamlar konusunda, (15/2 a) "alkollü içkiler" ile ilgili olarak, bazı kurallar çerçevesinde alkollü içki reklamı serbest bırakılmaktadır. Ancak, Sözleşmenin "çekinceler" adı altında düzenlenen 32. maddesinde hem Sözleşme'de hem de Devletlerin imzalaması, kabul, onaylama, uygun bulma ve katılma belgesinin sunulması sırasında "alkol" ile ilgili olarak çekinceler koyabilecekleri öngörülmüştür. Bunlardan İngiltere, sözleşmenin hazırlanmasında, kendi ile ilgili olarak "tütün" reklamı konusunda çekince koymuş, maddenin içerisinde (32/b) İngiltere'nin bu konuda serbest olduğu şeklinde düzenleme yapılmıştır. Bunun yanında kimi ülkeler örneğin Kuzey ülkelerinin bir kısmı da çekinceler koymuşlardır. Türkiye bu konuda herhangi bir çekince koymamıştır. Ancak yeni Yasa "alkollü içki" reklamını yasaklamıştır.

³⁵ Haber ve güncel programlarla ilgili olarak, yasadışı özel radyo ve televizyonların yaygın bir uygulaması olarak bu tür programlara reklam alma, mali destek sağlama (sponsorluk) uygulanmıştır. Öyle ki bu durum, TRT'de bile güncel programlarda hatta doğrudan haberlerde uygulanmıştır. Örneğin, kamuoyunda oldukça yoğun olarak tartışılan TRT'nin sabah haber programı olan "Gündem" programı bir banka tarafından desteklenmiş hatta yapımcı ve sunucuları Can Okanar ile Cüneyt Canver'in aldıkları yüksek ücretin Kurum'a bir zarar getirmediği, çünkü programın giderlerinin reklam yolu ile bir banka tarafından karşılandığı savunulması yapılmıştır. Oysa, Yasa maddesi, bu durumu açık olarak yasaklamaktadır. Kuşkusuz, burada ayrıntı gibi görülmekle birlikte, haberler, spikerlerin elbiselerinin X mağazası ya da butik tarafından verilmiş olması da aynı madde ya da 21. maddede öngörülen "...her türlü yayında gizli reklam yasaktır..." düzenlemesine aykırı olarak nitelenebilir.

2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Yasası'nın "Reklam Yayınları" başlığı altında yer alan 26. maddesinde : "...Reklam yayınlarında; halkı aldatıcı, yanıltıcı, haksız rekabete ya da karşılıklı cevaplaşmaya yol açıcı, diğer ürün ve nitelikleri kötüleyici, herhangi bir ürünün israfını telkin veya ima edici ve genel olarak memleketinde durumuna zarar verici hususlara yer verilmez..." denilmektedir. Bu maddeye dayanılarak çıkarılan TRT Reklam İlkeleri ise, 3984 sayılı yeni Yasa'da öngörülen, süreler dışındaki pek çok şıkkı kapsamaktadır. Bu düzenlemeler bugün yürürlüktedir. Burada yeni olan husus Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin getirdiği, özellikle süre ve yerleştirme ile ilgili hususlardır. Yasada yer alan maddeler içerisinde muğlak, herkesin farklı anlam vereceği ya da hiç anlaşılmayan, gereksiz olan, düzenlemeler vardır. Örneğin 20. maddede öngörülen "...Bütün reklamlar adil ve dürüst olacak... çocuklara yönelik...reklamlarda...çocukların özel duyguları gözönünde bulundurulacak..." ya da 21. maddede öngörülen "...bilinçaltı ile algılanacak, reklamlara izin verilmez..." şeklindeki düzenlemenin uygulamada kimler tarafından nasıl denetleneceği sorunlar yaratabilecektir. Özellikle reklamların temel özelliği olan yaratıcılığı, ilgi çekmeyi, etkilemeyi engelleyen; bu konudaki denetime açık bono veren, açıkçası "sansürcü" bakış açısına yol açabilecek düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Ancak, Yasa'da öngörülen bu genel düzenlemelerin daha ayrıntılı ve hoşgörülü, reklamın tanımını, temel amacını, özelliklerini dikkate alarak hazırlanacak yönetmelik, yönerge ve diğer düzenlemelerle, uygulanabilirliği söz konusu olabilir.

Tüm bu düzenlemelerin, kamu yayıncılığını sürdürecektir olan TRT Kurumu için yeni olmadığı, ancak, şu anda reklam şirketlerinin oto-denetimleri dışında, herhangi bir yasal reklam düzenlemesini dikkate almadan yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşları için önemli düzenlemeler olduğunu da belirtmek gerekiyor.

Hükümet ve Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşları İlişkisi :

Tüm demokratik toplumlarda başta siyasal erki elinde bulunduran siyasal parti ya da partiler ile yaşamayı oluşturan diğer siyasal partiler, kitle iletişim araçlarını denetim altında tutmayı, onlar aracılığı ile geniş topluluklara ulaşmayı, kendilerini anlatmayı, güçlerini göstermeyi isterler. Bu araçlar içerisinde kamunun malı olan frekanslarla mesaj ileten elektromanyetik kitle iletişim araçları olarak radyo ve televizyon yayınlarına ise özel bir ilgi vardır. Bu ilgi, kuşku yokki bu araçların toplumlara olan etkisinden kaynaklanmaktadır. Verici gücü-

ne bağı olarak tüm ülkeye anında ses ya da hem ses hem görüntü olarak seslenme siyasal yaşamın ilgisini çekmiştir. Türkiye’de de durum böyle olmuştur. TRT’nin kurulmasından (1964) öncesi ve sonrası gelişmeler, TRT ile hükümetler başta olmak üzere, tüm siyasal partilerin ilgisini çekmiştir. Genel olarak bir değerlendirme yapılacak olursa, bu savaşımdan şimdiye kadar siyasal erklerin galip geldiği söylenebilir. Siyasal iktidarların bu konuda direnmemeleri ise, çoğunlukla demokratik yaşama ara veren rejimler sırasında olmaktadır.³⁶

Yasa’da hükümetlerin radyo ve televizyon kurum ve kuruluşları ile doğrudan ve dolaylı ilişkileri değişik maddelerde düzenlenmiştir. Bu ilişkilerin başında dolaylı ilişki olarak tanımayacağımız Radyo Televizyon Üst Kurul’u ile olan ilişkilere, daha önce değinilmişti. Ancak özet olarak bu konuda söylemek gerekirse, Üst Kurul’un yapısının özerk olması ve bu özerkliği sağlayan mali ve yönetsel koşulların sağlanmış görünmesi, bu ilişkilerin yasa maddeleri ile sınırlı kalacağı izlenimini vermektedir. Ancak, hükümetlerin doğrudan yayın kuruluşları ile olan ilişkisi ile ilgili olarak ayrıca düzenleme yapılmıştır. Yasa’nın 25. maddesi’nde öngörülen bu düzenlemeyi, üzerinde en çok tartışılan bir madde olması nedeniyle açıkça görmekte yarar vardır :

“...Madde 25. Yargı kararları saklı kalmak kaydıyla yayınlar önceden denetlenemez ve durdurulamaz. Ancak, milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde yahut kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması kuvvetle ihtimal dahilinde ise, Başbakan veya görevlendireceği bir bakan yayını durdurabilir.

Radyo ve televizyon kuruluşları, Cumhurbaşkanının veya Hükümetin; milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve genel ahlakın gerekleriyle ilgili bildirimlerini yayınlamakla yükümlüdür.

Yukarıdaki fıkralar uyarınca alınacak icrai, idari kararlar aleyhine açılacak iptal davaları doğrudan doğruya Danıştay’a açılır. Danıştay bu davalara öncelikle bakar ve öncelikle karara bağlar. Yürütmeyi durdurma talepleri hakkında 48 saat içerisinde karar verir...”

Önce bu maddenin, yeni bir madde olmadığını söylemek gerekir. Çünkü, bu madde 2954 sayılı TRT Yasası’nın 23. maddesi’nde daha anlaşılır bir şekilde düzenlenmiştir. Özellikle “men etme”nin neleri kapsayacağı konusu çok daha açıktır : “...milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde...” denilmektedir.

³⁶ Türkiye’deki elektronik yayıncılıkta ,siyasal iktidarlarla hükümetlerin ilişkileri ile geniş bilgi için bkz. Aysel AZİZ, “TRT-Siyasal Yapı İlişkisi”, Yıllık 92, A.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları.

Yeni düzenlemede önce çok sesliliğin, iletişim özgürlüğünün bir ifadesi olarak, açıkça yayınların denetlenemeyeceği ve durdurulamayacağı öngörülmektedir. Ancak, belirli koşullar oluştuğunda, o da toplumsal yarar durumunda, yayınları durdurabilecektir. Madde ilk bakışta, yayın kuruluşlarını denetim altına almayı, baskı unsuru olarak kullanmayı amaçlayan bir düzenleme olarak görülmesine karşılık, kamunun malını kullanan, toplumlara bu denli etkisi olabilen, Devletin, Hükümetin topluma uzanan eli niteliğini taşıyan bu kuruluşların, bu tür sınırları çizilen durumlarda Hükümetlerin yetkisini öngörmesini doğal karşılamak gerekir.³⁷ Kaldığı bu tür uygulamalar özellikle Avrupa ülkelerinde ya yasalarında yer almakta ya da uygulamadan doğan "geleceksellik" çerçevesinde yürütülmektedir. Konu ile ilgili olarak daha önceki uygulamalara bakılacak olursa, bu konuda aynı sözcüklerle olmasa da, yasal düzenlemelerin bulunduğu söylenebilir. TRT Kurumu Devletin elinde ve tekelinde olduğu için, bu tür bir yayını yapmasına, öncelikle yayın ilkeleri izin vermemektedir ve yönetsel yapı bakımından da Hükümetle bağlantılı olduğu, şu anda kaldırılan RTYK ile ilişkilerinde de yine bu konuda herhangi bir durum yaşanmamıştır. Ancak, yapılan düzenlemelerin özel radyo ve televizyon kuruluşları ile ilgili olduğu için, yasa koyucu böyle bir sınırlamaya gitmeyi uygun görmüştür.³⁸ Maddenin ikinci paragrafında yer alan "...Cumhurbaşkanı ve Başbakanın milli güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlığın ve genel ahlakın gerekleri ile ilgili bildirimlerini yayımlamakla yükümlü..." oldukları şeklindeki düzenleme, açık değildir. Günümüzün değişen toplum koşullarında "genel ahlak" gibi oldukça soyut kavramın ölçütlerini bulmak zor olabilir. Buradan, özellikle siyasal iktidarların pek çok şeyi bu kavram içerisine toplayarak bildirimler yayımlatma istekleri uzak bir ihtimal sayılmamalıdır. TRT ile ilgili tüm yasal düzenlemelerde bu tür

³⁷ Hükümete yayını durdurma yetkisi veren maddenin TBMM'nde görüşülmesi sırasında oldukça uzun tartışmalar olmuş, öneriler verilmiştir. 11 Kasım 1993 tarihinde TBMM'nde görüşülen bu madde üzerinde üç önerge verilmiş, ancak tartışmaların uzun sürmesi, 1994 yılı Bütçe Çalışmalarının Meclis'de görüşülmeye başlanacağı gibi nedenlerle, Yasa tasarısının görüşülmesi 1994 yılı Nisan ayına kalmıştır. Bu bakımdan 25. ve sonraki maddeler aceleye gelmiş maddeler değil, tam tersi, 5-6 ay gibi zaman sonra, yeniden görüşülmeye başlandığında Yasa'nın aceleye getirilmiş bir durumu söz konusu değildir.

³⁸ Burada ilginç olan husus, özel radyo ve televizyon sahiplerinin hazırlayıp Hükümete verdikleri yasa raporunda bu madde öngörülmüş, ancak çok daha anlaşılır biçimde şöyle düzenlenmiştir: "...Başbakan veya görevlendireceği bakan, milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde belli bir haber veya belli bir programın yayımını men etmeye yetkilidir..."

bir düzenleme yer almıştır. 2954 sayılı Yasa'nın 20. maddesinde de benzer nitelikte, ancak diğer siyasi partilerin açıklamalarını ve faaliyetlerini de kapsayan düzenleme vardır.

Madde biraz daha derinlemesine incelenirse, "milli güvenliğin", "kamu düzeninin", "ciddi şekilde bozulması", "kuvvetle ihtimal dahilinde olması" gibi kavramların çok açık olmadığı, hatta oldukça soyut kavramlar olduğu görülmektedir. Milli güvenliğin, kamu düzeninin bozulmasında ölçütü (kriter) ile 'ciddilik' ölçütü nedir? Özellikle 'kuvvetle ihtimal' dahilinde olmasında, bu ihtimal yüzde kaç olacaktır? gibi sorular akla gelmektedir. Oysa burada daha kesin, yasa uygulayıcıya da yol gösterici olmak üzere düzenlemeler yapılabilirdi.³⁹

Düzeltilme ve Cevap Hakkı :

Yasa'nın 28. maddesinde yer alan "Düzeltilme ve Cevap Hakkı", özel radyo ve televizyonların gerçek ve tüzel kişilerin kişilik haklarına saldırı niteliğindeki yayınlarına karşı gerçek ve tüzel kişileri korumak amacı ile yapılmış düzenlemedir. Bu madde ile gerçek ve tüzel kişiler, kişilik haklarına saldırı niteliğinde gördükleri yayınlara karşı yargı yoluna başvurma hakkına sahiptirler. Bunun için başvurulacak mahkemeler, Ulusal yayınlarda **Ankara Sulh Ceza Mahkemesi**'ne, bölgesel ve yerel nitelikteki yayınlar için, başvuru sahibinin bulunduğu yerdeki **sulh ceza mahkemeleridir**. Yargıya başvurma süresi olarak 10 gün, mahkemenin bu başvuruyu karara bağlaması için 3 gün, mahkeme kararına karşı bir üst mahkemeye başvurma süresi olarak 3 gün, üst mahkemenin davaya bakması için de 3 gün süre tanınmıştır. Üst mahkemenin vereceği kararı **kesin** olarak

³⁹ Yasa maddesinin TBMM'nde Nisan 1993'de başlayan görüşmelerinde yeniden ele alınan madde ile ilgili olarak üç önerge önerilmiştir. Bu önergelerden CHP Milletvekili Uluç Gürkan ve arkadaşlarının verdikleri önergede bu maddenin tüm olarak kaldırılması ve bu yetkinin Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)na verilmesi ile ilgili önergesi reddedildi. Gürkan bu konuda yaptığı konuşmasında, gerekçe olarak kavramın soyut olduğunu, kavrama herşeyin girebileceğini, örneğin yasal sendikalar grevlerin bu kavramda algılanabileceğini bunun ise, "...özgür, demokrat, çoğulcu toplum yapısına..." ulaşmada engel teşkil edeceğini ve maddeyi "yüzkarası" olarak nitelediğini söyledi. Önergelerden ikincisi Ercan Karakaş (SHP) ve arkadaşları tarafından verilen "...durdurma kararının aynı gün hakim tarafından onaylanması" ile ilgili idi. Ancak, önerge sonradan geri alındı. Madde ile ilgili üçüncü önerge ise Ercan Karakaş (SHP), Turhan Kaya (DYP), M. Oltan Sungurlu (ANAP) ve arkadaşları tarafından verilen partilerin ortak önergesinde "...Yürütmeyi durdurma talepleri hakkında 48 saat içerisinde karar verir..." şeklindeki düzenleme kabul edilerek yasalaştı. Burada bir anımsatma yaparak, bu düzenlemenin, özel radyo ve televizyon kuruluşlarının hazırladığı tasarı metninde aynen varolduğunu da ekleyelim.

düzenleyen maddeye göre, cevap hakkı doğduğuna ilişkin üst mahkemenin karar vermesi durumunda, bu kararın ilgili radyo ve televizyon kuruluşuna bildirilmesinin ertesi günü, cevap ya da tezkip ile ilgili metnin yayımlanması hükmüne bağlanmıştır. Yasa maddesindeki bu düzenlemenin sayısal olarak anlamı, kişilik haklarına saldırı olan gerçek ya da tüzel kişinin cevap ya da düzeltme için yargı yoluna başvurması durumunda en çok 20 gün içerisinde sonuç olarak cevap hakkını kullanabilecektir. Oldukça hızlı bir yargı yolunun açık olması, özellikle yargıya olan saygı ve güvenin pekiştirilmesi açısından son derece güzel bir düzenleme olmasına karşılık, yargı sisteminin oldukça ağır işlediği Ülkemizde bu düzenlemenin nasıl bu denli hızlı işleyeceği merak konusudur. Bu durumda, ilgili sulh ceza mahkemelerinin bu duruma uygun düzenlemeye gitmeleri kaçınılmazdır.⁴⁰

Devletin elinde kamu yayın hizmetini öngören TRT içinde yine başlangıçtan beri öngörülen "*Düzeltilme ve Cevap Hakkı*", 2954 sayılı Yasa'nın 27. maddesinde yer almıştır. Ancak, cevap hakkını kullanmada, öncelikle yargı yolu değil, 7 gün içerisinde gerekli belgelerle TRT Genel Müdürlüğü'ne başvurması öngörülmektedir. Kurumun 'hayır' demesi durumunda yargı yolu açıktır. Şu andaki uygulamada mahkemeye verilen süreler 2'şer gün olarak öngörülmüştür. Bu durumda, 2954'ün bu maddeleri yürürlükte olduğuna göre, ikili bir uygulama söz konusu olacaktır.

Düzeltilme ve Cevap Hakkını düzenleyen 28. maddenin son paragrafında ise, ilgili tarafın isterse tazminat davası da açabileceği ve bunun için mahkemenin vereceği tazminat miktarını "...100 milyondan az olamaz..." şeklinde hükme bağlanmaktadır. Kuşkusuz bu hakkın düzenlenmiş olması, kişilik haklarına saygının yasa maddelerine geçirilmesi açısından önemlidir. Ancak, para miktarının yasada yer alması, yasanın kendini, bu enflasyonist ekonomik düzende, yargının yerine koyarak karar vermesi şeklinde yorumlanacağından, çok uygun bir düzenleme değildir. Bu konunun,

⁴⁰ Burada özellikle, geçen yasa dışı dönem içerisinde özel radyo ve televizyonların kişilik haklarını çiğneyerek, insan haklarına aykırı olarak, adeta bir medya terörü havasında gerçek ve tüzel kişiler ile siyasal partilere karşı tek yanlı yayınları, onları karalamaları, kendilerini müfettiş, soruşturma polisi, savcı, soruşturma hakimi ve hatta hakim yerine koyarak sorgulayıp, karar vererek yayın yapmaları, özel radyo ve televizyon yayınlarındaki kuralsızlığın en çarpıcı örneğini sergilemiştir. Kuşkusuz, burada yalnızca özel radyo ve televizyonlar değil, çoğunlukla bunların bağlantılı olduğu gazete ve dergiler de bu medya teröründe yerini almıştır. Hatta denilebilir ki, Yasa'nın Nisan 1994'de, kimsenin pek umut etmediği bir anda çıkmasında, özel radyo ve televizyonların, özellikle 27 Mart 1994 Yerel seçimleri sırasında, yanlı olarak, kişi, kurum ve partileri, parti başkanlarını hedef alan yayınlarının büyük etkisi olmuştur.

günün değişen koşullarına göre yargı tarafından belirlenmesinin daha yararlı olacağı söylenebilir.

Maddede yer alan, ayrıntı gibi görünen bir başka hususa da değinmek gerekir. Maddenin 2. paragrafında, yayın kuruluşlarının yaptıkları her yayının bandını (ses ve görüntü olarak) bir yıl saklamaları zorunluluğu getirilmektedir. Bandların bir yıl saklanması gerçekte, özel radyo ve televizyon kuruluşlarına getirilen oldukça büyük bir yük olduğu da kaydedilmelidir. Çünkü, 24 saat yayın yapan bir ulusal radyo ve televizyonun tüm yayın bandlarının saklanması emek, para, zaman ve fiziksel mekan isteyen bir düzenlemedir. Her kuruluşun kendi özel müzik ve diğer program arşivleri olacağı da dikkate alınır, bu tür bir düzenlemenin yönetmeliklerle, daha işlevsel duruma getirilmesi akılcı bir tutum olacaktır.⁴¹ 2954 sayılı TRT Yasası'nın 29. maddesinde bu süre, TRT için 75 gün olarak öngörülmüştür. Bu durumda, TRT'nin de bu düzenlemeye uyup uymaması yine bir soru işareti olarak kalmaktadır. Aynı paragrafta, konu ile Üst Kurul'da ilişkilendirilerek, "İlgili dava açmaya esas olmak üzere, yazılı olarak Üst Kurul'a başvurarak yayın bandından ücretini ödeyerek bir kopya isteyebilir..." hükmü getirilmiştir. Burada önemli olan Üst Kurul'a böyle bir görevin verilmesidir. Burada oldukça zorlama bir dayarlılık ve endişe dile getirilerek ayrıntılı bir düzenleme ile bu görevin Üst Kurul'a verilmesi, hem Üst Kurul'a pek çok önemli görevi içerisinde bu görevin ayrı bir yük getireceği, hem de araya bir başka kurum girdiği için çok daha zaman alacağı söylenebilir. Oysa, bu konuda, Yasa'ya ilgili özel yayın kuruluşuna bırakılması şeklinde bir düzenleme getirilmesi, bu kuruluşun ilgili bandları vermemesi durumunda Üst Kurul'un ilgilendirilmesi çok daha işlevsel bir yaklaşım olabilirdi. Özellikle maddenin, burada "ücret" konusunu da düzenlemesi, maddenin yönetmeliklerde yer alabilecek, ayrıntılara kadar girdiğini göstermesi bakımından ilginçtir.

Özel Radyo ve Televizyonlarla İlgili Düzenlemeler :

Yasa, her ne kadar yalnızca özel radyo ve televizyon yayınlarını düzenleyen bir yasa değilse de, pek çok maddesi TRT'yi dışta bırakmaktadır. Bu dışta bırakılan hususlardan önemli bir grup düzenleme, "Özel radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Yapısı", "sorumluluk" ve "Seçim Döne-

⁴¹ Yayın bandlarının bir yıl saklanması ile ilgili düzenleme, tasarıda yer almaz iken, Turhan Tayan (DYP) ve arkadaşları tarafından verilen bir önerge ile TBMM'de eklenmiştir. Gerekçe olarak, haklı bir neden olan tazminat davası açma durumunda genel hükümler çerçevesinde tazminat davalarının tabii olduğu bir yıllık sürenin, belgelerin 'ibrazı' için de söz konusu olacağı düşünülmüştür. Tasarıda bu süre 30 gün olarak öngörülmüştü.

minde yapılmayacak Yayınlar” adları altında yer alan Yasa’nın 30, 31 ve 32. maddeleridir.⁴²

Yasanın 30. maddesinde, özel kuruluşların uyması gereken idari, mali ve teknik koşulları ile yayın alanı, yayın saat ve süreleri ile ilgili esasların **Üst Kurul**’un düzenlemesi öngörülmektedir. Düzenleme, “özel radyo ve televizyon kuruluşlarının uyması gereken asgari standartları kapsamı” amacı ile Yasa maddesi kapsamına alınmıştır. Oldukça kısa bir biçimde düzenlenen bu madde, gerçekte son derece önemli ve kapsamlı bir maddedir. TRT ile ilgili olarak yürürlükte olan 2954 sayılı Yasa’nın 56 maddesini TRT’nin idari, mali ve teknik ve yayın ile ilgili düzenlemeleri kapsadığı düşünülürse, bu hususun yalnızca bir madde kapsamı içerisinde birer sözcük olarak geçirilmesinin nedenlerini anlamak oldukça zordur.

Öncelikle, özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yönetim açısından nasıl bir yapıda olmaları konusunda “anonim şirket” olma dışında ve her bir pay sahibinin yüzde kaç alacağı ile ilgili 29. maddede öngörülen düzenlemenin dışında bir hüküm yoktur. Şirketin yapısı ile yayın kuruluşunun yapısını nasıl bağdaştırılacağı, yayın sorumlusunun kim olacağı, örneğin mahkemeye karşı kimin ya da kimlerin sorumlu olacağı, kimlerin hüküm giyeceği gibi hususların, genel hatları ile de olsa belirtilmesi yararlı olabilirdi.⁴³ Aynı şekilde, mali konularla ilgili genel “reklam” geliri dışında ayrıntılı bir düzenleme öngörülmemiştir. Oysa, bu konuda şimdiye kadar ki deneyimlerden, mali konularla ilgili yine genel çerçevede, özel kuruluşların bundan sonraki yapacakları ileriye dönük çalışmalarında yol gösterici olması açısından yararlı olabilirdi. Yasa’da şimdiden öngörülmesi oldukça güç olan, “teknik” koşulların ne olacağı ile ilgili düzenlemedir. Ancak, burada kanal ve frekans bandlarının özellikleri vericilerin durumu, stüdyo olanakları ile ilgili bilgilerin Ülkemize yeni girmediği, bu konuda deneyimlerin bulunduğudır. Yapılacak iş, bu çalışmalarını örgütlemek ve yeterli bilgilerle bu koşulları belirlemek idi. Ancak, burada bir eleştiri yaparak, Yasa çalışmalarını sırasında, gerek kurum ve kuruluşlarla gerekli hazırlıkları yapmak üzere çok yakın ilişki içerisinde bulunulmadığı, gerekse, dışarıdan gelen öneri ve yardımlara da çok sıcak

⁴² Her üç maddede de, Anayasa Komisyonundan gelen taslakta yoktu. TBMM’de görüşülmesi sırasında partilerarası anlaşma sonucu, Turhan Tayan, Ercan Karakaş, Oltan Sungurlu ve arkadaşlarınca verilen önerge ile Yasa kapsamına alınmıştır.

⁴³ 2954 sayılı TRT Yasasının gerek “Organların Teşkili ve Görevleri” adı altında yer alan 10. -16. maddelerinde, gerekse “sorumluluk” maddesi altında düzenlenen 28. maddesinde bu konuda kimlerin, hangi koşullarda sorumlu olacağı, yetkileri ve görevleri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

bakılmadığı hususunu da saptamak gerekiyor. Burada, birkez daha değinilmesi gereken husus, ulusal frekans planlamasının henüz yapılmamış olduğudur.

30. maddede yayınların *süre* ile ilgili düzenlemede de bu husus yalnızca bir sözcük olarak geçmektedir. Ancak 29. maddede öngörülen bu kuruluşların haftada toplam 80 saatin altında yayın yapılamayacağına ilişkin düzenlemede, bir alt sınır çizilmiştir. Ancak bunu dönüşümlü ve zaman paylaşımı olarak kullanılabilmesi hususu da yine aynı madde kapsamında yer verilmiştir.

Yasanın, özel radyo ve televizyon yayını yapmaya hak kazanan kanallarında yayınların içeriği ile ilgili düzenlemesi ise **31. maddede** yer almıştır. Maddede, özel radyo ve televizyon kuruluşlarının, yayınlarında belli oranlarda eğitim, kültür, Türk Sanat Müziği programlarını koymalarını öngörmektedir. Maddenin amacı açıktır: Türk kültürünü, eğitim sistemini, özellikle televizyonlarda yabancı yapımların artması karşısında, daha çok yeni nesillere, kendi kültür değerlerini aktarmaktır. Bu durum, aynı zamanda Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesinin "Kültürel Hedefler" başlığı altında yer alan 10. maddesinde de öngörülmektedir.⁴⁴ Ancak, burada bir saptama yaparak, bu düzenlemenin, yalnızca özeller için değil, kamu yayıncılığını üstlenen TRT Kurumunun, giderek artan oranda Amerikan ya da Brezilya dizilerine yer veren yayınları için de öngörülmesi gerekir.

Yasa'nın 32. maddesinde öngörülen "*Seçim Döneminde Yapılmayacak Yayınlar*" başlığı altında, seçimlerden 7 gün önceden başlatılan seçim yasakları düzenlenmiştir. Maddede, "...haber, röportaj gibi programlar veya reklamlar yoluyla, kamuoyu araştırmaları, anketler, tahminler, bilgi iletişim telefonları yolu ile mini referandum gibi adlarla siyasi bir partinin veya adayın lehinde ve aleyhinde veya vatandaşın oyunu etkileyecek her türlü yayın..." yapması yasaklanmaktadır. Yasa maddesinin konulmasının tüm olarak bir **tepki** maddesi olduğu açıktır. Çok kısa bir süre önce 27 Mart 1994 Yerel Seçim kampanyasından çıkmış bir ülkede, hiç bir kuralı olmayan özel radyo ve televizyon yayınlarına böyle bir tepkinin gösterilerek Yasa maddesi olarak düzenlenmesini doğal karşılamak gerekir. Yasa maddesinin "tepkisel" olduğu o kadar açıktır ki, maddedeki bazı kavramların aynı ya da içiçe olduğu görülmektedir. O günlerde çe-

⁴⁴ Kuşkusuz bu düzenleme, taraf ülkelerde "...Yayıncıların, yayın zamanlarının büyük bir kısmını Avrupa yapımlarına tahsis edilmesini..." sağlanması biçiminde düzenlenmiştir. Avrupa ülkelerinde giderek artan oranlarda Amerikan yapımı yayınların yer almasına bir tepki olarak yapılan bu düzenlemede Türkiye için kendi kültürünü korumak üzere önlem alınması uygun görülmüştür.

şitli adlarla verilen seçim tahminlerinin verildiği adlar, yasa maddesi olarak aynen sıralanmıştır.⁴⁵ Kuşkusuz, aceleye gelen bu maddenin, daha kapsamlı ve genel çerçeve niteliğinde yer alması, ayrıntılarını, asıl ilgili yasa olan Seçim Yasası'na ya da Siyasi Partiler Yasasına bırakması çok daha akılcı bir davranış olacaktır.

Özel Radyo ve Televizyonlarla İlgili Yaptırımlar :

Yasa'nın Altıncı Bölümünde yer alan "*Müeyyideler*" (yaptırımlar) başlığı altında düzenlenen 33. ve 34. maddeler, özel radyo ve televizyon kuruluşlarının, Yasa'da öngörülen düzenlemelere uymadıkları takdirde çarptırılacakları cezaları öngörmektedir. Hukukta 'cezasız suç olmaz' genel ilkesinden hareket ederek, yer alan bu düzenlemelerden ilki "*Uyarı, Durdurma, İptal*" başlığı altında yer alan **33. maddede** öngörülen yayın lisansı alan radyo ve televizyon kuruluşlarına nasıl yaptırımlar uygulanacağı ile ilgili düzenlemelerdir.

Öncelikle, özel radyo ve televizyon kuruluşlarına ceza vermeye yetkili tek kuruluş, mahkemelerin dışında, **Radyo ve Televizyon Üst Kurulu**'dür. Kurul, kurallara uymayan özel radyo ve televizyon kuruluşlarına üç türlü ya da aşamalı cezayı verebilmektedir: "Uyarı", "yayımları durdurma", "yayın iznini iptal". **Üst Kurul**, Yasa'da öngörülen kurallara uyulmaması durumunda, önce gerekçeleri ile birlikte ilgili yayın kuruluşunu uyarmakta, tekrarlanması, düzeltilmemesi durumlarında ise bir yıla kadar yayımları durdurma; ihlallerin devam etmesi durumunda ise tüm olarak yayın iznini iptal etme cezası verebilmektedir. Maddenin son paragrafında ise, hileli olarak yayın koşullarını varmış gibi gösterenlere karşı da özel önlemler getirilmektedir. Bu gibi durumlarda **Üst Kurul'a**, yayın iznini iptal etme yetkisi tanınmıştır.

Yasa'nın yaptırımlarla ilgili 34. maddesinde ise, "*Cezalar ve Müsadereler*" başlığı altındaki düzenlemede, usulsüz olarak yayın iznini alanlar, yayımlara devam eden kuruluşların sahip ve yöneticilerine verilecek para ve hapis cezalarını düzenlemektedir. Hapis cezasının süresi 6 ay ile 2 yıl arasında; para cezası ise 100 milyon ile 10 milyar TL. olarak öngörülmüştür. Bu tür kuruluşlara verilecek bu cezalar yanında, TCK. 36. maddesi gereğince de tüm araç gereğine el konulabilecektir. Aynı maddenin son paragrafında yayın bandlarını bir yıl süre ile saklamayanlarla ilgili ceza-

⁴⁵ Örneğin, "haber" ve "röportaj" diye bir ayırım yoktur. Haberin içerisinde röportaj ya da spiker anlatımı olabilir. Kamuoyu araştırmalarının yapım biçimi ankettir. Anket diye ayrı bir araştırma yöntemi ya da türü yoktur; anket (sormaca) bir veri toplama tekniğidir. Kamuoyu araştırmaları anket tekniği ile yapılabileceği gibi, kullanılan teknolojiye bağlı olarak başka türlü de olabilir.

lar da öngörülmüştür. Yayın bandlarını bir yıl saklamayan özel yayın kuruluşunun sahip ve yöneticilerine bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve 100 milyon - 1 milyar TL. arası para cezası verilmesi öngörülmüştür. Ayrıca, yayınları durdurma cezası da verilebilecektir.⁴⁶ Yasanın cezalarla ilgili düzenlemesi genel olarak değerlendirildiğinde, şimdiye kadar hiç görülmeyen oldukça ağır cezaları kapsadığı söylenebilir. Örneğin yayın bandlarının bir yıl süre ile saklanmama cezasının 5 yıla kadar hapis olarak öngörülmesini, yine özel radyo ve televizyonlara gösterilen tepkinin bir göstergesi olarak almak gerekir.⁴⁷

TRT ile İlgili Düzenlemeler :

Yasanın 35. maddesinde, TRT'nin, "yayın ilkeleri" başlığı altında yer alan düzenlemelere (madde 4) uymakla yükümlü olduğu hususu düzenlenmiştir. Yasa'nın "*Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun Yükümlülüğü*" başlığı altında düzenlediği 35. maddesinde şöyle denilmektedir :

"...Türkiye Radyo Televizyon Kurumu bu Kanunda öngörülen ilke ve esaslarına uygun yapmakla yükümlüdür.

Yayın ilke esaslarının ihlali halinde Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, ihlalin niteliği ve ağırlığı açıkça belirtilerek Üst Kurul'ca uyarılır.

Durdurmayı gerektirecek yayın yapılması halinde, Üst Kurul'un bu doğrultuda vereceği karar üzerine Türkiye Radyo Televizyon Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu'nun görevi düşer..."

Görüleceği üzere, 35. madde, kamu yayıncılığı görevi olan TRT'nin Yasa karşısındaki konumunu belirlemektedir. TRT, hem 2954 sayılı Yasanın, bu Yasa ile değiştirilmeyen düzenlemelerine, hem de bu Yasa'nın ilgili hükümlerine tabidir. Maddenin yorumu yapılacak olursa, normal

⁴⁶ Yayın bandlarının bir yıl saklanmaması durumunda verilecek ceza ile ilgili düzenleme, TBMM'de partilerarası ortak olarak verilen önerge ile düzenlenmiştir. Bunun ise doğal olduğu, çünkü, yayın bandlarının bir yıl saklanması ile ilgili düzenleme de yine Meclis'de yapılan önerge ile Yasa'ya girmiştir.

⁴⁷ Yasa'da yer alan ceza maddeleri oldukça ağır olarak nitelemek gerekir. Çünkü, bu tür ihlaller, şimdiye kadar, özellikle son 2-3 yılda giderek çoğalmış, ancak herhangi bir makam bu ihlalleri durdurmak için doğrudan kendini yetkili görmemiş; savaşırmamıştır. Bu konuda TRT'nin herhangi bir yetkisi söz konusu değildi. RTYK ise, bu yetkiyi doğrudan kullanmamakta, Ulaştırma ve İçişleri Bakanlığı'na gerekli uyarılarda bulunarak bu yetkisini kullanabilme hakkı vardı. Ancak, RTYK bu hakkını da idari ve mali özerkliğinin olmaması ile çok işlevsel olarak kullanamamıştır. Ancak bir iki olayda Basın Savcılığına suç duyurusunda bulunmuştur

sürenin sona ermesi dışında, TRT Genel Müdürü ile Yönetim Kurulu üyelerinin görevden alınmalarının koşulları belirtilmiş olmaktadır. 2954 sayılı Yasa'da TRT Genel Müdürü'nün görevden alınması, ancak ağır hizmet kusuru işlenmesi, milli güvenliğin ve kamu düzeninin gerekli kıldığı durumlarda RTYK'nun önerisi ve Bakanlar Kurulu'nun onayı ile olurken (madde 13), yeni Yasa'da Üst Kurul'a bu konuda oldukça geniş yetki verilmiştir. Bu durumda iki kez yayınlarda ihlal olduğu gerekçesi ile genel müdürlük görevi düşmektedir. Aynı şekilde, TRT Yönetim Kurulu Üyelerinin görevleri de, Genel Müdür'de olduğu gibi, yayın ilkelerinin ihlal edilmesi durumunda, iki kez uyarı alma durumunda Yönetim Kurulu üyeliği de düşmektedir. Oysa, 2954 sayılı Yasa'da Yönetim Kurulu üyeliğinin sona ermesi, normal süre bitimi dışında açık olarak öngörülmemiştir. Ancak, genel hukuk kuralları çerçevesinde, atanmasındaki usullere uygun olarak görevden alınmaları söz konusu olabilmektedir. Daha açıkçası, RTYK'nun önerisi ve Bakanlar Kurulu'nun onayı ile görevleri sona ermekte idi.⁴⁸ Burada ilginç olan husus, şimdiye kadar yayınlardan sorumlu olarak çoğunlukla tek olarak Genel Müdür kabul edilirken, yeni Yasa ile, TRT yayınlarındaki yayın ilkeleri ve diğer çalışmalarındaki sorumluluk, doğrudan Yönetim Kurul'una da yaygınlaştırılmaktadır. Yeni düzenlemenin, TRT'nin hükümet yanlısı ya da herhangi bir siyasal görüş içerisinde olması oldukça zorlaşmıştır. Genel Müdür'ün yanlış tutumlarını sürdürmesi Yönetim Kurulu üyelerini de etkilemektedir.

Yasa'nın "*Çeşitli Hükümler*" başlığı altında düzenlenen 36. ve 37. maddeleri ve "*Geçici maddeler*" başlığı altında düzenlenen 8. maddesi TRT ile Yasa'nın ilişkilerini düzenleyen maddeleridir. Ayrıca, TRT'nin üst düzey yetkililerini seçmekle görevli Radyo Televizyon Yüksek Kurulu'nun görev ve yetkilerini Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na devredilmesi ile ilgili maddelerden ötürü de TRT yeni Yasa'ya bağlıdır.

Yasa'nın 36. maddesinde, "uyum maddesi" olarak tanımlayacağımız düzenleme yapılmıştır. Yeni Yasa ile birlikte 2954 sayılı Yasa'ya göre kurulmuş bulunan **Radyo Televizyon Yüksek Kurulu'nun** görevleri **Üst Kurul'a** devredilmiştir. Bundan sonra, **TRT Genel Müdürü ile TRT Yönetim Kurulu** üyelerini atama yetkisi Üst Kurul'a devredilmiştir.

⁴⁸ Bildiğimiz kadarı ile, TRT Genel Müdürleri içerisinde 1974-75 yıllarında Genel Müdür olarak görev yapan İsmail Cem'in görevden alınarak Prof. Dr. Şaban Karataş'ın Genel Müdür olarak atanması söz konusu olmuştur. Cem Danıştay'a başvurarak 'yürütmeyi durdurma kararı' almış, ancak kararı aldıktan sonra TRT Genel Müdürlüğünden istifa etmiştir. Ancak bu tür bir görevden alınma 2954 sayılı Yasa'nın uygulanması süresince (10 yıl) görülmemiştir. Aynı şekilde, Yönetim Kurulu üyeleri için de görevden alınma olayı görülmemiştir.

Yasa'nın **Geçici 8. maddesi** doğrudan **TRT** ile ilgili bir düzenlemedir. Yasa'ya son anda eklenen madde izlenimini veren bu madde ile, **TRT'ye Üst Kurul'un** onayı ile Yurt dışında büro açma ve yurt dışına sürekli eleman gönderme yetkisi verilmektedir. Habercilik açısından önemli olan bu düzenleme, şimdiye kadar geçici olarak gönderilen ya da parça başına iş yapan muhabirlerle götürülmeye çalışılmakta idi.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile İlgili Düzenlemeler :

Genel olarak Yasa'nın tümünde Üst Kurul ile ilgili düzenlemeler olmasına karşılık, çeşitli hükümler başlığı altında yer alan 37.-40. maddeleri de daha önce öngörülmeven hususlarla ilgili olarak Üst Kurul'a görev ve yetkiler vermektedirler.

Yasa'nın **37. maddesi**'nde öngörülen "*telif hakları*" ile ilgili düzenleme, radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınlarında yer verdikleri eserlere telif hakkı ödemelerini öngörmektedir. Telif haklarının hangi ilkelere göre ödeme yapılacağı ile ilgili yönetmelik hazırlama işi ise **Üst Kurul'a** verilmektedir.

Yasa'nın **38. maddesi** ise radyo ve televizyon kuruluşlarının haber birimlerinde çalışanlarla ilgili düzenleme getirmektedir. Bu personelin de **5953 sayılı Basın Mesleği** ile ilgili yasaya tabi olacakları hususu öngörülürken bu konuda çalışacak basın kartı sahibi enaz personel sayısının belirlenmesi görevi de yine **Üst Kurul'a** verilmiştir.

Yasa'nın **39. maddesi** Üst Kurul'un aleyhine açılacak davalarda yetkili mahkeme olarak Ankara mahkemeleri yetkili kılınmıştır.

Yasa'nın **40. maddesi** ise, Yasa'nın çeşitli yerlerinde dağılan görev ve yetkilerin yerine getirilmesi için yapılacak düzenlemelerle ilgili yönetmeliklerin çıkarılması görevi verilmektedir. Bu yönetmeliklerden bazıları ilk anda çıkarılması gereken önemli yönetmeliklerdir. Bu yönetmeliklerin başında, kendi teşkilatının kurulmasını öngören yönetmelik; kanal, frekans ve tahsis ile ilgili yönetmelik (en acil yönetmeliklerden biridir), telif ve yapımcı hakları ile ilgili yönetmelik gibi, Yasa'nın öngördüğü yönetmeliklerin çıkarılması görevidir.

Yasa maddeleri sonunda, tüm yasalarda olduğu gibi, geçici maddeler (9 adet) öngörülmüştür. Bu maddelerden **2 madde** (1. ve 2. maddeler) Üst Kurul'a üye seçimi ve ilk grup üyenin kura yolu ile ayrılması ile ilgilidir. Geçici madde olarak öngörülen **4. madde**, Üst Kurul'un ilk yıl harcamaları ile ilgili düzenlemede, kendi mali kaynakları oluşuncaya kadar, bütçesini TBMM'den oluşturulmasına ilişkin düzenlemedir.

Yasa'nın geçici 6. maddesindeki düzenlemede, lisans izni verilinceye kadar geçecek sürede, öncelikle radyo ve televizyon kuruluşları ile ilgili yasal düzenlemelere öncelik verilmesi öngörülmektedir. Maddenin devamında ise, son derece önemli bir başka düzenleme yer almaktadır: *"...Bu süre zarfında kullanılmakta olan kanal ve frekanslar, kullananlar için herhangi bir surette müktesep hak teşkil etmezler..."* Mevcut radyo ve televizyon kanallarından pek çoğunun "frekans" tutma gerekçesi ile yayın yaptıkları bilinmektedir. Bu kanalların, maddenin uygulanması sırasında, kendilerinin hakkı olarak gördükleri frekansları nasıl bırakacakları hususu, bunlarla ilgili düzenlemelere uyum sağlamaları oldukça önemli sorunlar yaratacaktır.

Geçici maddeler içerisinde mali bakımdan önemli bir düzenleme de yine son anda eklenen bir düzenlemedir. Geçici madde 7'de, Yasa'nın 12. maddesinde düzenlenen tüm radyo ve televizyon kuruluşlarının brüt reklam gelirlerinin % 5'ini Üst Kurul'a vermeleri hükmüne bağlanmışken, Yasa'nın TBMM'de görüşülmesi sırasında, özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yoğun baskısı üzerine "...brüt reklam gelirlerinden kesilecek pay, ilk üç yıl için % 4'tür..." şeklinde değiştirilerek geçici madde olarak Yasa'da yer almıştır.⁴⁹ Yapılan değişiklikte % 1'lik bir farkın bile reklam pastasındaki televizyon ve radyonun paylarına bakarak, oldukça büyük rakamlara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Sonuç :

Türkiye'deki radyo ve televizyonlardaki yayın kaosuna son veren 3984 sayılı yasa, önceki Meclis çalışmalarına ters düşen bir hızla TBMM'n-de görüşülerek büyük ölçüde değişikliğe uğramadan, Anayasa Komisyonu'ndan geldiği gibi çıkarıldı. Yapılan değişikliklere yukarıda daha çok dipnotları şeklinde, değinilmeye çalışıldı. Bu konudaki genel beklenti, yeni yasada Hükümetin de öncülük ettiği ya da yeşil ışık yaktığı özel radyo ve televizyonların isteklerinin yasaya yansıtılması iken —bu konuda hükümet yetkilileri ile uzun toplantılar, ikili görüşmeler yapılmıştı—, oldukça katı davranıldığı, sanıldığı gibi özellerin isteklerine, çok sınırlı bir iki değişiklik dışında, yer verilmediği görülmüştür. Burada en önemli etkenin, yerel seçimler öncesi ve sırasında yasal olmayan bu radyo ve özellikle televizyon kuruluşlarının, Devletin ve Hükümetlerin, siyasal partile-

⁴⁹ Üst Kurul'un reklam gelirleri ile ilgili maddenin (12. madde) görüşülmesi sırasında, tasarı Komisyondan aynen geçmesine ve yasalaşmasına karşılık, daha sonra yapılan kulis faaliyetleri sonucu, siyasi partilerin başkanvekilleri tarafından ortak olarak verilen bir önerge ile, reklamlardan % 5 yerine, üç yıl için % 4 olarak yeni bir düzenleme yapılmıştır.

rin, çeşitli kuruluşların, hatta Türk toplumunun verdikleri "primi" iyi kullanamamaları gösterilebilir. Özellikle bu kanalların birbirlerine ve diğer yazılı basına saldırmaları, çoğulculuğu kendi çıkarları açısından kullanma eğilimleri, halk (!) adına özel yaşamın, Anayasa ile belirlenmiş özel yaşamın "gizliliği" ve "korunması" hak ve güvencesine saldırılar, medya tröstleri yaratma izlenimleri, dini ve etnik radyo ve televizyon yayınlarının başlaması ya da başlayacağı ile ilgili olgular, işaretler yasa tasarısındaki geri kalan diğer maddelerin de kısa bir sürede Anayasa Komisyonu'ndan geldiği gibi çıkmasına neden olmuştur. Yasa bu yönü ile bir tepki yasasıdır. Ancak bu tepki, son zamanlarda dozu giderek artan, teknik ve yayın kaosu dur deme tepkisi olarak nitelenebilir. Yoksa, 1961 Anayasası'ndan bu yana radyo ve televizyon alanında yapılan Anayasal ve Yasal düzenlemeler türünde bir tepki yasası değildir. Tam tersi, siyasi partiler arası bir "mutabakat" ile teknolojik gelişmelerin dayattığı olgular esas alınarak, temel nitelikleri yaklaşık 9-10 ay önce belirlenen bir yasadır.

Yasa, adından da anlaşılacağı üzere, Türkiye'deki tüm radyo ve televizyon yayınlarını düzenlemek üzere çıkarılmıştır. Bu nedenle oluşturulan bir "Üst Kurul"un kuruluş ve işleyişi ile şu anda ulusal ve uluslararası tek kamu yayıncılığı görevini üstlenen TRT ve diğer kamu yayın kanalları ile diğer tüm özel kanalların işleyişi ile ilgili tüm hususları kapsaması amaçlanmıştır. Ancak, şu anda yürürlükte olan 2954 sayılı *Türkiye Radyo ve Televizyon Yasası'nın*, TRT'nin kuruluş ve işleyişi ile ilgili düzenlemeleri geçerlidir.

Yasa bazı yönleri ile bir çerçeve yasası niteliğindedir. Ancak, kimi maddeleri ayrıntıya inerken örneğin, Üst Kurul üyelerinin nasıl toplantı yapacakları, kaç sayı ile ne kararlar alacakları düzenlenmiş iken ya da cevap ve düzeltme hakkını kullanan gerçek ve tüzel kişilerin yayınla ilgili bantları "ücret ile" alabileceği öngörülürken, TRT ile doğrudan ya da dolaylı ilgili, ancak yaşamsal önemde pek çok konuyu unutmuş ya da bilinçli olarak dokunmamıştır. Bunların başında **TRT vericilerinin durumu** gelmektedir.⁵⁰ Bir zamanlar TRT'nin olan, ancak şu anda fiilen

⁵⁰ TRT'nin elinde bulunan vericiler 18 Ocak 1988'de çıkarılan 3517 sayılı Yasa ile TRT'den alınarak PTT'ye verilmiş, ancak, SHP'nin konuyu Anayasa Mahkemesi'ne götürmesiyle Yasa yürürlükten kaldırılmış, 6 ay içerisinde yeni düzenlemenin yapılması öngörülmüştür. Aradan geçen süre içerisinde Hükümetler ve ilgili kurumlar olarak PTT, TRT ve hatta bir anlamda RTYK, konuya ilgisiz kalmışlar; vericiler fiilen PTT'de ancak herhangi bir yasal düzenlemeden yoksun olarak günümüze kadar gelmişlerdir. Bu konunun öncelikle Yasa kapsamına alınması beklenirken, herhangi bir düzenleme getirilmemesi, özellikle 'özerk' olarak öngörülen TRT yapısı ile de ters bir görünümüdür.

PTT'nin elinde bulunan, hukuksal boşluğu olan vericiler konusu, bir anlamda kangren olmuş bir yarayı andırmaktadır. Böyle önemli bir konuya Yasa'nın değinmemiş olması önemli bir eksiklik olarak görülmelidir. Yasa'da bu konuda herhangi bir düzenleme olmadığı gibi, hiçbir şekilde gönderme bile yapılmamıştır. Oysa, yeni yapılanma içerisinde TRT'nin yapısı "özerk" olarak öngörülmektedir. Özerkliğin ise, vericilerle bütünlük kazanacağı açıktır. Özel radyo ve televizyonlara bile kendi vericilerini kurma hakkı verilirken, "özerk" kurum olarak yeniden düzenlenecek olan TRT'nin vericilerinin kendisinde olması, bu yeni yapılanmanın doğal, beklenen sonucudur.

Kuşkusuz, burada önemli bir konu olan **Kablolu yayın** konusuna da değinilmemiştir. Bu konu yalnızca "tanımlar" bölümünde ve "Üst Kurul'un Görev ve Yetkileri" ile ilgili kısımda (madde 8/1) kavram ve ilke düzeyinde değinilmiştir. Oysa, bu konu 1988'den beri Mahkeme kararları ile yürütülmeye çalışılan, hiçbir yasa kapsamında öngörülmemiş bir konudur.⁵¹ Yasa'nın değinip de geçtiği, ancak temel ilkelerini, kurallarını koymadığı ya da yönetmelikle düzenlenebileceği hususuna gönderme yapmadan düzenlediği konular da vardır. Bunların başında Yasa'nın özel radyo ve televizyon kuruluşlarının idari, mali ve teknik standart ile yayın süreleri ile ilgili herhangi bir düzenleme öngörmemesi gelmektedir. Üst Kurul'un bu konuda hangi ölçütleri kullanacağı ile ilgili yol gösterici bir düzenleme öngörülmemiştir. Yasa'nın bu kadar önemli bir konuda düzenleme öngörmemesine karşılık, ayrıntıya varan hususları düzenlemiş olmasının gerekçesini ise anlamak zordur. Yasa'nın, daha çok, günün koşulları çerçevesinde, özellerin yayınları konusunda sorun olarak görülen hususlar ile TRT deneyiminden yararlanarak ve Türkiye'nin de taraf olduğu *Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi* çerçevesinde öngörülen hususları kapsayan bir yasa özelliğini göstermektedir.

Yasa'nın özel radyo ve televizyon kuruluşları ile ilgili olarak öngördüğü düzenlemeler, bir anlamda bugüne değin başta siyasiler olmak üzere pek çok kurum ve kuruluşun "hoşgörü" ile karşıladıkları izinsiz yayın yapan radyo ve televizyon kanallarını denetim altına alan önemli maddelerdir. Öncelikle radyo ve televizyon yayını izni alan kuruluşların yayınlarını istediği şekilde, 'halk adına' istediğini söylemek, istediğini öv-

⁵¹ Türkiye'de kablolu yayınların başlaması da yine "oldu bitti"lerle başlamış ve devam etmektedir. Arada, Mahkeme kararları ile 'meşru duruma' getirilmeye çalışılmışsa da, Vericilerin hukuken PTT'den alınması, Türkiye'ye yönelik yayınların Kablolu yayımla verilmesi gibi olgular, "yeniden iletim" gibi farklı tanımlar ile durum değişmiş, ancak, PTT'nin elinde bulunan kablolu yayın konusu, hiçbir yasada düzenlenmemiştir.

mek, istemediklerini yermek, karalamak, 'ipliğini pazara çıkarmak' biçiminde değil, Yasa'nın başında yer alan yayın ilkeleri çerçevesinde yayın yapacaklardır. Kişi hak ve özgürlüklerine saldırı durumunda ise "cevap hakkı"na uymaları gerekecektir.

Yasa, maddeler olarak değerlendirildiğinde, yasal olmayan radyo ve televizyonların uymaları gereken yayın ilkeleri 20 şık halinde yeniden düzenlenmektedir. Buna, 4 Kasım 1993 TBMM'de kabul edilen *Avrupa Sınır-ötesi Televizyon Sözleşmesi*'nde yer alan ilkelere de uyum sağlayan ilkelere de eklenmiştir. Ancak, içerisinde kimi ilkelerin oldukça muğlak, çeşitli amaçlar için kötüye kullanılabilir nitelikte olduğu görülmektedir. Bu konuda yasa uygulayıcıya fazla yetki verilmiştir. Oysa bu yasal düzenlemelerde bu ilkelerin Anayasa'ya atıfta bulunarak, genel ilkeler öngörmesi daha uygun olurdu.

Yasa, elektronik yayıncılıkta hukuk düzeninin alt üst olduğu bir zamanda daha önceden çıkarılması gereken bir yasadır. Kimi maddeleri, Devlet elinde radyo ve televizyon yayınları alışkanlığı ile hazırlanmıştır. Bu durum o kadar açıktır ki, Yasa'nın yayınlarla ilgili birçok maddesi Devlet elinde olan TRT yayınları için de öngörülmektedir. Daha açık söyleyişle, bir kamu yayıncılığı görevi verilen TRT ile özel radyo ve televizyon kuruluşlarının da aynı kurallara uymaları öngörülmektedir. Bunun yanında Yasa'nın boşlukta bıraktığı TRT'nin durumu ile ilgili düzenlemeler de vardır. TRT, Anayasa'nın 133. maddesinde yapılan değişiklik çerçevesinde "özerk" olarak öngörülmektedir. TRT Genel Müdür ve Yönetim Kurulu'nun atanması ile ilgili görev ve yetkiler ise Radyo Televizyon Üst Kurulu'na verilmiştir. TRT'nin Genel Müdür başta olmak üzere, Yönetim Kurulu üyelerinin bugünkü durumu tartışmalıdır. **RTYK**'nin yetkileri **RTÜK**'na devredildiğine göre, yeni bir oluşum olan **RTÜK**'nin TRT ile ilgili yeni seçimlere gitmesi ya da böyle bir yetkisi yok ise, bunun geçici maddelerle düzenlenmiş olması gerekmektedir. Geçici maddelerde böyle bir konuya, ya tabu olarak görüldüğünden, değinilmemiş ya da unutulmuştur.! Bu durumda 1983 yılında çıkarılan TRT'yi de düzenleyen 2954 sayılı Yasa'nın durumu açık değildir. Hernekadar yeni Yasa'da 2954 sayılı TRT Yasası'na bazı atıflarda bulunulmakta ise de bunların yeterli olmadığı, TRT'nin bugünkü yapısı ile pekçok sorunu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Ayrıca bir ülkede radyo ve televizyon yayınlarını düzenleyen ayrı iki yasa'nın bulunmasının hangi hukuk anlayışı ile açıklanacağı da merak konusudur. Sonra gelen yasa, önce gelen yasa yerine geçer genel hukuk kuralı kabul edilirse 2954'ün yürürlükten kalkması gerekecektir. Oysa bu durumda da TRT ile ilgili hükümlerin yeni yasa'da öngörülmesi gerekirdi.

3984 sayılı Radyo ve Televizyon yasası ile Türkiye'de hukuka dayalı elektronik yayıncılık kavramı yeniden oluşmaya başlamıştır. Kamunun malı frekansların bir anlamda gaspedilmesi olayı durdurularak yasal çerçeveye alınma sürecine girilmiştir. Aksayan, eksik yönleri bulunmakla birlikte gecikmiş bir yasa olarak, yasadışı olmaktan çok daha iyidir. Her şeyden önce, Yasa, hukuka olan saygıyı yeniden oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu hem iç hukukumuzda, hem uluslararası hukukta, uluslararası ilişkilerde uyulması gereken anlaşma, sözleşme ve direktiflere uyma açısından da gereklidir. Bunun en son örneği, **Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi**'dir.

Unutulmaması gereken bir diğer önemli husus, konunun uzmanlarından oluşturulması öngörülen **Radyo Televizyon Üst Kurulu**'nun yeni yasanın olumsuzluklarını gidermede önemli bir fırsat olduğudur. Çünkü, bu yasayı yorumlama ve uygulama görevi, yetkisi ve sorumluluğu en geniş anlamı ile "*özertk*" yapıdaki **Radyo Televizyon Üst Kurulu**'na verilmiştir.

EK 1

RADYO VE TELEVİZYONLARIN KURULUŞ VE YAYINLARI HAKKINDA KANUN

Kanun No: 3984

Kabul Tarihi: 13.4.1994

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1. Bu Kanunun amacı, radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesine ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir.

Kapsam

MADDE 2. Bu Kanun, her türlü teknik, usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun elektromanyetik dalga ve diğer yollarla yurt içine ve dışına yapılan radyo ve televizyon yayınları ile ilgili hususları kapsar.

Tanımlar

MADDE 3. Bu Kanunun uygulamasında geçen deyimlerden;

- a) Üst Kurul: Radyo ve Televizyon Üst Kurulunu,
- b) Radyo yayını: Elektromanyetik dalgalar ve diğer yollarla halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan ses yayınlarını,
- c) Televizyon yayını: Elektromanyetik dalgalar ve diğer yollarla halkın alması maksadıyla yapılan, hareketli veya sabit resimlerin sesli veya sessiz kalıcı olmayan yayınını,
- d) Elektromanyetik dalga: Boşlukta veya kablo, cam iletken ve benzeri bir fiziki ortamda ışık hızı ile yayılan, suni olarak üretilmiş elektrik ve manyetik özellikleri olan dalgayı,
- e) Kanal: Televizyon yayını yapmak üzere bir televizyon vericisinin işgal edeceği frekans alanını,
- f) Frekans bandı: Radyo yayını yapacak olan bir radyo vericisinin işgal edeceği frekans alanını,

g) Radyo ve Televizyon vericisi: Radyo ve televizyon yayınlarının doğrudan izlenebilmesine imkân veren yer veya uzaydaki, hareketli veya sabit her türlü verici, aktarıcı, yansıtıcı ve güçlendirici cihaz ve sistemleri,

h) Kablolü radyo ve televizyon: Radyo ve televizyon yayınlarının kablo, cam iletken ve benzeri bir fiziki ortam üzerinden halkın alması maksadıyla abonelere ulaştırıldığı yayın türünü,

ı) Kapalı devre televizyon sistemi: Genel televizyon yayını dışında eğitim, öğretim, güvenlik ve turizm gibi belirli amaçlar için bir bina dahilinde veya birbiri ile ilişkili binalar grubunda kullanılan kablolu televizyonu,

j) Radyo alıcısı: Radyo yayınlarını almaya veya alıp kaydetmeye ve dinlemeye yarayan cihazları,

k) Televizyon alıcısı: Televizyon yayınlarını almaya ve seyretmeye yarayan cihazları,

l) Ek yayın hizmetleri: Televizyon yayınlarında, tahsis edilen kanal içinde kalmakla birlikte kullanılmayan bölümler üzerinden; radyo yayınlarında ise tahsis edilen kanal içinde ek taşıyıcılar aracılığıyla, televizyon ve radyo program yayınlarıyla birlikte yapılan, radyo veri sistemi, veri yayıncılığı, teletext ve benzeri bağımsız hizmetleri,

m) Uydu yayın: Yayınlanmak üzere üretilen radyo ve televizyon programlarının yetkili yayıncı veya hizmeti temin edecek kişi veya kuruluş tarafından şifreli veya şifresiz olarak uzayda sinyal iletilen herhangi bir araç vasıtasıyla yapılan ilk yayını,

n) Yeniden iletim: Yetkili yayın kuruluşu tarafından, halkın izlemesi amacıyla, kullanılan teknik araç ne olursa olsun, yayınlanan radyo ve televizyon program hizmetlerinin değişiklik yapılmaksızın bütününe veya bir bölümünün alınmasını ve aynı anda veya daha sonra iletilmesini,

o) Yayıncı: Kamu tarafından izlenmesi için televizyon programı hizmetleri tertip eden ve ileten veya değişiklik yapılmadan ve tam olarak bir üçüncü tarafa iletilmesini sağlayan özel veya tüzel kişiyi,

p) Program hizmeti: Yukarıdaki bentte belirli alanlarda belirli bir yayıncı tarafından sağlanan ve tek bir hizmet içindeki tüm unsurları,

r) Reklam: Bir ürün veya hizmetin satılmasını, satın alınmasını veya kiralanmasını sağlamaya; bir davayı veya fikri yaymaya veya reklamcının istediği başka etkileri oluşturmaya matuf, ücret karşılığı veya benzeri bir mülahazayla reklamcıya iletim zamanında tahsis edilen kamuya yönelik duyuruları,

s) Telif hakkı sahibi: Yazar, besteci, düzenlemeci gibi düşünsel alanda eser yaratan gerçek kişiyi,

t) Yorumcu sanatçı: Bir sanat eserini, telif hakkı sahibinden aldığı izinle yorumlayan sanatçıyı,

u) Müzik yapımcısı: Kaset ve kompakt disk gibi ses taşıyıcıları, üzerine kaydedilebilen müzik yapımlarını üreten, meydana getiren gerçek ve tüzel kişileri,
ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Yayın İlkeleri

Yayın İlkeleri

MADDE 4. Radyo ve televizyon yayınları kamu hizmeti anlayışı içerisinde aşağıdaki ilkelere uygun olarak yapılır:

a) Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne,

b) Toplumun milli ve manevi değerlerine,

c) Anayasa'nın Genel Esaslar kısmında yer alan ilkelere, demokratik kurallara ve kişi haklarına,

d) Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına,

e) Anlatım özgürlüğüne, iletişim ve yayında çoğulculuk esasına,

f) İnsanların ırk, cinsiyet, sosyal sınıf veya dini inançları dolayısıyla hiç bir şekilde kınanmaması ilkesine,

g) Toplumda şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevkeden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara imkân verilmemesi ilkesine,

Aykırı olmamak;

h) Türk milli eğitiminin genel amaçlarına, temel ilkelerine ve milli kültürün geliştirilmesi ilkesine,

i) Yayınlarda adalet ve tarafsızlığa, yasalara saygılı olma esasına,

j) Kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan yayın yasaklarına,

k) Özel amaç ve çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açıcı yayın yapılmaması esasına,

l) Haber ve olayların çabuk ve doğru bir şekilde sunulması ilkesine,

m) Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapılmaması esasına,

n) Aksi, yargı kararıyla kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu olarak ilan edilemeyeceği ilkesine,

A. D. İLEF
51.
Kütüphanesi

o) Kişi ya da kuruluşların cevap ve tekzip haklarına saygılı olunması ilkesine,

p) Haberlere, spor programlarına ve reklamlara ayrılmış zamanlar hariç olmak üzere, yayıncıların, yayın zamanlarının en az yarısının yerli yapımlara ayrılmasını sağlamak, bu oranı, seyircilerin taleplerini göz önüne alarak ve yayıncının haber verme, eğitim, kültür ve eğlendirme sorumluluklarını dikkate alarak, yayın türleri ve süreleri ile asgari niteliklerini de öngörmek suretiyle, aşamalı bir biçimde gerçekleştirilmeleri hususlarına,

r) Bİlgi iletişim telefonları yoluyla yarışma ve benzeri yöntemlere başvurulmamak ve bunların sonucunda dinleyici veya seyircilere ikramiye vermemek veya ikramiye verilmesine aracılık yapmamak, lotaryaya fırsat bırakmamak esaslarına,

s) Demokratik kurallar çerçevesinde, kamunun siyaset, eğitim ve kültürel alanlardaki beklentilerine cevap verecek şekilde, demokratik gruplar ve siyasi partiler arasında fırsat eşitliğinin sağlanması esasına,

t) Radyo ve televizyon yayınlarının Türkçe yapılması, ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasında katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde haber iletilmesi amacıyla bu dillerin kullanılabilmesi,

Türkçeyi aşırılığa kaçmadan, özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanmak; milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş eğitim ve bilim dili halinde gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamak esasına,

u) Türk müzik sektörünün gelişimine katkıda bulunmak ilkesinden hareketle, müzik yapımcıları ve telif hakkı sahiplerinin haklarını tanımak ve ihlâl etmemek esasına,

Uygun olmak suretiyle yapılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

Kuruluş

MADDE 5. Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, özerk ve tarafsız bir kamu tüzelkişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur.

Seçimi, Görev Süresi

MADDE 6. Üst Kurul, basın, yayın, iletişim ve teknolojisi, kültür, din, eğitim, hukuk alanlarında birikimi olanlardan ve yükseköğretim görmüş, Devlet memuru olma niteliğine sahip, beşi iktidar partisi veya partilerinin, dördü muhalefet partilerinin göstereceği adaylar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilen dokuz üyeden oluşur.

Seçim için, iktidar partisi veya partileri on, muhalefet partileri sekiz aday gösterirler. Adayların belirlenmesinde, siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanındaki temsil oranları esas alınır. Ancak, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak seçimlerde kime oy kullanılacağına dair görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Adaylar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca Resmî Gazetede ilan edilir.

İlandan en geç on gün sonra gizli oyla seçim yapılır. İktidar ve muhalefet partileri tarafından gösterilen adaylar için ayrı ayrı listeler halinde, birleşik oy pusulası düzenlenir. Adayların adlarının karşısındaki özel yer işaretlenmek suretiyle oy kullanılır. İktidar ve muhalefet kontenjanlarından Üst Kurula seçilecek üyelerin tamsayısından az veya fazla verilen oylar geçersiz sayılır.

Seçimde, iktidar partisi veya partileri kontenjanından en çok oyu alan beş aday ile muhalefet partileri kontenjanından en çok oyu alan dört aday seçilmiş olur. Seçim sonucu Resmî Gazetede yayımlanır.

Üst Kurul Üyelerinin görev süresi altı yıldır.

Üyelerin üçte biri iki yılda bir yenilenir.

Üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olursa, Türkiye Büyük Millet Meclisi, boşalma tarihinden veya boşalma tarihinde tatilde ise tatilin bitiminden başlayarak bir ay içinde yeni üyeyi seçer. Boşalan üyelik, hangi kontenjandan çıkmışsa, yeni üyenin seçimi de o kontenjandan ve iki katı aday arasından yapılır.

İktidar partileri kontenjanından bir üyelik boşalması halinde seçim, iktidar ortağı büyük partinin göstereceği bir aday ile iktidar ortağı diğer partilerin kendi aralarında ad çekmeyle tespit edecekleri bir aday arasında yapılır.

Muhalefet partileri kontenjanından bir üyelik boşalması halinde de seçim, anamuhalefet partisinin göstereceği bir aday ile diğer muhalefet partilerinin kendi aralarında ad çekmeyle tespit edecekleri bir aday arasında yapılır.

İktidar ve muhalefet partilerinin kontenjanından birden fazla üyelik boşalması halinde siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanındaki temsil oranları esas alınır.

Boşalan üyeliğe seçilen kimse, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar.

Başkan ve Başkan Yardımcısı

MADDE 7. Üst Kurul, üyeleri içinden bir Başkan seçer. Başkanın görev süresi iki yıldır.

Başkan, Üst Kurul üyeleri arasından kendine bir Başkan Yardımcısı seçer ve Üst Kurul'un onayına sunar. Başkan Yardımcısının görev süresi, Başkanın görev süresi ile sınırlıdır.

Görev ve Yetkiler

MADDE 8. Üst Kurul'un görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Ulusal ve bölgesel frekans planlamalarını yaptırmak,
- b) Önşartları yerine getirmiş müracaatçı kuruluşlara, tarafsızlık ve hakkaniyet ölçüleri dahilinde yayın izni ve lisans vermek, 16'ncı maddeye uygun olarak ulusal, bölgesel ve yerel planlamalardaki kanal ve frekans bandlarının Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu eliyle kullanılan kanal ve frekans bandları dışında kalanların en az % 50'sinin zaman paylaşımli ve bölgesel dengelere uygun biçimde kullanımını gözeterek kanal ve frekans bandları tahsis etmek,
- c) Radyo ve televizyon kuruluşlarına, ulusal, bölgesel ve yerel yayınları için ulusal kanal ve frekans bandı planlamalarına uygun olarak tahsis edilen yayın alanlarını kapsayacak verici tesisleri kurma ve işletme iznini 5.4.1983 tarihli ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine uygun olarak vermek ve tesisin bu Kanun hükümlerine ve tesis şartlarına uygunluğunu denetlemek,
- d) Bu Kanun hükümlerine uygun olarak radyo ve televizyon kuruluşlarının ulusal ve yerel yayınlarına imkân verecek, ulusal kanal ve frekans bandı planında öngörülen radyo ve televizyon vericileri ile sabit veya hareketli yayın yerleri arasında mevcut telekomünikasyon şebekesi yanında, uydu aracı ile bağlantı kurabilmeleri amacıyla ve öngörülen amaçlar için kullanılması kaydıyla uç linkleri kurabilmesi için 5.4.1983 tarihli ve 2813 sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine uygun şekilde telekomünikasyon tesisleri kurma ve işletme izni vermek ve tesislerin bu Kanunda öngörülen izin esaslarına uygun olarak işletilmesini denetlemek,
- e) Zaman paylaşımli program kanallarının tahsisinde bölgesel dengeleri gözeterek, kuruluşları ülkenin değişik bölgelerinde yayın yapmaya teşvik etmek,
- f) Yurt içinden yayın yapacak kamu ve özel radyo-televizyon kuruluşlarının yayın izni ve lisans talebinde bulunabilmek için yerine getirmeleri gerekli önşartları ve standartları Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkeleri göz önünde bulundurularak tespit etmek ve kamuoyuna duyurmak,
- g) Kanal ve frekans bandı tahsisinde gerekli şartları ve tahsis hakkı alanların yayına geçme süresini ve radyo ve televizyon istasyonu kuranların ödeyecekleri yayın izni ve lisans ücretlerini ilgili yönetmeliklerle belirlemek,
- h) Radyo-televizyon yayınlarını izleme sistemleri kurarak, yayınların 4'üncü maddeye ve bu alanda Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmalara uygunluğu açılardan denetlenmesini yapmak,
- i) Yayın kuruluşlarının, bu Kanun hükümlerine aykırı yayın yapması ve tahsis şartlarına uymaması halinde, gerekli müeyyideleri uygulamaya karar vermek,

j) Yurt içinde, yayınların ulaşamadığı yerlerde, yerel imkânlarla radyo ve televizyon vericisi kurulmasına izin vermek,

k) Uydu aracılığı ile yurt içinden veya yurt içine yapılacak yayınların ulusal ve uluslararası ilke ve esaslara uygunluğunu gözetmek, bu amaçla diğer ülkelerdeki yetkili kuruluşlarla işbirliği yapmak,

l) Şifreli yayınlarla kablolu radyo ve televizyon tesis ve yayınları ile ilgili kuralları bu kanundaki ilkeler çerçevesinde ve Posta, Telgraf ve Telefon İdaresi Genel Müdürlüğünün kablolu radyo ve televizyon tesislerini atıl bırakmamayı gözeterek belirlemek,

m) Radyo ve televizyon yayınları ile ilgili olarak kamuoyunda doğan tepki, beğeni ve hassasiyetleri sürekli olarak izlemek ve gerekli yönlendirmelerde bulunmak amacıyla gerekli kamuoyu araştırmalarını yapmak ve yaptırmak,

n) Telsiz Genel Müdürlüğünün görevleri saklı kalmak kaydıyla, radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili olan milletlerarası hukuk tüzelkişiliğine sahip kuruluşlar rezdinde Devlet'i, Dışişleri Bakanlığının görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, temsil etmek; radyo ve televizyon kuruluşlarının doğrudan üyesi buldukları hariç olmak üzere, radyo ve televizyon yayıncılığı alanında faaliyet gösterip milletlerarası hukuk tüzelkişiliğine sahip olmayan uluslararası kuruluşlarda temsil görevini yerine getirmek ve bu bent gereğince belirlenen belgelere usulüne göre imza koymak,

o) Radyo ve televizyon konusunda ilgili kurum ve kuruluşlarla periyodik istişarelerde bulunarak, kamuoyu eğilimlerini değerlendirmek,

p) Bu Kanun ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkelere uygun biçimde çalışma ve faaliyetleri ile ilgili yönetmelik ve diğer düzenlemeleri hazırlamak.

Üst Kurul Üyeliği İle Bağdaşmayan Haller

MADDE 9. Üst Kurul Üyeleri ile 3'üncü dereceye kadar (dahil) kan ve sıhri hısımları, özel radyo ve televizyon şirketlerinde, bu şirketlerle doğrudan veya dolaylı ortaklık bağı bulunan şirketlerde ortak ya da yönetici olamazlar; Üst Kurul üyeliği süresince resmi veya özel başkaca hiçbir görev alamazlar, özel veya kamu yayın kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren konularda doğrudan doğruya veya dolayısıyla taraf olamaz ve bu konularda hiçbir menfaat sağlayamazlar, aksine davrananlar, görevlerinden çekilmiş sayılırlar.

Bu husus Üst Kurul tarafından resen veya yapılacak müracaatın değerlendirilmesi sonunda karara bağlanır.

Üst Kurul Üyelerinin Teminat ve Mali Hakları

MADDE 10. Üst Kurul üyelerine görevleri süresince, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile ek ve değişikliklerine göre en yüksek

Devlet memurunun almakta olduğu aylık (ek gösterge dahil), sosyal yardımlar ile zam ve tazminatlar ödenir.

Kamu görevlileri, seçildikleri görev süresince kurumlarından ücretsiz izinli sayılırlar. Ancak, bu görevde geçecek süre, mesleklerinde geçmiş ve mümtazen terfi etmiş sayılırlar.

Üst Kurul üyeliğine seçilenlerin, seçilmeden önce tabi oldukları sosyal güvenlik kuruluşları ile ilişkileri devam eder. Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşu ile ilgisi olmayanlar, istekleri halinde Sosyal Sigortalar Kurumu ile ilişkilendirilir. Emekli olanların ise emekli aylıklarının ödenmesine devam olunur.

Üst Kurul üyeleri, seçildikleri görev süresince, Kurul'daki görevlerinden ve seçilerek geldikleri görevlerinden alınamazlar.

Üst Kurul üyeleri Türk Ceza Kanunu uygulaması bakımından Devlet memuru sayılırlar.

Üst Kurul üyeleri, her yıl Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına mal bildiriminde bulunurlar.

Toplantı ve Karar Yeter Sayısı

MADDE 11. Üst Kurul en az yedi kişi ile toplanır. Karar yeter sayısı beştir. Ancak, kanal tahsisinde karar yeter sayısı üye tamsayısının üçte ikisidir.

Sürekli çalışan Üst Kurul, haftada en az bir defa toplanır.

Mali Kaynaklar ve Bütçe

Madde 12. Üst Kurul'un gelirleri, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ve tüm özel radyo televizyon kuruluşlarınca elde edilen brüt reklam gelirlerinden kesilecek % 5 pay ile bu Kanun gereğince alınan yayın izni ve lisans ücretleri ile gerektiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi bütçesinin transfer tertibinde yer alan ödenekten oluşur.

Üst Kurul her yıl için yapacağı işlerin programına ve masraflarına karşılık olmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi bütçesinden verilmesi gereken ödenek tutarını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunar.

Üst Kurulun bütçesi ve kadro cetvelleri Türkiye Büyük Millet Meclisi, bütçesi ile birlikte Plan ve Bütçe Komisyonunda incelenir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülerek karara bağlanır.

Reklam Gelirlerinin Ödenmesi

MADDE 13. Reklam gelirlerinden doğan paylar elde edildikleri ayı takip eden ay içinde Üst Kurula ödenir. Ödemede bulunmayanlara ihtarda bulunulur. İhtar yazısından sonra yedi gün içinde de ödeme yapılmazsa yayın durdurulur.

Reklam gelirlerinin tahsilinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

Hükümet ile İlişkiler

MADDE 14. Hükümetin Üst Kurul ile ilişkileri Başbakan tarafından yürütülür.

Üst Kurul Personeli

MADDE 15. Üst Kurul, kanunun kendisine verdiği görevleri yerine getirmek maksadı ile yeterli sayıda ve vasıfta personelden teşkilatını oluşturur.

Teşkilat personelinin istihdam şekli, özlük hakları, çalışma esas ve usulleri Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu personeline uygulanan hükümlere tabidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kanal ve Frekans Bandı Tahsisi Yayınların

Düzenlenmesi ve Reklamlar

Kanal ve Frekans Bandı Tahsisi Yetkisi

MADDE 16. 2813 Sayılı Telsiz Kanununun diğer hükümleri saklı kalmak kaydıyla, kamu ve tüm özel radyo ve televizyon kuruluşlarına kanal ve frekans bandı tahsisi ile yayın izni ve lisansı vermek ve bu tahsis ve izni iptal etmek yetkisi, münhasıran Üst Kurula aittir.

Kanal ve Frekans Bandı Tahsisi

MADDE 17. Ulusal kanal ve frekans bandı planlamasındaki kanal ve frekans bandlarının dörtte biri Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumuna tahsis edilir. Kanal sayısı üçten, frekans bandı sayısı dörtten az olamaz. Bu kanalların birinden Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetleri yansıtılır. Hangi faaliyetlerin ne ölçüde yayınlanacağına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı karar verir.

Geriye kalan ulusal, bölgesel ve yerel kanal ve frekans bandlarının yarısı tam gün üzerinden, diğer yarısı ise istek halinde zaman paylaşımı ve gerekirse dönüşümlü olarak tahsis edilir.

Tahsis süresi beş yılı aşamaz.

Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Yükümlülüğü

MADDE 18. Üst Kurulun ulusal yayın izni verdiği kuruluşlar izin tarihinden itibaren en geç ikinci yıl sonunda Türkiye alanının % 70'ine yayınlarını ulaştırmak ve haftada asgar seksen saat yayın yapmak mecburiyetindedirler.

Reklamlar

MADDE 19. Bütün reklamlar adil ve dürüst olacak, yanıltıcı ve tüketicinin çıkarlarına zarar verecek nitelikte olmayacak, çocuklara yönelik veya içinde çocukların kullanıldığı reklamlarda, onların yararlarına zarar verecek unsurlar bulunmayacak, çocukların özel duyguları gözönünde tutulacaktır.

Reklamcı, programların içeriğine herhangi bir müdahalede bulunamaz.

Reklamlar günlük yayın süresinin % 15'ini geçemeyecektir. Ancak, ürünlerin alımının, satımının, kiralanmasının veya hizmetlerin topluma doğrudan sunulmasını sağlamak üzere bu oran spot reklamların % 15'ini aşmaması kaydıyla % 20'ye çıkarılabilir. Bir saatlik yayın içerisinde spot reklamlara ayrılan süre % 20'yi aşamaz.

Ürünlerin alımını, satımını, kiralanmasını veya hizmetleri halka doğrudan sunan türdeki reklamların yayını günde bir saati geçemez.

Reklamların Biçimi ve Sunuluşu

MADDE 20. Reklamlar program hizmetinin diğer unsurlardan açıkça ve kolaylıkla ayırdedilebilecek ve görsel ve işitsel bakımdan ayrılığı fark edilecek biçimde düzenlenecek, bilinçaltı ile algılanan reklamlara izin verilmeyecektir.

Haber veya güncel programları düzenli olarak sunan kişilerin görüntü ve seslerine reklamlarda yer verilmeyecektir.

Reklamların Yerleştirilmesi

MADDE 21. Reklamlar program arasına yerleştirilir. Programın bütünlüğü, değeri ve hak sahiplerinin hakları zedelenmeyecek biçimde bir program içine de yerleştirilebilir.

Birbirinden bağımsız bölümleri olan programlarda veya spor programları ile benzer yapıda aralar içeren olay ve gösteri programlarında, sadece bölüm veya devre aralarına yerleştirilebilir. Reklamlar arasında en az yirmi dakika süre bulunmalıdır.

Konulu filmlerin veya televizyon filmlerinin (diziler, eğlence programları ve belgeseller hariç) süreleri kırkbeş dakikadan fazla olması halinde, her kırkbeş dakikalık süre sonunda bir kez olmak üzere reklam için kesinti yapılabilir. Film kırkbeş dakikadan fazla ise kırkbeş dakikadan sonraki zamanda her yirmi dakika aralıkla reklam yerleştirilebilir.

Hiçbir dini tören yayınına reklam alınmaz. Haber bültenleri, güncel programlar, çocuk programları otuz dakikadan kısa oldukları takdirde reklamla kesilemezler.

Her türlü yayında gizli reklam yapılması yasaktır.

Belirli Ürünlerin Reklamları

MADDE 22. Alkol ve tütün ürünleri reklamlarına izin verilemez.

Reçete ile satışına izin verilen ilaç ve tedavilerin reklamı yapılamaz. Diğer ilaç ve tedavilerin reklamları dürüst, gerçeği yansıtan ve doğrulanması mümkün unsurlardan oluşacak ve ferdin zarardan korunması gereklerine uygun olacaktır.

Program Desteklenmesi

MADDE 23. Bir program veya dizi tamamen veya kısmen mali destek görmüşse, bu husus programın başında ve/veya sonunda uygun ibarelerle belirtilir.

Destekleyen taraflar, programın içeriğine ve yayınlanış biçimine, yayıncının sorumluluğunu ve bağımsızlığını etkileyecek hiçbir müdahalede bulunamazlar.

Desteklenen programlarda, destek verene veya üçüncü bir kişiye ait mal ve hizmetlere atıfta bulunulması ve bunların alınması, satılması ve kiralanması teşvik edilmeyecektir.

Programlar yirmiikinci maddede yasaklanmış olan mal ve hizmetlerin üretimi veya satışıyla işigal eden özel veya tüzelkişilerce desteklenemez.

Haber ve güncel programlarda mali desteğe izin verilemez.

Telsiz Genel Müdürlüğünün Yükümlülüğü

MADDE 24. Telsiz Genel Müdürlüğü, radyo ve televizyon yayınlarına esas olan bütün kanal, frekans bantları ve gerekli teknik bilgileri Ulaştırma Bakanlığı kanalıyla Üst Kurula bildirir, yapılan tahsisleri uygular ve teknik bakımdan izler.

Üst Kurulun taleplerinin öncelikle yerine getirilmesi esastır.

Yayınlara Men Edilmesi

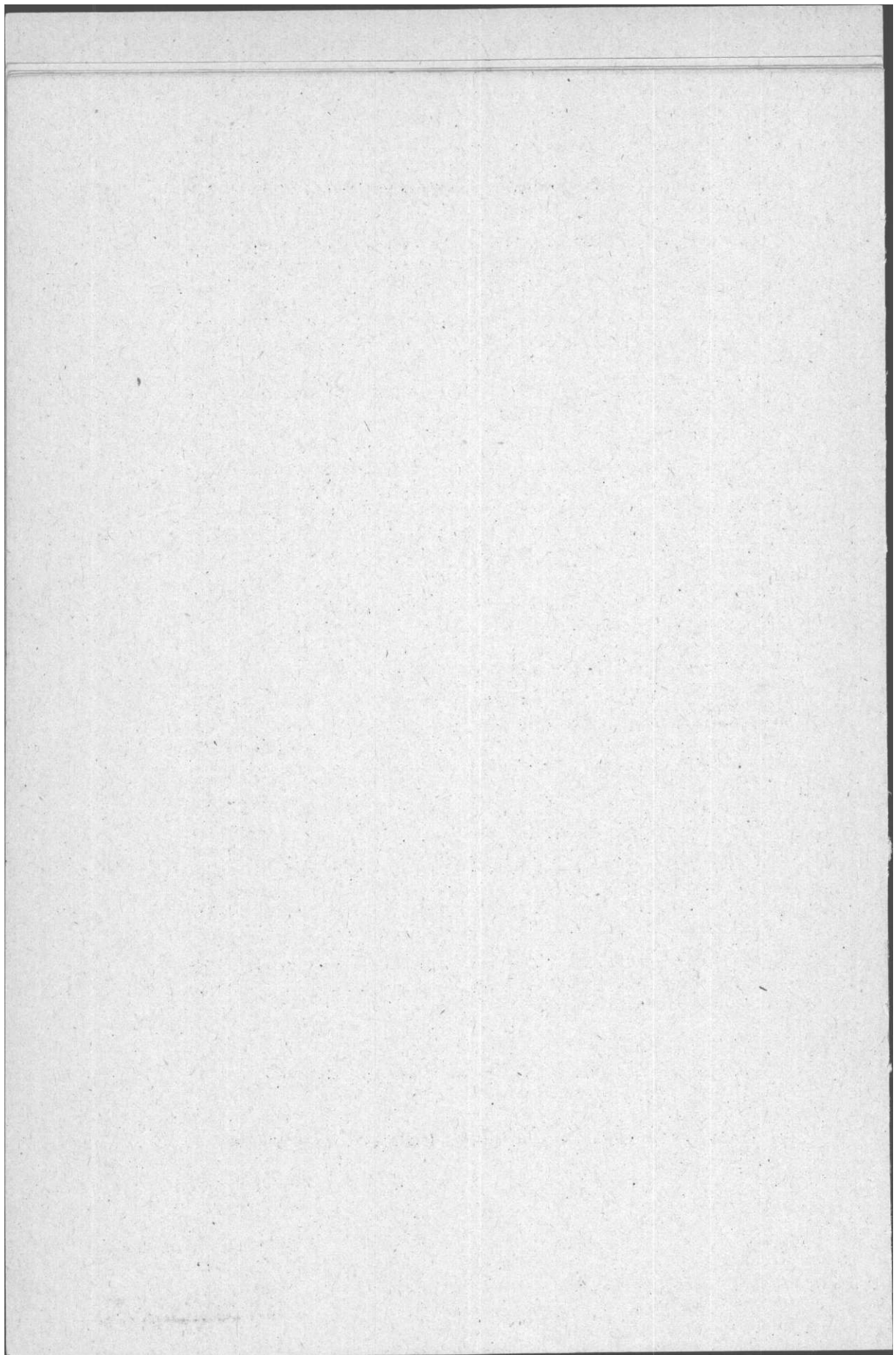
MADDE 25. Yargı kararları saklı kalmak kaydıyla yayımlar önceden denetlenemez ve durdurulamaz. Ancak, milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde yahut kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması kuvvetle ihtimal dahilinde ise Başbakan veya görevlendireceği bakan yayını durdurabilir.

Radyo ve televizyon kuruluşları, Cumhurbaşkanının veya Hükümetin; milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve genel ahlakın gerekleriyle ilgili bildirimlerini yayınlamakla yükümlüdür.

Yukarıdaki fıkralar uyarınma alınacak icrai, idari kararlar aleyhine açılacak iptal davaları doğrudan doğruya Danıştay'da açılır. Danıştay bu davalara öncelikle bakar ve öncelikle karara bağlar. Yürütmeyi durdurma talepleri hakkında 48 saat içerisinde karar verir.

Yeniden İletim Yasası

MADDE 26. 1. Uzayda sinyal iletebilen herhangi bir araç vasıtasıyla yapılan ilk yayınlara bütününün veya bir bölümünün aynı an-

Reçete ile satışına izin verilen ilaç ve tedavilerin reklamı yapılamaz. Diğer ilaç ve tedavilerin reklamları dürüst, gerçeği yansıtan ve doğrulanması mümkün unsurlardan oluşacak ve ferdin zarardan korunması gereklerine uygun olacaktır.

Program Desteklenmesi

MADDE 23. Bir program veya dizi tamamen veya kısmen mali destek görmüşse, bu husus programın başında ve/veya sonunda uygun ibarelerle belirtilir.

Destekleyen taraflar, programın içeriğine ve yayınlanış biçimine, yayıncının sorumluluğunu ve bağımsızlığını etkileyecek hiçbir müdahalede bulunamazlar.

Desteklenen programlarda, destek verene veya üçüncü bir kişiye ait mal ve hizmetlere atıfta bulunulması ve bunların alınması, satılması ve kiralanması teşvik edilmeyecektir.

Programlar yirmiikinci maddede yasaklanmış olan mal ve hizmetlerin üretimi veya satışıyla iştigal eden özel veya tüzelkişilerce desteklenemez.

Haber ve güncel programlarda mali desteğe izin verilemez.

Telsiz Genel Müdürlüğünün Yükümlülüğü

MADDE 24. Telsiz Genel Müdürlüğü, radyo ve televizyon yayınlarına esas olan bütün kanal, frekans bantları ve gerekli teknik bilgileri Ulaştırma Bakanlığı kanalıyla Üst Kurula bildirir, yapılan tahsisleri uygular ve teknik bakımdan izler.

Üst Kurulun taleplerinin öncelikle yerine getirilmesi esastır.

Yayınlara Men Edilmesi

MADDE 25. Yargı kararları saklı kalmak kaydıyla yayınlar önceden denetlenemez ve durdurulamaz. Ancak, milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde yahut kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması kuvvetle ihtimal dahilinde ise Başbakan veya görevlendireceği bakan yayını durdurabilir.

Radyo ve televizyon kuruluşları, Cumhurbaşkanının veya Hükümetin; milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve genel ahlakın gerekleriyle ilgili bildirimlerini yayınlamakla yükümlüdür.

Yukarıdaki fıkralar uyarınma alınacak icrai, idari kararlar aleyhine açılacak iptal davaları doğrudan doğruya Danıştay'da açılır. Danıştay bu davalara öncelikle bakar ve öncelikle karara bağlar. Yürütmeyi durdurma talepleri hakkında 48 saat içerisinde karar verir.

Yeniden İletim Yasası

MADDE 26. 1. Uzayda sinyal iletebilen herhangi bir araç vasıtasıyla yapılan ilk yayınların bütününe veya bir bölümüne aynı an-

da ya da daha sonra yurt içinde yeniden iletimine, bu Kanunun kabulü yayınlar ile ilgili hükümleri saklı kalmak kaydıyla, kullanılan teknik araç ne olursa olsun izin verilmez.

2. Üst Kurul'un yayın izni ve lisans verdiği ulusal ve/veya yerel yayın yapan kuruluşların yurt dışından naklen veya daha sonra banttan yayınlayacakları devamlılık arz etmeyen, münferit programlar bu yasağın kapsamı dışındadır.

Yurtdışında naklen spor, konferans ve her türlü benzer yayınlar geçici olmak kaydıyla aynı anda veya daha sonra yayınlanabilir.

Seçimlerde Siyasi Partilerin Yayınları

MADDE 27. Seçim dönemlerindeki yayınlar, kanunla Yüksek Seçim Kuruluna verilen yetkiler çerçevesinde Yüksek Seçim Kurulu tarafından düzenlenir.

Üst Kurul, seçim dönemlerindeki yayınlarını Yüksek Seçim Kurulunun kararları doğrultusunda denetler.

Düzeltilme ve Cevap Hakkı

MADDE 28. Gerçek ve tüzelkişilerin kişilik haklarına saldırı teşkil eden yayınlar ile gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkı tanınması için ilgililer yargı yoluna başvurabilirler.

Yayın kuruluşları yaptıkları her yayının bandını bir yıl muhafaza zaya mecburdur. İlgili dava açmaya esas olmak üzere, yazılı olarak Üst Kurul'a başvurarak yayın bandından ücretini ödeyerek bir kopya isteyebilir.

Yargıya yapılan başvuru üzerine yargı gerekli incelemeyi yapar. Başvuru yerinde görülürse düzeltme ve cevap, saldırı teşkil eden veya gerçeğe aykırı yayının yapıldığı aynı saatte, aynı program içinde yayınlanır. Yayın süresi ve şeklini halin icabına ve delillere göre hâkim takdir eder.

Kişilerin yargıya başvurmaları yayından itibaren 10 gün içinde yapılır. Mahkeme 3 gün içinde karar verir. Verilen karara karşı tebliğden itibaren 3 gün içinde bir üst mahkemeye itiraz edilebilir. Üst mahkeme 3 gün içinde karar verir. Verilen karar kesindir.

Mahkeme kararı ilgili kuruluşa tebliğ edildiğinin ertesi günü yayın yapılır.

Yayını yapmayan veya karara uygun şekilde yapmayan veya geçiktiren kuruluşun yayını üst kurulca eylemin ağırlığına göre 3 aya kadar durdurulur. İkinci kez tekrarı halinde yayın izni iptal edilir.

Yetkili ve görevli mahkeme ulusal yayın yapan kuruluşlar için Ankara Sulh Ceza Mahkemesi, bölgesel ve yerel yayın yapan kuruluşlar için başvuru sahibinin ikametgâhı sulh ceza mahkemesidir.

Gerçek ve tüzelkişilerin ayrıca genel hükümlere göre ilgili yayın kuruluşuna karşı tazminat davası açma hakkı saklıdır. Tazminat davası hakkı görüldüğü takdirde mağdur tarafa ödenecek tazminat miktarı yüz milyon TL'dan az olamaz. 3506 sayılı Kanun hükümleri saklıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşları

Kuruluş ve Hisse Oranları

MADDE 29. Siyasi Partiler, Dernekler, Sendikalar, Meslek Kuruluşları, Kooperatifler, Vakıflar, Mahalli İdareler ile bu idarelerce kurulan veya bu idarelerin ortak oldukları şirketler, iş ortakları, birlikler ile üretim, yatırım, ihracat, ithalat, pazarlama ve finansal kurum ve kuruluşları özel radyo ve televizyon kuruluşu kuramaz ve bunlara ortak olamazlar.

Özel radyo ve televizyon kuruluşları anonim şirket olarak kurulurlar. Sermaye Piyasası Kurulu bu anonim şirketler, ortak diğer şirketlerin hamiline yazılı hisselerini nama yazılı hale getirmelerini ister. Bu şirketler herhangi bir kişi lehine intifa senedi ihdas edemezler.

İkinci fıkrada yazılı anonim şirketlerin hisse senetlerinin halka arzında 28.7.1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre kuruluş için Sermaye Piyasası Kurulundan izin alınmadan önce Üst Kuruldan onay alınması şarttır.

Aynı şirket ancak bir radyo ve bir televizyon işletmesi kurabilir.

Aynı özel radyo ve televizyon kuruluşunda bir ile üçüncü dereceye kadar (dahil) kan ve sıhrî hisimleri aynı zamanda hisse sahibi olamazlar.

Bir hissedarın, bir kuruluşdaki hisse miktarı ödenmiş sermayenin % 20'sinden ve birden fazla kuruluşta hisse sahibi olanların bu kuruluşlardaki tüm hisselerinin toplamı da % 20'den fazla olamaz. Bu hükümler, yukarıda zikredilen hisse sahibinin bir ile üçüncü dereceye kadar (dahil) kan ve sıhrî hisimleri için de uygulanır.

Belirli bir özel radyo veya televizyon kuruluşunda yabancı sermayenin payı % 20'yi geçemez.

Yerli ve yabancı hissedarlar hiçbir şekilde imtiyazlı hisse senedine sahip olamazlar.

Belirli bir özel radyo ve televizyon kuruluşunda ortak olan yabancı gerçek veya tüzelkişi, bir başka özel radyo ve televizyon kuruluşuna ortak olamaz.

Belirli bir özel radyo ve televizyon kuruluşunda % 10'dan fazla hissesi olanlar Devletten, diğer kamu tüzelkişilerinden ve bunların doğ-

rudan veya dolaylı olarak katıldıkları teşebbüs ve ortaklıklardan herhangi bir taahhüt işini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kabul edemezler ve menkul kıymetler borsalarında muamelede bulunamazlar.

Türkiye'de gazete çıkaran gerçek ve tüzelkişiler ile basınla ilgili mevzuata göre gazete sahibi olanlar birarada % 20'den fazla hisse sahibi olamazlar. Bu hüküm bu şahısların bir ile üçüncü dereceye kadar (dahil) kan ve sıhri hısımları hakkında da uygulanır.

Yurt dışından Türkiye'ye yönelik yayın yapan radyo ve televizyon kuruluşlarına Üst Kurul tarafından frekans, kanal ve kablo kapasitesi tahsis edilemez. Bunlara Türkiye'de vergi mükellefi olanlar tarafından verilen reklam ve ilân bedelleri vergi matrahlarından düşülemez.

Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Yapısı

MADDE 30. Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının uyması gerekli asgari idari, mali ve teknik şartları ile yayın alanı, yayın saat ve süreleriyle ilgili esaslar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından tespit edilir.

Sorumluluk

MADDE 31. Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşları, yayınlarında belli oranlarda eğitim, kültür, Türk Halk ve Türk Sanat Müziği programları koymak zorundadırlar. Bu programların tür ve oranlarıyla ilgili esaslar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından tespit edilir.

Seçim Döneminde Yapılmayacak Yayınlar

MADDE 32. Seçimlerde oy verme gününden önceki 7'nci günden itibaren, haber, röportaj gibi programlar veya reklamlar yoluyla, kamuoyu araştırmaları, anketler, tahminler, bilgi iletişim telefonları yoluyla mini referandum gibi adlarla siyasi bir partinin veya adayın lehinde veya aleyhinde veya vatandaşın oyunu etkileyecek her türlü yayınlarda bulunmasına izin verilemez. Bu yasaklara uymayanlar yayın ilkelerini ihlâl etmiş sayılırlar.

ALTINCI BÖLÜM

Müeyyideler

Uyarı, Durdurma, İptal

MADDE 33. Üst Kurul, öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlâl eden, yayın ilke ve esaslarına aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını uyarır. Bu uyarıda, ihlâlin niteliği, ağırlığı ve tekrarı halinde sonuçları açıkça belirtilir.

İhlâlin tekrarlanması halinde, ihlâlin ağırlığına göre izin uygulanması bir yıla kadar geçici olarak durdurulur veya yayın izni iptal edilir.

Yayın izninin verilmesi için gerekli şartlardan birini kaybeden

veya şartların uygunluğunu hile ile elde eden özel radyo ve televizyon kuruluşlarının izni, Üst Kurulca iptal edilir.

Cezalar ve Müsadere

MADDE 34. Bu Kanunda belirtilen istisnalar dışında, Üst Kuruldan izin almadan radyo ve televizyon yayını yapan ya da izni Üst Kurul tarafından geçici ya da sürekli iptal edilmesine rağmen yayında bulunan kişi ve kuruluşların sahip ve yöneticilerine fiilleri başka bir suç oluştursa bile fiilin ağırlığına göre altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ve yüz milyon Türk lirasından on milyar Türk lirasına kadar para cezası verilir. 3506 Sayılı Kanun hükümleri saklıdır. Ayrıca, tüm yayın cihazları 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 36'ncı maddesine göre müsadere edilir.

Yayın bantlarını bir yıl süre ile muhafaza etmeyen ve bu süre içerisinde Cumhuriyet Savcılığınca istenmesine rağmen sesli ve görüntülü olarak teslim etmeyen yayın kuruluşlarının sahip veya yöneticileri, bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve yüz milyon liradan bir milyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ayrıca bir aydan üç aya kadar yayınların durdurulmasına da karar verilir.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun Yükümlülüğü

MADDE 35. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu bu Kanunda öngörülen yayın ilke ve esaslarına uygun yayın yapmakla yükümlüdür.

Yayın ilke ve esaslarının ihlali halinde Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, ihlalin niteliği ve ağırlığı açıkça belirtilerek Üst Kurulca uyarılır.

Durdurmayı gerektirecek şekilde yayın yapılması halinde, Üst Kurulun bu doğrultuda vereceği karar üzerine Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürü ve Yönetim Kurulunun görevi düşer.

YEDİNCİ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Türkiye Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu

MADDE 36. 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununun Radyo ve Televizyon Yüksek Kuruluna ilişkin hükümleri Üst Kurulun göreve başlaması ile birlikte yürürlükten kalkar ve Yüksek Kurulun görevi sona eren Yüksek Kurulun Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu üyelerinin atanmasına ilişkin yetkileri Üst Kurula ve iş bu Kanun gereğince Üst Kurula geçenler dışındaki diğer yetkileri Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Yönetim Kuruluna devredilir.

Telif Hakları

MADDE 37. Radyo ve Televizyon Kuruluşları, yayınlarında yer verdikleri eserlere telif hakkı öderler. Telif hakkı ödemelerine ait

esaslar meslek birliklerinin görüşü alınarak Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca tespit edilir.

Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Haber Birimlerinde Çalışanlar

MADDE 38. Radyo ve Televizyon kuruluşlarının haberle ilgili birimlerinde çalışanlar 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanuna tabidir. Bu birimlerde çalıştırılacak basın kartlı personelin asgari sayısını Üst Kurul belirler.

Yetkili Mahkeme

MADDE 39. Üst Kurul aleyhine açılacak idari davalarda Ankara mahkemeleri yetkilidir.

Yönetmelikler

MADDE 40. Üst Kurulun ve teşkilatının çalışma esas ve usulleri, kanal ve frekans tahsisi şartları ve ihale usulleri ile telif ve yapımcı haklarını koruma esas ve usulleri Üst Kurul tarafından hazırlanan yönetmeliklerle düzenlenir. Bu yönetmelikler Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Geçici Hükümler

GEÇİCİ MADDE 1. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyeleri, Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilir.

Bu seçim için Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanında temsil edilen siyasi partilerden, adaylarını 6'ncı maddeye uygun olarak, yedi gün içinde bildirmeleri istenir.

GEÇİCİ MADDE 2. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin yenilenmesine ilişkin 6'ncı maddenin 7'nci fıkrası hükmünün uygulanmasını sağlamak amacıyla, bunların seçiminden iki yıl sonra yapılacak seçimlerde yenilenecek olanları tespit etmek üzere, bu seçimden iki ay önce adçekmeye başvurulur; dört yıl sonra yapılacak seçimle yenilenecek olan üyeleri tespiti için, aynı esasa uyularak adçekilir, ancak ikinci yıl sonunda seçilmiş olan üyeler bu adçekmeye girmez.

GEÇİCİ MADDE 3. Görevi sona eren Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun teşkilât ve kadroları Üst Kurula devredilmiştir. Bu Yüksek Kurula tahsisli taşınmaz mallar ile araç ve gereçler ve kasasındaki nakit ile alacak ve borçları herhangi bir işleme gerek olmaksızın Üst Kurula devredilir.

GEÇİCİ MADDE 4. Üst Kurulun harcamaları, mali kaynakları

12'nci maddeye göre oluşuncaya kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1994 yılı bütçesinden karşılanır.

Bu amaçla yapılacak harcamalar için mevcut veya yeniden açılacak tertiplere yeteri kadar ödenek aktarmayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının ta'ibi üzerine Maliye Bakanlığ'ı yerine getirir.

GEÇİCİ MADDE 5. Üst Kurul, oluşumunu takip eden en geç dört ay içinde, öncelikle ihtiyaç duyduğu kanal ve frekans bantları planlamasını yaptırır.

GEÇİCİ MADDE 6. Üst Kurul ,kendi oluşumu ile yayın izni ve lisansı vermeye başlayacağı tarihe kadar geçecek süre zarfındaki radyo ve televizyon yayınları rejimini ayrıca ve öncelikle düzenler.

Bu süre zarfında kullanılmakta olan kanal ve frekanslar, kullananlar için herhangi bir suretle müktesep hak teşkil etmezler. Ancak, Üst Kurul yayın izni verip kendilerine kanal ve frekans bandı tahsis edilen Radyo ve Televizyonlara; yayına geçmeleri için kendilerine verilen süre sonuna kadar 29'uncu maddenin son fıkrasının son cümlesi tatbik edilmez.

GEÇİCİ MADDE 7. Kanunda Üst Kurulun gelirleriyle alakalı 12'nci maddenin uygulamalarıyla ilgili olarak Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ve tüm özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca sağlanan brüt reklam gelirlerinden kesilecek pay ilk üç yıl için % 4'tür.

GEÇİCİ MADDE 8. 11.11.1983 tarih ve 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununda yeni düzenleme yapılmıncaya kadar; Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, Üst Kurulun onayı ile Yurt dışında büro açabilir bu bürolarda sürekli personel istihdam edebilir.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu personeli, Başbakanlık Merkez Teşkilatında çalışan personelin aylık ücretleri dışında yararlandığı fazla çalışma ücreti ve benzeri diğer mali haklardan Genel Müdür'ün teklifi ve Üst Kurulun onayı ile aynen yararlanır. Ayrıca, Kurum'da çalıştırılan personelin kadro ünvanları, sayısı, ücretleri, kadrolara uygulanacak ek göstergeler, personele sağlanacak sosyal yardımlar, Kurum Genel Müdürü'nün teklifi üzerine Üst Kurul tarafından belirlenir.

GEÇİCİ MADDE 9. Bu Kanunda sözü edilen yönetmelikler, Üst Kurulun oluşumunu takip eden dört ay içinde hazırlanır ve Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer.

Yürürlük

MADDE 41. Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 42. Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

YAZAR

KİTABIN ADI

KİTABIN GERİ
Verileceği Tarih

KİTABI ALANIN ADI

A. Ö. İLEF
Kütüphanesi

ILF001352
384 534 AZI ÜÇ